

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YEREL YÖNETİMLER KENT VE ÇEVRE
ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KATILIM PERSFEKTİFİNDEN TOPLUM
TEMELLİ KENTSEL DÖNÜŞÜM:
ÖRNEKTEPE DENEYİMİ

AYŞECAN HAZAL AK

2501121026

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. PELİN PINAR ÖZDEN

İSTANBUL- 2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : AYŞECAN HAZAL AK Numarası : 2501121026

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : YEREL YÖNETİMLER KENT VE
ÇEVRE ÇALIŞMALARI Danışmanı : DOÇ. DR. PELİN PINAR ÖZDEN

Tez Savunma Tarihi : 04.10.2016 Saati : 13:00

Tez Başlığı : "KATILIM PERSPEKTİFİNDEN TOPLUM TEMELLİ KENTSEL DÖNÜŞÜM: ÖRNEKTEPE
DENEYİMİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / **OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. PELİN PINAR ÖZDEN		Kabul
2- DOÇ. DR. SEVİM BUDAK		KABUL
3- DOÇ. DR. HÜLYA BERKMEN		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. SİRMA TURGUT		
2- YRD. DOÇ. DR. ŞEBNEM SAYHAN		

ÖZ

‘‘KATILIM PERSFEKTİFİNDEN TOPLUM TEMELLİ KENTSEL DÖNÜŞÜM: ÖRNEKTEPE DENEYİMİ’’

AYŞECAN HAZAL AK

Bu çalışma ile kent ve demokrasi arasında kurulan ilişki antik kentlerden başlayarak dönemleştirilerek incelenmiş ve günümüzdeki haliyle kent, demokrasi katılım ilişkisi analiz edilmiştir. Bu bağlamda; kent yönetiminde, ilk dönemlerden itibaren kentlilerin etkilerinin önemli olduğu ortaya konulmuş ve kent yönetimine kentlilerin katılımının günümüzdeki yasal durumu incelenmiştir.

Kentlerin 2000’ li yıllarda en çok yüz yüze geldikleri durum olan kentsel dönüşüm kapitalizmin yaratıcı yıkımının kentteki izdüşümleri olarak görülmektedir. Kentsel planlamanın bir parçası olarak düşünülen kentsel dönüşüm projelerinin yalnızca fiziksel ve ekonomik dönüşümü hedefleyen şekilde pratik edilmesi süreçlerin toplumsal temelden yoksun gerçekleşmesi sonucunu yaratmaktadır. Toplum temelli kentsel dönüşüm, fiziksel ve ekonomik boyutlar kadar sosyal ve toplumsal boyutların ve katılımın da ön planda olduğu bir dönüşüme denk gelmektedir. Özellikle proje bazı gerçekleşen dönüşümlerde o alanda belli bir tarihsellik ve yaşama pratiği içinde bulunan toplulukların sürecin başından sonuna kadar katılımlarının olması yapılan dönüşümün toplumsal kabul edilirliliği bakımından başat unsur olarak ele alınmalıdır. Katılımın eksik olması sebebiyle toplumsal organizasyonda bozulmalar, yerinden edilme, ayrışma ya da dışlanma gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Diğer yandan kentlilerin kendi yaşam alanları üzerinde söz sahibi olmaları son dönemde büyük çoğunlukla bir insan hakkı olarak kabul edilen kent hakkının bir parçasıdır. Kent hakkı, kentte yaşayan ya da türlü sebeplerle ondan etkilenen kimselerin yaşam alanları üzerinde söz sahibi olmaları anlamına gelmektedir.

Bu tartışmalar ışığında alan çalışması olarak seçilen Örnektepe Mahallesi İstanbul, Beyoğlu Belediyesi’ne bağlı ve Haliç-Balat hattında bulunan Sötlüce bölgesinde konumlanmaktadır. Çalışma olarak bu bölgedeki kentsel dönüşüm alanının seçilmesi Beyoğlu Belediyesi’nin proje ile ilgili yüzde yüzlük bir katılım sağlandığı iddiasından kaynaklanmaktadır. Bu çalışma ile dönüşüm süresince gerçekleşen katılım ve olması gereken katılımın arasındaki ilişki incelenecek ve sonuçlar ortaya konacaktır.

Anahtar Sözcükler: Katılım, Kentsel Dönüşüm, Toplum Temelli Kentsel Dönüşüm, Katılımcı demokrasi

ABSTRACT

“COMMUNITY BASED URBAN TRANSFORMATION ON PARTICIPATION PERSPECTIVE: THE CASE OF ORNEKTEPE”

AYŞECAN HAZAL AK

In this study, the relationship between city and democracy was examined periodically starting from the ancient cities and the relationship between city and democracy and participation was analyzed.

Urban transformation became in last decades a import tool of urban policies. Especially in case of Turkey urban regeneration meant like a magic wand, which can fix and change every problematic area in city. Urban transformation, as most common policie of cities in the 2000s, is seen as the urban projections of the creative destruction of capitalism. Urban transformation projects, which are thought to be part of urban planning, only result in the social deprivation of the processes of practicing the projects aiming only at physical and economic transformation. On project-based practices, it is necessary to consider the transformation that has made the participation of the inhabitants from the beginning of the process to the end of a certain historicity and the practice of living in that area as a primary element in terms of social acceptance. Community-based urban transformation is a transformation of social physical and economic dimensions and participation is the forerunner in that concept.

In the light of these discussions, Örnektepe Neighborhood İstanbul, which is chosen as the case study, is located in the Söğütözü region connected to Beyoğlu Municipality and on Haliç-Balat line. The selection of the urban transformation area in this region is due to the fact that Beyoğlu municipality has claimed this project as a pattern project with a hundred percent participation. This study will examine the relationship between the ideal participation and the required participation during the urban transformation and the results will be revealed.

Keywords: Participation, Urban Transformation, Community Based Urban Transformation, Participatory Democracy

ÖNSÖZ

Bu çalışma, kent, demokrasi ve katılım arasındaki güçlü ilişkiyi vurgulayarak bugün sıklıkla tecrübe edilen kentsel dönüşüm uygulamalarındaki katılımın mevcut halini ortaya koymaya ve Örnektepe Mahallesi örneği üzerinden bir inceleme gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Akademik hayatımın henüz en başındayken bana verdiği destek, motivasyon ve tezime ilgili her daim yapıcı eleştirileri için sevgili danışman hocam Doç. Dr. Pelin Pınar Özden'e büyük bir teşekkür borçluyum. Yalnızca tez ile ilgili değil her zaman bilgilerini benimle cömertçe paylaşan, tavsiyelerini eksik etmeyen sevgili hocam Doç. Dr. Sevim Budak'a da minnettarım. Lisans ve yüksek lisans eğitimimde derslerini aldığım, bana akademik yolda devam etme cesareti veren tüm hocalarıma üzerimdeki emekleri için teşekkür ediyorum. Tez jürimde olmayı kabul eden sevgili hocam Doç. Dr. Hülya Berkmen'e getirdiği eleştirilerle bana farklı düşünme kapıları açtığı için teşekkür borçluyum. Ayrıca tez yazmanın stresli dönemlerinde, her kriz anından yanımda olan, desteklerini her daim hissettiğim arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Alan çalışması sırasında görüşme yapmayı kabul eden ve çalışmamı tamamlamamı sağlayan Örnektepe halkına, Örnektepe Mahallesi Muhtarı Doğan Şentürk'e, alana dair bilgileri paylaştıkları için Beyoğlu Belediyesi Kentsel Dönüşüm ve Tasarım Müdürlüğü çalışanlarına teşekkür ederim.

Son olarak çalışmamın alan kısmında benden desteğini esirgemeyen sevgili kardeşim Mustafa Fırat Ak'a ve beni her zaman desteklediklerini bildiğim, sahip olduğum her şeyde sonsuz emekleri sevgili aileme teşekkürü borç bilirim.

Ayşecan Hazal AK

İstanbul

Ekim 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
RESİMLER LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

KENT, DEMOKRASİ VE KATILIM ÜZERİNE TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Kentlerin Ortaya Çıkışı Üzerine.....	12
1.2. Kent, Demokrasi ve Katılım İlişkisi.....	17
1.3. Katılım Sürecine Tarihsel Perspektiften Bakış.....	23
1.3.1. Antik Kentte katılım	24
1.3.2. Ortaçağ Kentinde katılım.....	30
1.3.3. Modern Kentte katılım.....	33
1.3.4. Postmodern kentte katılım.....	43
1.4. Demokrasi kavramına katılım perspektifinden bakış.....	50
1.5. Katılım kavramına eleştirel yaklaşımlar.....	56
1.6. Bölüm Sonucu.....	60

2. BÖLÜM

TOPLUM TEMELLİ KENTSEL DÖNÜŞÜM SORUNSAĞINA BAKIŞ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

2.1. Kentsel Dönüşüme Toplumsal Perspektiften Bakış.....	63
2.2. Toplum Temelli Kentsel Dönüşüm ve Katılım.....	71

2.3. Türkiye’de Toplum Temelli Kentsel Dönüşüm: Yasal Ve Kurumsal Yapılanma	78
2.4. Bölüm Sonucu.....	87

3. BÖLÜM

BİR ALAN İNCELEMESİ: KATILIM PERSPEKTİFİNDEN ÖRNEKTEPE MAHALLESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

3.1. Örnektepe- Sütölçe Bölgesinin Kentsel Gelişim Süreci.....	91
3.2. Örnektepe-Sütölçe Afet Odaklı Kentsel Dönüşüm Projesine Bir Bakış.....	96
3.3. Örnektepe-Sütölçe Afet Odaklı Kentsel Dönüşüm Projesi Üzerine Katılım Perspektifinden Bir Alan Çalışması.....	107
3.3.1. Çalışmanın Yöntemi ve Araştırma Süreci	107
3.3.2. Çalışmada Temel Araştırma Problemleri	
3.3.3. Araştırma Süreci.....	109
3.3.4. Çalışmanın Bulguları.....	110
3.4. Bölüm Sonucu.....	120
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	123
KAYNAKÇA.....	130

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Geleneksel, Modern, Postmodern Yaklaşımlar Çerçesinde Kent

Tablo 2: Kentsel dönüşüme ilişkin kavramlar

Tablo 3: Kentsel Dönüşüm Yaklaşımlar

Tablo 4: Katılım Merdiveni

Tablo 5: Connor'un Yeni Katılım Merdiveni

Tablo 6: Kademeli kentli güçlendirme merdiveni

Tablo 7: Toplumsal Bütünleşme Odaklı Kentsel Dönüşüm Stratejileri-
Toplum Açısından

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Hilton Garden Inn Oteli Ve Arkasında Dönüşüm Bölgesinin Yıkılmadan Önceki Hali

Fotoğraf 2: 1850' de Paris Kenti Haritası

Fotoğraf 3: Haussmann Operasyonları sonrası Arc de Triomphe, Paris

Fotoğraf 4: Prost Planı'nda Gezi Parkı

Fotoğraf 5: 1950'lerde Gezi Parkı

Fotoğraf 6: Pruitt- Igoe Sosyal Konut Alanı

Fotoğraf 7: Karaağaç ve Aynalıkavak Sarayları,17 yy.

Fotoğraf 8: 1940'lı yıllarda Haliç

Fotoğraf 9: Haliç Kongre Merkezi Mezbahası

Fotoğraf 10: Örnektepe Kentsel Dönüşüm Bölgesi-Kuzeyden Bir Görünüm

Fotoğraf 11: Örnektepe Kentsel Dönüşüm Bölgesi- Kuzeyden Bir Diğer Görünüm (Hilton Oteli'nin arkası)

Fotoğraf 12: Dönüşüm Alanının Yıkımdan Önceki Hali

Fotoğraf 13: Hasköy Musevi Mezarlığı- Avram Komando Mezarlığı

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 : Örnektepe Mahallesi Dönüşüm Bölgesi

Şekil 2 : Sötlöce Bölgesi ve yakın çevresinde planlanan projeler

Şekil 3 : Örnektepe Ve Sötlöce Mahalleleri Riskli Alan Uygulama İmar Planı

Şekil 4: Dönüşüm Projesinin Tahmini Maket Görünümü

Şekil 5: Örnektepe-Sötlöce Afet Odaklı Kentsel Dönüşüm Projesi Kapsamındaki Mahallelilerin Evlerinin Yasal Durumu

Şekil 6: Projenin öğrenilme kaynağı

Şekil 7: İtiraz/önerilerin olup olmadığı

Şekil 8: Yapılan Öneriler/İtirazlar

Şekil 9: Kentsel dönüşüm projesine katılma kararı

Şekil 10: Bilgilendirilme düzeyi

Şekil 11: Belediye ile ilişki düzeyi

Şekil 12: Belediye ile iletişim düzeyi

Şekil 13: Projedenin gecikme sebeplerini kimden öğrendikleri

Şekil 14: Projede ne kadar söz sahibi oldukları

Şekil 15: Projede vaat edilen evlerin uygunluğuna dair görüşler

Şekil 16: Projenin olumlu ve olumsuz yönleri

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

a.g.e. : Adı geçen eser

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

BK : Bakanlar Kurulu

bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

DB : Dünya Bankası

Der. : Derleyen

Ed. : Editör

IMF : Uluslararası Para Fonu

s. : Sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

TOKİ : Toplu Konut İdaresi

TMMOB : Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odaları Birliği

vs : vesaire

v.d. :ve diğerleri

GİRİŞ

Kentler, insanlığın varoluşu boyunca yaratmış olduğu en karmaşık yapılardandır. İnsanlar başından beri kentlerde yaşamamışlardır; aksine kentler insanın dünyada hazır bulmadığı; kendi maksatları doğrultusunda, ilişkileri ve siyasetleri paralelinde sonradan ördükleri yeni yaşam alanları olmuşlardır (Alver, 2012:9). Bu alanlar, toplumsal süreçler sonucu büyük dönüşümler geçirdikleri gibi aynı zamanda toplumu da dönüştüren çok boyutlu yapılardır. Kentin bu özellikleri düşünüldüğünde, kentin yapısının ve planlanmasının insanların davranış şekillerini ve hatta kentin idare edilmesini belirlediği açıkça görülmektedir (Gehl, 2010:9).

Bu anlamda kentler, insanlık tarihinin gidişatını belirleyen son derece önemli kurumlardır. İlk kentsel yerleşmelerin Mezopotamya’da MÖ 3500, Mısır’da MÖ 3000, Çin ve Hindistan’da MÖ 2500’de, Neolitik dönemin sonunda ortaya çıktığına inanılmaktadır (Aslanoğlu,1998:14, Lampard, 1965). İnsanlık tarihinde uzun yıllardır sahnede olan kentler her dönemde filozofların ve bilim insanlarının dikkatini çeken ve üzerinde çokça çalışılan bir konu olmuştur.

Kenti ana sorun alanı olarak almasa da İngiliz işçi sınıfının durumunu kentin bir sefalet yuvası haline gelmesi üzerinden anlatan Engels (1997); kenti, kırsal ile kent ayrımı üzerinden tartışan, kent yaşamının kırsal hayattan ne denli farklı olduğunu ortaya koyan Tönnies ve Durkheim (Topal, 2004:248); ilk kent teorisinin oluşmasını sağlayan Chicago Okulu filozofları; eleştirel kent teorisini üreten sosyal bilimcilerden olan ve adil bir kent arayışını ve kent hakkını literatüre kazandıran Lefebvre (2013); kent çalışmalarında önemli bir yere sahip olmuşlardır.

Özellikle Lefebvre (2016)’nin kent hakkı kavramsallaştırması, çalışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Daha sonra onun çalışması üzerine Harvey (2008) de ‘The Right to the City’ makalesinde kent hakkının önemi üzerinde durmuş ve kentlerin günümüz kapitalist düzeni içerisinde artı değer yaratılması ve dağıtımı noktasındaki

araçsallaştırılmasına vurgu yaparak, kent hakkının tam bu noktada kentsel yayılmanın üzerinde demokratik bir yönetim oluşturmak anlamına geldiğini vurgulamıştır. Ayrıca Harvey (2008, 39-40), kent hakkının giderek özel-yarı özel çıkarların hizmetine girmesi konusunda da endişelenmemiz ve karşı koymamız gerektiğini ortaya koymuştur. Kent hakkı, kentte yaşayan ya da geçici bir süre kentleri kullanan herkesin sahip olması gereken bir hak olarak ortaya konmalıdır (Sadri, 2013:3). Kenti kullanan ve kent üzerindeki siyasetten etkilenen herkesin kent hakkı içinde tanımlanması dışlanmanın önlenmesi ve kaçınılmaz olarak kentsel faaliyetler sonucu üretilen artı ürünün dağıtımının adaletli olabilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Bunun yanında kentlerin, demokrasi ve haklar idealinde hali hazırda oldukça önemli yerleri olduğu bilinmektedir. Dünyadaki ilk demokrasi tecrübesi Antik Yunan'da kent devletlerinde (polis) yaşanmıştır. Hatta şöyle denebilir ki demokrasi, süreç içinde en önemli Yunan kentlerinden olan Atina'nın yurttaşlarının siyasal değerlerini koşullandıran, ayrıcalıklı konuma sahip bir yönetim biçimi olarak ortaya çıkmıştır (Yetiş,1999:2). Antik kentlerde yaşanan demokrasi günümüz anlayışından farklı olarak doğrudan demokrasiyi içermekle birlikte yine de günümüz siyasal sisteminde dikkate değer bir sistem örneği oluşturmaktadır. Polisler ölçek olarak küçük ve ulaşılabilir olduğundan; vatandaşların her türlü sorunu birlikte çözebilme, tartışabilme ve kararlara katılma yetisi bulunmaktadır (Akkoç, 2014:34). Buradan çıkan tecrübe sonucunda demokrasinin en iyi küçük ölçeklerin etkin olduğu sistemlerde gerçekleşeceği anlaşılmaktadır. Bu da günümüz siyasal sistemlerinde yerel yönetimler ile demokrasi arasındaki olumlu ilişkiyi açıklamaktadır.

Günümüzde devletler, ağırlıklı olarak temsili demokrasi modeliyle yönetilmektedirler. Bu modelde, siyasal iktidar çoğunluğun oyuna göre hareket eder ve yönetime katılmak büyük ölçüde oy vermekle eş tutulur. Oy veren halk kararları doğrudan almaz, kimin karar verici olacağını belirler. Temsili demokrasi modelinin toplum üzerinde bir kontrol

mekanizması oluşturduğu söylenebilir (Warren' dan aktaran Ataöv, 2013).

Dolayısıyla günümüz kentinde; vatandaşların –siyasal hak olarak kullanmak dışında- doğrudan yönetime katılma olanakları yoktur. Ancak bu yaşadıkları kent üzerine verilen kararlarda etkin olamayacakları anlamına gelmemelidir. Kent hakkının gerçek manasıyla işletilebildiği bir kentsel yönetim sisteminde yaşadıkları alan üzerindeki siyaset ve ekonomiden birincil olarak etkilenen kentlilerin, bu süreçlerin üretildiği başlıca araçlardan olan kentsel planlamaya katılabilmeleri demokratik bir yönetim açısından önemli görülmelidir. Kent planlaması, kentin yalnızca mekansal değil toplumsal ve ekonomik örgütlenmesini de doğrudan etkileyen bir süreç olduğundan demokratik bir usulün görülmesi daha da önemli bir hale gelmektedir.

Kentler ilk ortaya çıktıkları günden beri dönüşmekte ve bir takım planlama pratiklerine maruz kalmakla birlikte; özellikle 19. Yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi sonrasında farklı bir dönem başlamıştır. Bu dönem, modern sanayi kentlerinin ortaya çıkması dönemi olmuştur. Mekansal organizasyon değişmiş, yeni düzen içinde hayat fabrika ve seri üretim eksenli olarak yeniden kurgulanmıştır. Önceleri sadece belirli grupların yaşadıkları kentlerin yeni düzeninde, sanayi işçisi olarak çalışmaya başlamış ve var olan kentleri dönüştürmüştür. Temel üretim ilişkilerinin bu şekilde kentte yoğunlaşması; kentsel mekanın dönüşmesinin de temel sebebi olmuştur (Engels 1997, Weber 1969).

Sanayi kenti doğduktan sonra kentlerdeki yoğunlaşma gün geçtikçe artmış; buna paralel olarak da kentlerin dönüşüm ihtiyacı çoğalmıştır. İlk kentler olan antik kentlerden günümüz kentlerine gelene kadar kent algısı da birçok açıdan değişmiştir. İnsanlık tarihindeki bu önemiyle birlikte kentler, 2007 yılından itibaren dünya nüfusunun yarısından fazlasının yaşadığı yerleşimler haline gelmiştir (EC, 2007).

Kentlerin bu denli büyümesi ve hızlı dönüşümü karşısında; kentsel planlanma da daha önemli hale gelmiştir. Ancak bu süreci yalnızca kamu idarecilerinin ve plancıların dışarıdan bakışlarıyla tamamlamak doğru sonuçları vermeyecektir. Çünkü kent bütün disiplinlerden ve aktörlerden önce kentlilerin, orada yaşayanların asıl konusudur. Kentliler, üzerinde yaşadıkları kentsel alanın bir parçası olarak kent üzerine üretilmiş kavramlaştırmaların da yardımıyla; kent yaşamında aktif ve sorgulayıcı davranmalı ve aynı zamanda kentsel siyasetin bir parçası olmalıdırlar (Bumin, 1990:18).

Dünyada bu amaçla 1980 sonrasında gündeme gelen yeni kamu yönetimi anlayışı kapsamında planlamada katılımcı, işbirliğine dayanan, şeffaflığın hakim olduğu bir paradigma hakim olmuştur.

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın amacı, kent ve demokrasi arasındaki ilişki çerçevesinde kentsel dönüşüm uygulamalarındaki katılım süreçlerini incelemek; var olan durumu tespit edip, sorunlar ve eksikler üzerinden toplum temelli yeni bir katılım yaklaşımı nasıl geliştirilir sorusuna yanıt aramaktır. Günümüzde kentlerin planlanmasında oldukça önemli olan ve sıklıkla uygulanan kentsel dönüşüm projeleri, başta orada yaşayan halk olmak üzere tüm kentlileri ilgilendirmektedir. Bu süreç kentsel yaşamı fiziki olduğu kadar; sosyolojik, kültürel ve ekonomik olarak da etkilemektedir. Etki alanı bu denli büyük olduğundan, kentsel dönüşüm projelerinin karar alım süreçlerinde idarenin tek karar verici olması anti demokratik bir uygulama olacaktır. Bu nedenle kentlerin planlanmasında ve kentsel dönüşüm uygulamalarında yerel halkın ve kentin diğer paydaşlarının sürecin başından sonuna kadar katılımcı olmaları son derece önemlidir.

Roberts'e göre : “Katılım, doğal olarak, kanuni bir koruma olmaksızın, kendiliğinden, ‘informel bir biçimde’ gelişebilir. Fakat katılımcı halk eylemi; hükümet kurumlarını, çoğunluğun toplumsal pratiğine uyumlu kılan bir yasanın koruması altında da gelişebilir. Ne ki, kötü bir biçimde

kaleme alınmış bir yasa, popüler inisiyatifi akamete uğratabilir ve yoksul çoğunluğu harekete geçirip onları hem hizmet kurumlarının müşterileri, hem de boyun eğici kılanların elinde bir silaha dönüştürebilir.” (2000: 77-78). Bu katılımın doğru kurgulanmasının gerekliliğini bize göstermektedir. Yasalar ya da uygulamaların katılımcı süreçleri içermesi bunun gerçek bir toplumsal katılımın var olduğunu söylemek için yeterli değildir.

Bu nedenle kentlerin planlanmasında toplumsal pratikleri göz önünde bulundurmak önem arz etmektedir. Kentsel planlamayı mekânsal planlamayla birlikte organize edebilen katılımcı, rantın adaletli dağıtıldığı, kentsel dönüşüm alanlarında yaşayanların mağdur edilmedikleri bir kentsel planlama yaklaşımı benimsenmelidir (Keskinok, 2006: 75). Böyle bir planlama anlayışı şüphesiz toplumsal gerekliliklere daha uygun bir dönüşüm yapılmasına imkan sağlayacaktır.

Türkiye’ nin mevzuatında halkın kentsel planlama ve kentsel dönüşüm süreçlerine katılması önünde engel bulunmamakla birlikte; bu daha çok planlamayı ya da dönüşümü gerçekleştiren idarenin takdirine bırakılmıştır. Kentsel alanda verilen kararların önemi göz önüne alındığında tatmin edici bir katılımın yasal olarak koruma altına alınmaması da keyfiyete ve halktan kopuk kararların alınmasına yol açacaktır.

Dünyada ve Türkiye’de; özellikle 1980 sonrası neoliberal politikalar doğrultusunda, kamu yönetiminde şeffaflık, hesap verilebilirlik, katılımcılık gibi demokratik ilkeler gündeme gelmeye başlamıştır. Yeni kamu yönetimi anlayışının bu prensipleri, özellikle yerel yönetim yasalarında kendini göstermiş ve yerel yönetimler reformu adı verilen sürece de ön ayak olmuştur.

Bu sürecin de etkisiyle; Türkiye’nin idare sistemine bakıldığında kent planlamasına dolaylı olarak halkın katılımının sağlandığı bazı uygulamaları görülmeye başlanmıştır. Örneğin, halka açık olması kanuni

bir zorunluluk olan belediye meclisi görüşmelerinde, planlama üzerine yapılan tartışmalar halka açık olarak yapılmaktadır. Bu görüşmeleri takip eden kentlilerin, görüşmelerin gidişatına ve planlama sürecine, meclisteki temsilcileri aracılığıyla etki edebilmeleri mümkündür (Keleş, 2015:304). Ancak bu son derece dolaylı bir katılım olmaktadır. Ayrıca kentlilerin isteklerinin ya da önerilerinin gündeme alınmasıyla ilgili bir zorunluluk da yoktur. Kentli yalnızca planlama kararı kesinleştikten sonra yargı yoluna başvurarak sürece sonundan dahil olabilmektedir.

İkinci bir örnek de kent konseylerinin kurulmuş olmasıdır. Kent konseylerinin kentsel demokrasinin sağlanmasında önemli bir kurum olduğu söylenebilir ancak yine de yaptırım gücünün olmaması ve uygulamada çok aktif çalışmaması sürecin zorluklarındanır.

Genel olarak kentin makro ölçekte planlanmasında bu şekilde bir katılım süreci öngörülmüşken; kentsel dönüşüm projelerinde yasal düzeyde öngörülen katılım düzeyi yetersizdir. Uygulamada kentsel dönüşümü üstlenen kamu idaresi ya da kamu özel işbirliği tarafından gerçekleştirilen projelerde, bu işbirliğinin idarecileri, kendilerince uygun gördükleri katılım mekanizması çerçevesinde hareket etmektedirler. Bu daha önce belirtildiği gibi keyfi ve halktan kopuk uygulamaların gerçekleşmesine sebebiyet vermiştir. Bu noktada, 2010 yılında uygulaması başlayan Sulukule kentsel dönüşüm projesi bu duruma uygun bir örnek gösterilebilir. Halkın süreçteki istekleri, bölgenin sosyo-ekonomik yapısı dikkate alınmadan gerçekleştirilen bu proje toplumsal muhalefetin doğmasına neden olmuştur. Yerel mahkemeler tarafından, kamu yararına uygun olmadığı gerekçesiyle verilen iptal kararları ve Danıştay'ın da bu kararı onaylayan temyiz kararı ve kamuoyunda oluşan muhalefete rağmen proje iptal edilse de inşaat durdurulmamış ve o bölgede yüzyıllardır yaşama geleneğini sürdüren topluluğu mağdur eden bir proje olarak tamamlanmıştır.

Bu çalışma tüm bu süreçleri göz önünde tutarak kentsel dönüşümde olması son derece önemli olan halkın yaşadığı alan üzerine söz söyleme hakkını, bir başka deyişle ‘katılımını’ tartışacaktır. Kentlerin giderek kalabalıklaşması ve kentsel mekanların giderek değerlendirilmesine bağlı olarak kentlerin hızla dönüştüğüne şahit olunmaktadır. Bu noktada ilk Schumpeter (2010)’in ortaya koymuş olduğu ‘yaratıcı yıkım’ kavramını ve yaratıcı yıkımı kent üzerinden tekrar yorumlayan Harvey (2008)’i anmak faydalı olacaktır. Buna göre kapitalizm sistemin devamlılığını sağlayabilmek için her zaman bir yenilenmeye ihtiyaç duyar. Bu yenilenme de eski faktörlerin yıkılıp yerine yeni faktörler yaratılması anlamına gelmektedir. Kent üzerinden düşünüldüğünde kentsel dönüşümün bir çeşit yaratıcı yıkım olduğu öne sürülebilir. Kentlerin büyümesi, kent merkezinde kalan alanların değerinin görece artmış olması ve eski fonksiyonlarının yeterince karlı olmaması yıkım için temel motivasyonlar olarak görülmektedir. Kapitalizm ve modernizmin sonucu olarak görülebilecek bu ‘yaratıcı yıkım’ın toplumun mekansal organizasyonunu sermaye lehine gerçekleştirmesi tehlikesi kent hakkı ve toplumsal katılımın önemini de bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Bu konunun seçilmesindeki temel motivasyon; hızla dönüşen kentlerin konut hakkı, yaşama hakkı ve kent hakkına saygılı bir şekilde dönüşmesi gerekliliğini ortaya koymak ve farklı bir bakış açısıyla kentsel katılımın nasıl sağlanması gerektiğine sistematik bir açıklama getirmektir.

Çalışmada alan araştırması olarak Okmeydanı Örnektepe Mahallesi seçilmiştir. Örnektepe Mahallesi İstanbul’ un Beyoğlu ilçesine bağlı, konum olarak Haliç-Balat hattında olan ve son yıllarda yaşanan dönüşüm ile birlikte değerlendirildiğinde bölgedeki yenileme çalışmalarının bir parçası olarak gösterilebilecek bir bölgedir. Etrafında bulunan Santral İstanbul, Miniatürk, Haliç Kongre Merkezi, AK Parti İl başkanlık Binası, Rahmi Koç Müzesi gibi kentsel etkinlik merkezlerinin ortasında yer alan son derece değerli bir alandır. Bölgedeki kentsel dönüşüm ilk olarak çok yakınında inşa edilen Hilton Garden Inn Haliç Oteli inşaatı sebebiyle

zarar gören birkaç evin yeniden yapılmasıyla başlanmıştır.¹ Sonrasında belediye ve aynı zamanda otelin inşaatını da yapan özel bir şirket (Fam Yapı) ortaklığıyla 87 haneli bu bölgede dönüşüm çalışmaları başlamıştır.

Fotoğraf 1: Hilton Garden Inn Otel Ve Arkasında Dönüşüm Bölgesinin Yıkılmadan Önceki Hali

Kaynakça: <http://hilton-garden-inn-istanbul-golden-horn-turkey.hotel-istanbul.net/#photo>

Özellikle bu alanın seçilmesinin sebebi; projenin yürütücülerinden olan Beyoğlu Belediyesi'nin kentsel dönüşümde yüzde yüzlük bir katılım oranını sağladıkları iddiasında kaynaklanmaktadır. Bu noktada, yerel idarenin katılım konusunda ortaya koydukları, projede gerçekleşen ve proje henüz sonuçlandırılmadığından gerçekleşmeye devam etmesi

¹Örnektepe mahallesi kentsel dönüşüm projesi hakkında Beyoğlu Belediyesi'nin sayfası için bkz. <http://www.beyoglubuyukdonusum.com/sutluce-ornektepe/anasayfa/Sutluce-Ornektepe/4/0/0/>

beklenen ‘‘katılım süreci’’ bölgede yapılacak gözlem ve görüşmelere dayanan alan çalışmasıyla ortaya konacaktır (Fotoğraf 1).

Çalışmanın Sınırlılıkları

Mekana İlişkin Sınırlılıklar

Çalışmanın mekansal sınırı İstanbul, Beyoğlu Haliç hattında bulunan Örnektepe-Stlce bölgesidir. Çalışma boyunca toplum temelli kentsel dönüşüm ile ilintili olarak örnekler verilmiştir ancak yoğunlaşma noktası bu bölgede gerçekleştirilmiş olan kentsel dönüşüm bölgesidir.

Konuya İlişkin Sınırlılıklar

Çalışma boyunca katılım kavramının kentsel mekanda nasıl vücut bulduğu ve toplum temelli kentsel dönüşüm bağlamında dönüşüm ve katılım ilişkisi incelenmiştir.

Öncelikle katılım kavramıyla çalışma boyunca vurgulanan, halkın -kent özelinde kentlilerin- yönetimde ve özellikle de kendi yaşam alanlarını ilgilendiren kent yönetiminde ne kadar söz sahibi olduklarıdır. Bilindiği gibi kent yönetiminin birden çok fonksiyonu vardır. Çalışma zgnlğ ve temel noktanın ne çıkarılabilmesi adına kent yönetiminin planlama ve yaşam alanlarına yapılan müdahale ve dönüşümler kapsamında incelendiği belirtilmelidir.

Kentsel dönüşüm özellikle son dönemlerde sıklıkla uygulamalarına şahit olduğumuz bir pratiktir. Bu nedenle birden fazla uygulama yöntemini ve aktörü barındırmaktadır. Çalışma kapsamında kentsel dönüşümün özellikle toplumsal boyutu üzerinde durulmuştur. Kentsel dönüşümün toplumsal boyutunun katılım ve demokratik haklarla yakın bir ilişkisinin kurulabilmesi çalışmada böyle bir sınırlamaya gidilmesini zorunlu kılmaktadır.

Çalışmada kentsel dönüşümde katılımın düzeyi incelenirken Arnstein (1969)’in A Ladder of Citizen Participation makalesinde kullanmış olduğu

sınıflandırma temel kaynak olarak alınmıştır. Arnstein bu makaleyi yazdığında, katılım merdiveninin planlama, sağlık, eğitim gibi sosyal konular üzerinde kullanılabileceğini öngörmüştür. Bunun yanında Arnstein'in makalesinin ardından Katılım Merdiveni kavramını yeniden değerlendiren Connor (1988) ve Burns vd. (1994)' in katılım düzeyi sınıflandırmalarından da faydalanılmıştır. Katılım düzeyi konusunda yukarıda sayılan çalışmalar tezin bağlamı ve kapsamı açısından en uygun bulunmuş ve çıkış noktası olarak alınmıştır.

Bunun yanında tez boyunca incelenen demokrasi ve kent kavramları da aynı şekilde katılım perspektifinden incelenmiştir. Bu konular başlıbaşına geniş çalışma alanlarıdır. Bu nedenle yüksek lisans tezinin sınırlarını belirlemek adına böyle bir sınırlama yapılmıştır.

Yönteme İlişkin Sınırlılıklar

Çalışmada teorik bölümlerin oluşturulabilmesi ve yazılması aşamasında, konuyla ilgili daha önce yazılmış yerli ve yabancı literatür taranmış: doktora ve yüksek lisans tezleri, ulusal ve uluslararası süreli yayınlar incelenmiştir.

Bununla birlikte tezin özgünlüğü oluşturan alan çalışması kapsamında dönüşüm projesinden etkilenen ve görüşmeyi kabul eden mahalle sakinleriyle mülakatlar yapılmış, Örnektepe Mahalle Muhtarı'yla görüşülmüş, Örnektepe Semt Konağı'nın haftalık olarak yaptıkları toplantılarından bazılarına katılmış ve gözlemlenmiştir. Bunun dışında Beyoğlu Belediyesi Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü'yle de görüşülmüş ve buradan da bilgiler alınmıştır.

Zamana ilişkin Sınırlılıkları

Çalışmada kentlerin ilk ortaya çıktıkları dönemlerden (MÖ) günümüze gelinene kadar katılım ile olan ilişkileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bununla birlikte dünya çapında katılım kavramı özellikle 1990' li yıllardan ve sonra konjonktürel olarak daha sıklıkla gündeme gelmiştir. Dolayısıyla

bu dönemden sonraki gelişmelere odaklanıldığını söylemek faydalı olacaktır.

Çalışmanın Kabul Ve Hipotezleri

Kabul 1: Kentsel dönüşümde halkın katılım süreçleri niteliksel olarak yetersizdir.

Kabul 2: Yasal olarak öngörülen katılım süreçleri pratikte gerektiği gibi uygulanmamaktadır.

Hipotez 1: Katılım süreçleri eksik ya da yetersiz kurgulanan kentsel dönüşümler toplumsal temelden yoksundurlar.

Hipotez 2: Katılım süreçleri gözetilerek kurgulanan kentsel dönüşümler daha başarılıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT, DEMOKRASİ VE KATILIM ÜZERİNE TEMEL KAVRAMLAR

1.1.KENTLERİN ORTAYA ÇIKIŞI ÜZERİNE

Kent, her zaman tanımlanması oldukça zor bir kavram olmuştur. Mumford' (2013:13) göre kentin tüm görünümüne uyan tek bir tanım yoktur. Bunu şöyle belirtmiştir:

“Tek bir betimleme onun embriyonik toplumsal çekirdek halinden, olgunluk evresindeki karmaşık biçimlerine; oradan da son dönemlerdeki fiziksel çözülmeye kadar bütün dönüşümleri karşılayamaz.”

Bu nedenle, kentleri anlayabilmek için birden çok tanıma ihtiyaç duyacağımız ortadadır.Bu, kentlerin ilk çıktıkları günden bu güne sürekli bir dönüşüm içinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Türlü biçimlerde karşımıza çıkan kentler, değişken yapısına uygun olarak; zamanla, tanımının dönüşerek geliştiği organizmalar olmuşlardır. Dolayısıyla, bugünkü halini anlayabilmemiz için, ilk ortaya çıktığı zamanlardan günümüze gelene kadar geçirdiği süreci takip etmemiz gerekmektedir.

Kent içinde barındırdığı bir çok işlevle karmaşık bir birimdir. Bununla birlikte çoğunlukla, ‘ilerleme’, ‘uygarlık’, ‘aydınlanma’, ‘özgürlük’, ‘üretim’, ‘zenginlik’, ‘çeşitlilik’ gibi pozitif anlamlar yüklenmiş kavramlarla birlikte kullanılmaktadır (Bal, 2015:30). Kentler uygarlığın merkezi olarak doğmuş, sonrasında uygarlıkları doğurmuş ve kendinden sonra gelen uygarlıklar için de yol gösterici olmuştur (Uğurlu, 2010:25).

Etimolojik olarak incelediğimizde, esasında uygarlık anlamına gelen ve Latince kökenli, ‘civitas’ kelimesinden türetilen kent (Erten, 1999:30), kronolojik gelişim süreci içinde, ‘polis’, ‘cite’, ‘kent’ gibi kavramlarla beraber ,sosyal ve ekonomik değişimlere bağlı olarak çeşitli dillerde kullanılan ‘bourg’, ‘ville’, ‘city’, ‘urban’, ‘metropol’ gibi kavramlarla da kullanılmıştır (Topal, 2004:277).

Bu değişen kullanım şekilleri kentin o dönemki işlevine koşut olarak ilerlemektedir. Antik dönemde kullanılan ‘polis’ten günümüzdeki ‘metropol’e kadar kent sosyo-ekonomik, demografik, ticari, kültürel ve fiziksel anlamlarda farklı işlevler kazanmıştır. Burada değişmeyen bir şey kentin ilk ortaya çıktığı zamandan beri, uygarlığın toplumsal ve mekânsal izdüşümü olarak görülmesidir (Ertan, 2003:144). Bu yalnızca batı dillerinde ve kültüründe böyle gelişmemiştir. Aynı şekilde doğu kültüründe de kent uygarlığın sembolüdür. Arapça kent anlamına gelen Medine kelimesinin medeniyet, uygarlık kavramlarından türetilmesi de bunu kanıtlar niteliktedir.

Kentler, bir çok disiplini ilgilendiren bir araştırma alanı olduğundan farklı disiplinlerle ilgilenen bilim insanları değişik açılardan yaklaşılarak tanımlar ortaya koymuşlardır. Tarihçiler, antropologlar, sosyologlar, mimarlar, coğrafyacılar, yönetim bilimciler kent üzerine tartışanların başında gelmektedirler. Bununla birlikte, kentlerin ortaya çıkmasıyla ilgili tezlerde arkeolojik bulgular temel kaynak olarak alınmaktadır ve dolayısıyla tüm ülkelerdeki kentler eşit olarak incelenmiş durumda değildir (Hatt ve Reiss, 2002:28). Bu sebeple tüm tanımlar ve bulgular birer tez olmakla birlikte, genel kabul görülenler üzerinden bir tartışma yapılacağı belirtilmelidir. Kent terimleri sözlüğüne göre kent:

“Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidiş geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimidir” (Keleş, 1998:75).

Benzer bir diğer kent tanımını yapan Kıray’a (1972:1) göre kent:

“Tarımsal olmayan üretimin yapıldığı ve daha önemlisi hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin dağıtımının kontrol fonksiyonlarının toplandığı, belirli teknolojik gelişme seviyelerine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme biçimleridir”.

Tanımlarken bahsedildiği gibi bir çok işlevin bir araya gelmesi kenti yaratmıştır. Yerleşik hayata geçmiş ve tarımsal üretimi yapan köylü nüfusun kendini beslemekten daha büyük ölçekte üretim yapılabilmesi ve bunun pazar aracılığıyla yapılması onun ekonomik işlevini, teknolojik gelişmeler sonucunda bir korunma ve güvenlik ihtiyacının ortaya çıkması onun askeri(savunma) işlevini, nüfusun artması ve ilişkilerin karmaşıklaşması bir sosyal ve yönetsel organizasyon gerekliliğine yol açmış, dolayısıyla kentin sosyolojik ve politik işlevini oluşturmuştur.

İlk kentlerin tam olarak hangi tarihte ortaya çıktıklarını söylemek güç olsa da, ilk olarak M.Ö. 6000 yıllarında belirmeye başladığına ve M.Ö. 4000 yıllarında ise tam olarak kendisini göstermeye başladığına inanılmaktadır (Hatt ve Reiss, 2002:29).

Kentlerin ortaya çıkış sürecini tartışan Aslanoğlu (1998), bunu 4 başlık altında incelemiştir. Ona göre kenti açıklayan kuramsal yaklaşımlar; artı ürün-hidrolik toplum kavramı, ekonomik kuramlar, askeri kuramlar ve dinsel kuramlardır.

Daha çok kentlerin ekolojik anlatımıyla ilişkili olan hidrolik toplum kavramı, nüfus artışıyla sulama arasında güçlü bir ilişki kurmaktadır. Artı ürün yaklaşımı ise, artı ürünün yatırıma dönüştürüldüğünü ve bunun da nüfus artışına yol açtığını iddia eder ve diğer yandan da artan nüfusun da birikim oluşturarak artı değeri arttırarak kentleşmeyi hızlandıracağını savunur (Aslanoğlu, 1998: 18-19).

İlk kentler, ‘‘Mezopotamya ile Nil, İndus ve Sarı Irmak vadilerinde verimli tarım ürünlerinin biriktirilmesi ve fazlasının takas edilmesi için bir komuta merkezi olarak ortaya çıkmıştır’’(Benevolo, 2006:19). Kentlerin bu bölgelerde ortaya çıkması tesadüfi değildir. Aksine verimli tarım alanları olan ve su kaynaklarına yakınlıkları bilinen bu bölgeler tarımsal ürünün bereketli olduğu değerli topraklardır. Bu bakış daha çok kentlerin artı ürünün pazarlanması yani ekonomik fonksiyonuna vurgu yapmaktadır.

Ekonomik teorilere göre kent bir pazar yeri olarak ve uzun mesafe ticaretinin mekanı olarak adlandırılır (Benevolo, 2006:9). Özellikle Ortaçağ kenti tanımlanırken bu ticaret üzerinden yapılan tanımlamalar sıklaşmıştır. Pirenne (1994), Ortaçağ kentinin temelini ticaret olduğunu vurgular.

Askeri teorilere göre kentin oluşmasında insanların savunma ihtiyacı nedeniyle belli bölgelerde toplandığı savunulmaktadır. Bunun doğrudan doğruya kenti oluşturan bir sebep olmasa bile bir faktör olduğu söylenebilir (Aslanoğlu, 1998:20).

Kentin ortaya çıkışına dair ilk hipotezlerden birini ortaya koyan Begel (1996)'e göre ise; kentler, metalürjinin gelişmesi ve metal çağına uygun silah kullananların daha ilkel olan taş silah kullananlar karşısında askeri üstünlük sağlaması sonucunda ortaya çıkmıştır. Ona göre; bakır, tunç ya da demirden silah yapmasını bilmeyen neolitik çiftçiler, metal silahlarla donanmış istilacılara kolaylıkla yem oluyorlardı. Bu da, dönemin teknolojisine sahip savaşçılara, egemen sınıf olma ve çiftçilere hükmetme hakkını sağlamıştı. Buradaki düzeni, Ortaçağ'daki feodal beyler ve onların şatolarından farklı kılan da bu kentlerdeki beylerin bağıllık gösterdiği daha güçlü efendinin siyasi bir varlık durumunda olmasıydı (1996:8-9). Bu bakışla, savunma ihtiyacının ortaya çıkması kentin oluşmasına etki eden faktörlerden biri olarak sayılabilir. Askeri teorilerin kenti bir güç odağı olarak tanımlaması da bu tanımla örtüşmektedir.

Dinsel kuramlara göre, kentin belirleyicisi dindir ve insanları yerleşik hayata geçmeye ve kentler kurmaya yönelten dindir. (1996: 20) Tüm kentlerin oluşmasını açıklarken bu kuramın eksik kalacağı açıktır. Ancak ilk Doğu kentleri, yaratıcıları olan ve toplum sorunlarına başarılı şekilde çözmeyi başaran şeflerini(yöneticilerini) yücelterek kutsallaştırmışlardır ve dinsel bir nitelik kazandırmışlardır (Mazı, 2008:36) Kentlerin oluşmasında din çoğu zaman birincil faktör olmasa da kent varlığı içinde dini kurumlar önemli yer almışlardır.

Günümüzde yapılan çalışmalara göre kente dönüştüğü bilinen ilk köyün, Sümer adı verilen aşağı Mezopotamya'da bulunan Eridu olduğu sanılmaktadır (Şenel, 1995:243). Eridu bugünkü adıyla Abuşahreyn, hakkında, en eski yazılı kaynaklardan olan Sümer krallarının listesinin başında bulunan ifadeye göre: “Göksel hükümdarlık yeryüzüne gelir gelmez Eridu’ da gelişmiştir” (Aktaran: Benevolo, 2006:19-20).

İlk kentlerin görülmesiyle daha önce görülmeyen büyüklükte bir nüfus bir arada yaşamaya başladı. Toplumların kapasiteleri daha çok yerleşebilecek ve kalıcı olabilecek şekilde büyüdüğü zaman ortaya çıkan bu ilk kentler (Thorns 2004:2), aynı zamanda yönetsel bir güce sahip ve hükmeden bir zümrenin de ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Kentlerin politik işlevleri de böyle bir güçten yola çıkmaktadır.

O dönemde kent, kendi hacminden daha geniş kitleye hükmetme gücünü elinde bulunduran kapalı bir yapıyı ifade ediyordu. Benevolo’nun ifadesiyle: “Bu alanın içindeki ortamı ve yakın mesafeleri yönlendirme sanatı -bu tarihten sonra buna "mimari" adı verilecektir- olgunluğa erişmiş, sınırsız doğa görünümünün ele geçirilip değiştirilmesini amaçlayan eski sanat ise giderek unutulmuştur” (2006:20). Tekeli (2014), kentin doğuşu bakımından bir yandan tarımsal ve tarım dışı üretim teknolojisinin gelişmesinin önemi üzerinde dururken ve bu noktada belli bir düzeyin aşılmasının bir ön koşul olduğunu belirtirken, diğer yandan da gelişmiş bir güç yapısının ve sosyal örgütlenmenin de önemine vurgu yapar. Yani kent aynı zaman sınırlı alandaki keskin iktidarı da ifade etmektedir. Alver (2012:12) de bu konuyla ilgili olarak: “Siyaset eğer bir düzen sağlama, düzen verme mekanizması ise, buna önce kentte başlanmıştır” diye belirtmiştir.

Kentlerin ortaya çıkışına dair bir diğer açıklamayı yapan Avustralyalı antropolog Childe’dir. Bu dönemi “kentsel devrim” olarak nitelendiren Childe’a göre (1950) göre kentsel devrim, “basit kabile yaşantısından ve köy bazlı tarımsal üretimden; ilk kentlerin görüldüğü Mezopotamya, Mısır

ve İndus Vadisi'ndeki karmaşık sosyal, ekonomik ve politik sistemin olduğu bir döneme geçiş olarak nitelendirilebilir'' (LeGates ve Stout, 2015). Childe aynı zamanda, kentin, günümüz yazınında, toplumun evriminde yeni bir ekonomik aşamayı başlatan bir devrimin sembolü ve sonucu olarak tanımlandığını söyler. Bu noktada devrim kelimesi, ekonomik yapıda ve sosyal örgütlenmede ortaya çıkarak büyük bir nüfus artışına neden olan gelişmeleri açıklamak için kullanmıştır. (Childe, 1950:3). Lampard da kenti nüfus yoğunlaşması- teknolojik kapasite- örgütlenme-çevre değişkenlerinin belirlediği bir ilişkiler çerçevesinde sorgulamıştır (Aslanoğlu, 1998:22).

Tüm bunlardan anlaşılacağı gibi kent, demografik büyüme ve teknolojik bir takım gelişmelerle; bu gelişmeleri domino taşı etkisiyle takip eden sosyal, ekonomik ve siyasal dönüşümleri beraberinde getiren bir olgu olmuştur.

1.2. KENT, DEMOKRASİ VE KATILIM İLİŞKİSİ

Kentin, ''düşünce'' ve ''uygarlık'' mekanı olduğu akademik yazında yaygın kabul gören bir görüştür (Keleş, 2005:10). Kentin ortaya çıkışı ve özgür düşüncenin oluşmasıyla ilgili kullanılan bir Alman Atasözü'nde ''Stadtluft macht man frei'', yani 'Kent havası insanı özgür kılar'' denilmiştir (Holton,1999:18).

''Kentlerin ortaya çıkışı uygarlığın doğuşu olarak görülse de kentleri toplumsal hastalıklara, ahlaki çöküntüye ve toplumun yıkılmasına yol açan yerler olarak değerlendiren anlayışlar da bulunmaktadır'' (Holton, 1999:11). Ancak bu görüşlerin azınlıkta olduğu söylenebilir. Kentin karmaşıklığına karşı kırı savunan romantik ve bazı anarşist akımlar dışında kentin ilerlemeyi getireceği savunulmuştur (1999: 25-26).

Bununla birlikte kent, toplumsal ilişkilerin yoğunlaştığı bir mekan olmasının sonucu olarak aynı zamanda siyasetin de mekanı olmuştur (Akın, 2012:275). Birçok filozof kenti ideal mekan ve kentlileri de ideal yurttaşlar olarak tarif etmiştir. Kenti ideal mekan olarak ele alan düşünürler ve

eserlerinden olan Platon ve *Devlet*, Farabi ve *El Medinet-ül Fadıla*(*İdeal Devlet*) ve Thomas More ve *Utopia*(*Ütopya*)’nın hepsinde toplum ve siyaset ütopyaları ele alınmıştır (Akın, 2012:279). Kent uygarlıkla anılması sebebiyle ideal siyasetin ve toplumun da kentte kurulacağı düşünülmüştür. Nitekim ilk devlet örgütlenmeleri de kent devletler aracılığıyla olmuştur. İnsanlığın devletsiz toplumdan devletli topluma geçişinin koşullarını yaratan kentler aynı zamanda ilkelikten uygarlığa geçişin sembolü olarak da yorumlanmıştır (Bumin, 1990:22).

Devletin ortaya çıkmasının yanında, demokrasi de ilk olarak kent devletlerinde uygulanan ve ortaya koyulan bir rejim olmuştur.

Demokrasi, kökenlerinin 2500 yıl öncesine kadar uzandığı varsayılan ve halkın kendini yönetme ve kararlarını alma gücüne sahip olduğu yönetim şeklidir. Dahl’a (2010:19) göre Yunanca *demos*, insanlar, ve *kratos*, yönetmek, sözcüklerini birleştirerek oluşturulan demokrasi ya da *demokratia* terimini ilk kez Yunanlılar, büyük ihtimalle de Atinalılar kullanmıştır. Demokrasinin ilk kez kent devletlerinde uygulanan ve ortaya konulan bir rejim olması (Çukurçayır, 2002:23) kent ve demokrasi arasındaki bağın kökenlerini göstermektedir. Bu nedenle antik kentler, düşüncenin ve demokrasinin geliştiği mekanlar olmaları açısından önemlidirler (Kayıkçı, 2007: 147).

Demokrasi ilk uygulandığı dönemlerden bugüne pratikte büyük bir değişim gösterse de demokrasi felsefesinde var olan halkın kendi yönetiminde söz sahibi olması gerekliliği anlayışı baki kalmıştır. Demokrasi olarak adlandırılmış olsa da Yunan kent devletlerinde(polis) tecrübe edilen siyasal yapı, bugün uygulanmakta olan demokrasilerden oldukça farklı olan doğrudan bir demokrasidir.

Egemenliğin kullanılması anlamında demokrasi; temsili demokrasi, yarı temsili ve doğrudan demokrasi olarak üçe ayrılabilir (Tunç, 2008:1113).

Kentlerin o dönemki doğasından kaynaklı olarak, demokrasinin de daha küçük yönetim birimlerinde uygulanması Antik Yunan döneminde doğrudan demokrasi şeklinde kendini göstermiştir. Doğrudan demokrasi, tüm vatandaşların yönetime katıldığı ideal bir durumu tasvir eder. Uygulamada Antik Yunan'daki doğrudan demokrasinin çizdiği sınırlar tartışmalıdır. Tüm vatandaşların yönetime bizzat katılma hakkı vardır ancak bunlar yalnızca kente vergi veren özgür erkeklerdir. O dönemde kadınların, kölelerin ve yabancıların herhangi bir siyasi hakkı yoktur. Nüfusun yarısını oluşturan ve hiçbir hakka sahip olmayan kölelerin emeği sayesinde boş vakit yaratan yurttaşlar, kamu politikalarına katılmak için yeterli zamanı yaratarak özgürleşmiş oluyorlardı (Tilly, 2014:53). Son derece paradoksal olan bu duruma rağmen antik kentlerdeki demokrasinin kendi zamanı içerisinde değerlendirildiğinde yenilikçi bir uygulama olduğu söylenmelidir (Dahl, 2010:21). Bu dönemin gerçekten demokrasinin temellerinin atıldığı dönem olarak gösterilmesi için iki temel gerekçe olduğunu söyleyen Tilly, bunlardan ilkinin daha önce görülmemiş olan - eksik de olsa- yurttaşlık modelinin bu dönemde ortaya çıkması ve ikincisinin de yüksek dereceli memurlukların seçimle ya da mirasla değil, kurayla belirlenmesi yani yurttaşlar arasında eşit hak ve yükümlülük ilkesinin hakim olması şeklinde ifade eder (2014:54).²

“Atina'daki demokrasi, Yunan demokrasileri arasından önemlisi, o zamanda ve bugün de en iyi bilinenidir; siyaset felsefesi üzerine kıyas kabul etmez etkisi olmuştur ve daha sonraları sıklıkla, halk katılımının , başka deyişle katılımcı demokrasinin ilk örneği olarak gösterilmiştir” (Dahl, 2001:20).

Bundan yola çıkılarak demokrasinin ilk olarak kent devletlerinde uygulanan ve ortaya konan bir rejim olduğu ve dolayısıyla, her şeyden önce yerel topluluğa özgü ve en iyi yerel topluluklarca öğrenilebilecek ve

² Tilly(2014) bu saydığı sebeplere rağmen antik dönem demokrasisini olgunlaşmış demokrasiler olmadığını tanımlar. Ancak bu çalışma kapsamında Antik kentlerde ortaya çıkan demokrasi, demokrasinin ilk örnekleri olarak ele alınmaktadır.

yaşanılabilir bir sistem olarak değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir (Çukurçayır, 2002: 23).

Demokrasinin ilk formuyla yaşandığı Antik kentler ve sonrasında Roma Sitesi³ demokratik deneyimin başlangıcının yaşandığı mekanlar olmuşlardır. Sonrasında tarihsel olarak Ortaçağ kenti ve komünler, Sanayi Devrimi ve sonrasında oluşan Sanayi kentleri, modern dönem kentlerinde de kent; gelişimin ve katılımın mekanı olma özelliğine devam etmiştir. Tüm iniş ve çıkışlarına rağmen günümüze kadar demokrasi ve katılımdan bahsedildiğinde; yerelde yeşeren demokrasi, ilk akla gelendir. Kentin temsili demokrasi kurumları dışında doğrudan demokrasi uygulamalarının da görüldüğü bir mekan olması, toplu yaşamın kentte siyasallaşması gibi nedenlerle kentler öne çıkmaktadır (Keleş, 2005:10).

Demokrasinin temel ilkeleri içinde sayılacak halk egemenliği, özgürlük ve eşitlik kavramları katılım olgusuyla da doğrudan bir ilişki içindedirler (Çukurçayır, 2002:28). Demokratik sürecin kriterlerini bir dernek metaforu üzerinden açıklayan Dahl, bu kriterlerin ilk sırasına etkin katılımı koymuştur. Dahl'a göre bir politika kabul edilmeden önce herkesin bu politikanın ne olacağı konusundaki görüşlerini diğerlerinin dikkatine sunabilmek için eşit ve etkin imkanlara sahip olmalıdır (2010:47).

Keleş, kent tarihinin ortaya koyduğu sonuca göre, demokrasi bilincini geliştirmenin iki ön koşulu olduğundan bahseder (2005:11). Bunlardan ilki, insanın kendini yaşadığı kente ait olduğunu duyumsaması, ikincisi de, kentin üzerinde fiilen etki sahibi olabilmesi, yani yönetime katılabilmesidir. Demokrasi kavramının temelinde bulunan ve önemli tamamlayıcısı olarak kabul edilen halk katılımı, çoğunluk ilkesi ve seçmenlere karşı hesap verme

³ Dahl, Antik dönemde Yunanistan'da görülen ve halkçı yönetimler olarak tasvir ettiği Yunan kentleri ve Roma siteleri üzerinde durur. Ona göre Yunanlılar halkçı yönetimlerini tasvir etmek için demokrasi kavramını icat ettiler. Diğer yandan Roma'lılar da kendi yönetim şekillerine cumhuriyet dediler. Bu ikisi arasında gerçekten bir ayrım olup olmadığıysa tartışma konusu olmuştur. Son olarak bu farkın, yalnızca Yunanca ve Latince arasındaki dil farkından kaynaklandığı söylenmiştir(Dahl ,2010: 24-25) ayrıca bkz. : James Madison, The Federalist : A Commentary on the Constitutions of the United States...(New York: Modern Library(1937)),No.10, say. 59.

sorumluluğu gibi değerlerin yerel düzeyde işlerlik kazanması daha kolay olacaktır (Pustu, 2005:124).

Günümüzde demokrasi, modern devletler için neredeyse vazgeçilmez bir unsurdur. Demokratikliği tartışmalı da olsa çoğu ülke kendini demokratik olarak tanımlamaktadır. Farklı şekillerde uygulanan demokrasi modern siyasal hayatı meşrulaştırmaktadır; çünkü bugün hâkim olan siyasal algı açısından kural koymak ve yasa uygulamak, ‘demokratik’ oldukları sürece, doğru ve meşru addedilmektedir (Bal, 2014:215). Dolayısıyla demokrasinin bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılabileceği de vurgulanmalıdır.

Bunun yanında bir sistemin anayasal olarak demokrasi ismini almış olması onun gerçekten demokrasi olduğunu göstermez. Tilly, ‘‘demokrasi nedir?’’ sorusuna yanıt ararken Kazakistan örneği üzerinden demokrasi olarak adlandırılan bir sistemin demokratikliğini tartışmış ve anayasal olarak tanımlanmış olmasının yeterli olmadığını ortaya koymuştur (2014, 13-22). Gerçek demokrasi için anayasal tanımdan ve kurumlardan fazlası gerekmektedir. Teorik olarak ortaya konan bir düzenin pratiğe nasıl yansıdığı temel tartışma alanını oluşturmaktadır.

Bu tartışmalardan birini yapan Touraine(2015:19) demokrasiyi üç kurumsal ilkeyle açıklamıştır. Buna göre; ‘‘Kime ortak kararlar alma yetkisinin verileceğini belirleyen bir –birincil ya da temel- kurallar bütünü ortaya koymak, kararlara doğrudan ya da dolaylı olarak katılan kişilerin sayısının artmasının o denli demokratik olduğunu belirtmek ve son olarak da seçilecek şeylerin gerçek olması gerektiğini’’ vurgulamıştır. Bu ilkeler, modern zamanların liberal demokrasisi içinde anlamlandırılan ilkelerdir. Bunun yanında Touraine, siyasal gerçekliğin ortaya koyulan bu ilkelerden farklı olduğunu, büyük örgütlerin siyasi partilerin ve sendikaların siyasi ortama ağırlıkla etki ettikleri gerçeklikte, egemen varsayılan halkın karar mekanizmasına uzak kaldığını dile getirir. Bu durum demokrasinin oligarşiye dönüşmesine sebep olur (2015:19). Bu nedenle demokrasinin oligarşiye dönüşmemesi veya eksik kalmaması için, tüm bireylerin ‘özgür’

bir şekilde karar mekanizmalarının içinde olabileceği bir sistem gerekli görülür. Katılmadan söz edilebilmesi için, yalnızca biçimsel kanuni seviyede katılma olanaklarının tanımlanmış olması değil, yurttaşların bu olanakları etkin bir biçimde kullanabilmesi ve son olarak da katılmanın kamu siyasaları üzerinde etkisinin olması gerekmektedir (Çitçi, 1996:10).

Bu, 20. yüzyılın ortalarından itibaren yapılan demokrasi tartışmalarının da ana konusudur. Demokratik sistemler oldukça yaygınlaşmıştır ve anayasal-kurumsal düzenlemelerle demokratik ilkeler güvence altına alınmıştır. Demokrasi bu dönemde ülkelerin tarihsel arka planlarına, vatandaşlık tanımlamalarına göre farklı görünümde ve isimlerde siyasal sahnede yerini almıştır. Held (1992:15), demokratik teorinin tarihinin, demokrasinin aslında vatandaşların kendi kendini yönettiği ve düzenlediği bir “halk iktidarı” mı yoksa halkın karar alma süreçlerine katkıda bulunduğu- seçim zamanlarında oy vererek yetkiyi devrettiği- bir yönetim mi olduğuna dair köklü bir tartışma olduğunu söyler. Bu tartışmanın sonucunda üç temel demokrasi modeli oluşmuştur. Bunların ilki doğrudan veya katılımcı demokrasi, ikincisi liberal veya temsili demokrasi, üçüncüsü ise tek parti modeline dayanan markist ya da tek parti demokrasisidir.

Özellikle liberal demokrasi başat modern demokrasi biçimi olarak bir çok yönetimi biçimlendirmiş ve yol göstermiştir (Barber, 1995:31), 1990’lı yıllarda Sovyet blokunun çökmesiyle eski Sovyet ülkeleri de çoğunlukla liberal kapitalist sistemi kabul etmeye başlamış ve demokrasi modellerinde de bu yöne doğru bir değişim olmuştur. Huntington (1999)’ ın üçüncü dalga olarak adlandırdığı 20. yüzyılın sonlarında gerçekleşen bu yeni gelişmelerle birlikte dünyanın büyük çoğunluğunda liberal demokratik sistem ağırlık kazanmıştır.

Ancak liberal demokrasi de kendi içinde açmazlarla mücadele eden sorunlu bir yönetim şekli olmuştur. Bu durum liberal demokrasinin krizi olarak adlandırılmış ve türlü çıkış yöntemleri ortaya konmuştur. İlk örnekleri Antik Yunan’ da sergilenmiş olan doğrudan demokrasi tekrar su yüzüne

ıkarılmıştır. Artık lek ve siyasal gelişim itibariyle o dönemin koşullarından çok uzak olunmasına rağmen çağın koşulları içinde doğrudan uygulamaları ve katılımı önceleyen ve katılımcı uygulamaların günümüz demokrasisinde daha fazla yer bulması gerekliliğini ortada koyan bir çok teorisyen bulunmaktadır (Dryzek,2000, Gutmann ve Thompson,2009, Barber,1995).

Yukarıdaki tartışmalar ışığında katılımcı ve demokratik uygulamaların en iyi kent düzeyinde yani yerelde başarılı olabileceği düşünüldüğünde tarihsel perspektiften antik dönemden bugüne kentlerin katılım ile ilişkisini irdelemek günümüzde kentlerin konumunu ve önemini ortaya koyabilmek adına faydalı olacaktır.

1.3.KATILIM SÜRECİNE TARİHSEL PERSPEKTİFTEN BAKIş

Katılım, burada siyasal katılım ya da devlet yönetimine katılım anlamında kullanılmaktadır. Siyasal katılım esasında daha geniş bir anlamı içerebilir(bir dernek yönetimine katılmak veya sendikaya katılmak gibi), ancak bu çalışma kapsamında Eroğul (1999)'nun siyasal katılım olabilmesi için siyasal erkin olması gerekliliği savunmasından yola çıkılmıştır. Siyasal erkin özgünlüğünün, devlet mekanizması içinde bulunmasından kaynaklı olduğunu belirten Eroğul (1999,18-19) dolayısıyla devlet yönetimine katılma ve siyasal katılmanın birbirinden farklı olmadığını ne srmřtr⁴. Siyasal katılmayı daha dar anlamda değerlendiren ve devlet ile olan ilişki boyutuna indirgeyen yaklaşımı tam olarak benimsememekle birlikte uygulamadaki izdüşümünün buna daha yakın olması sebebiyle, bu çalışma kapsamında katılma ya da siyasal katılma vatandaşların devlet yönetimine katılmaları anlamında kullanılacaktır.

Siyasal katılım, yalnızca devlet yönetimine katılımı içerdiğinde bile farklı şekillerde yorumlanabilmektedir. Yalnızca düzenli periyotlarda

⁴ Siyasal katılım ve devlet yönetimine katılım konusunda daha ayrıntılı bir tartışma için bkz. : Cem Eroğul, Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, 1999

gerçekleştirilen seçimlerde oy kullanmak şeklinde dar anlamda bir katılım mekanizmasından söz edilebileceği gibi siyasal karar alma süreçlerinin her aşamasında gerçekleşecek geniş anlamda bir katılımdan da söz edilebilir (Çukurçayır, 2002:43). Ancak bu gibi dar anlamda bir yorumun yetersiz olacağı ortadadır. Çünkü “katılım aynı zamanda devlet yönetiminde yurttaşların sadece seçimlerde belirleyici olmasından çıkıp daimi “kamusal özneye”, aktif yurttaş dönüşmesini sağlayan bir olgu olarak da görülmektedir” (İzci, 2014:21). Bu anlamda katılım kavramı, yurttaşların ya da halkın kendi yönetimleriyle ilgili kararlarda ne kadar ve nasıl bir rol oynadıkları ile ilgilidir.

Devlet, ilk ortaya çıktığı günden bugüne insanlar arasında bir yönetilen yöneten ayrımının oluşmasına sebep olmuştur. Ölçeğin küçük olduğu, doğrudan demokrasi ilkelerinin uygulandığı kent devletlerinde bile bu tarafların oluştuğu görülmektedir. Ayrıca devlet, insanlık tarihinde görece yeni bir olgudur. Dolayısıyla devlet yönetimine katılma dendiğinde de, görece yeni bir pratikten bahsedilmiş olunur (Eroğul, 1999:19).

Katılımın izini ilk kent devletlerinden günümüz kentlerine kadar sürmek uygulanan farklı pratikleri ortaya koyabilmek ve bugünü tartışabilmek adına faydalı olacaktır.

1.3.1. Antik Kentte Katılım

Demokrasinin doğduğu yer olarak kabul edilen Antik Yunan’da bu yönetim şekli ilk olarak arkaik dönemin birkaç kent devletinde (MÖ. 700- 480) görülmüş ve daha sonra onu izleyen klâsik dönemde (MÖ. 480-323) daha da yaygınlaşmış ve Helenistik dönemde (323- 31) de devam etmiştir (Bal, 2014:219). Katılım ile demokrasi arasındaki ilişki göz önüne alındığında, katılımcı uygulamaların izini sürmeye Antik Yunan kentlerinden başlamak anlamlı olacaktır.

Yunan kent devleti yani polis, kendinden önceki tüm köylerden ve kentlerden ayıran bir özelliğiyle ön plana çıktı ve bu haliyle “ideal” bir

biçim olarak değerlendirildi (Mumford, 2013:203). Bu dönemde kentin ‘ideal’ biçimi olarak tanımlanmasına sebep olan yenilik ise özgür yurttaş kimliğinin ön plana çıkmış olmasıydı. Mumford bu dönemi şöyle açıklamaktadır: “Bu yeni bir kent düzeniydi, çünkü Yunanlılar kente eski kültürlerin bilmediği, keyfi bir iktidara veya gizli bir otoriteye sahip her sistem için tehlikeli olabilecek yeni bir unsur eklediler; özgür yurttaş kavramını ortaya attılar”(2013:203).

O dönemin polisinde, yurttaşlık üzerinden yapılan tanımlar çok önemli görülmüştür. Bu konuda dönemin en önemli filozoflarından olan Aristoteles siyasal birliğin yani polis yönetiminin sağladığı yararlardan dışlanan ya da kendi isteğiyle bu ayrıcalıklardan faydalanmayanların polise dahil olamayacaklarını, dolayısıyla bunların ya tanrı ya da hayvan olmaları gerektiğini söylemiştir (Aktaran: Heater, 2007:32) Aristoteles’e göre yurttaş olmak erdemli olmanın koşuluydu. Bu da yönetime katılmayı gerektiriyordu. Antik Yunan’da kavramsal düzeyde yurttaş kavramı, siyasal hakların sahipleri anlamında kullanılmaktaydı (Akkoç, 2014:34). Bu yurttaş kavramının, yalnızca özgür yetişkin erkekler için geçerli olduğu; kadınlar, çocuklar, yabancılar ve kölelerin bu ‘yurttaşlık’ tan mahrum olduğunu da tekrar belirtmeliyiz (Tilly,2014:54).

M.Ö. 4-5. yüzyıllarda eski Yunan coğrafyasında birçok kent devleti(polis) olmakla beraber, bunlar içinde öne çıkanlar Atina ve Sparta olmuştur (Akkoç, 2014:34). Sparta, Atina’dan farklı olarak oligarşiyle yönetilen bir kentti, ancak buna rağmen halk iradesini yansıtan kimi uygulamalar Atina’dan önce Sparta’ da görülmüştü (Öymen, 2011:18). Dahası tüm olumsuz yönlerine rağmen yurttaşlık kavramının Sparta’da oluştuğunu öne sürebilmemiz için bazı koşulların mevcut olduğu görülmektedir. “Yunan geleneğine iyice yerleşmiş olan inanca göre, Lykurgos adlı büyük yasa koyucu, MÖ sekizinci yüzyılın başlarında bir anayasal, sosyal ve ekonomik reformlar sistemi kurmuştur”(Heater, 2007:17).

MÖ 800-730 yılları arasında yaşamış ve Sparta'nın en önemli kanun koyucularından olan lider Lykurgos kurduğu devlet sistemi daha çok askeri disiplini ön plana çıkaran bir sistemdi. Onun reformlarıyla üretilen yurttaşlık modelinde, yurttaşlar arasında eşitlik, kamu arazisinden bir bölüme sahip olmak, ekonomik açıdan helotların⁵ çalışmasına bağımlılık, katı bir yetiştirme ve eğitim sistemi, yemeklerin karavanadan yenmesi, askeri hizmet, yurttaş erdemine sahip olmak ve devlet yönetimine katılım gibi ilkeler bulunmaktaydı (Heater, 2007:18). Bunlardan konumuz adına en önemlisi devlet yönetimine katılımın nasıl olduğudur.

Öymen, o dönemde Sparta' daki sistemi şöyle aktarmıştır; ‘‘Isparta'da ülkeyi aynı zamanda yöneten ve birbirini dengeleyen iki kral vardı. Bir de çeşitli meclisler vardı. 30 yaşından büyük bütün Ispartalılar, Apella denilen meclise üye olabiliyordu. Apella tarafından seçilen beş kişi (ephor) kralın çalışmalarını denetliyor ve gerekirse kralı tahttan indirebiliyordu. Bu yetkiye sahip olanlar hayatlarında sadece bir kere bu göreve seçilebiliyordu. O nedenle bir daha seçilmek için kral dahil kimseye rüşvet veya taviz vermeleri söz konusu olmuyordu. Bütün Ispartalıların seçimlerde aday olabilmeleri yasal olarak mümkündü ama uygulamada sadece varlıklı ailelerin üyeleri seçiliyordu. Isparta'nın bir özelliği de kadınların miras edinme, mülkiyet hakkı, eğitim hakkı gibi haklara sahip olmalarıydı.’’ (Öymen, 2011:18-19).

Görüldüğü gibi Sparta'da halkın yönetime katılımı, bahsedilen meclisler aracılığıyla olabilmekteydi. Bu düzen, reformlar sonrasında halkın çoğunlukla görevlere dayalı olarak yönetime katılmaları şeklinde ortaya çıkmıştır.

⁵ Helotluk, Sparta' da sosyoekonomik temele dayalı bir tabiiyet biçimi olarak ortaya çıkmaktaydı. Helotlar bir çeşit toprak kölesiydiler, toprağı işleyerek topladıkları ürünleri Spartialara yanı vatandaşlara veriyorlardı. Bu da Spartialara devleti korumak ve yönetmek için vakit yaratıyordu (Heater, 2007:19)

Heater, Lykurgos'un yapmış olduğu reformlar sonrasında Sparta'yı, yönetimin el değıştirerek yurttaşlarca dengeli bir dağılımla oluşturulan iki başlı bir yönetim olarak yorumlamıştır (2007:23).

Ancak başta da bahsettiğimiz gibi Sparta' da demokrasi yoktu. Bu nedenle bahsedilen katılımda da bununla paralel olarak demokratik bir zemin oluşmamıştı. Sparta' da yurttaşların kamu görevi üstlenmeleri, vazgeçilebilir bir hak değil, zorunlu bir ödevdi. Dolayısıyla katılma büyük ölçüde bir buyurganlık sonucunda gerçekleşmekteydi. Buradan çıkarılacak sonuca göre demokrasi olmadan da katılım olabilir; ancak katılım olmadan gerçekleşen demokrasinin eksik olacağı ortadadır (Eroğul, 1999: 21-22).

O zaman demokrasinin doğduğu yer olarak gösterilen Atina' daki katılımcı uygulamaları incelemek, katılım ve demokrasi ilişkisini ortaya koymak adına bu noktada bir kat daha önemlidir.

Demokrasiye geçilmeden önce de Atina' da meclisler vardır. Ancak bu meclisler herkesin katılabileceği kurumlar değildir. Yoksulların, -Solon yasalarıyla yapılan tanımlamaya göre işçilerin- katılma hakkı yoktu. İlk kez Solon döneminde bu kesimlere de bazı haklar tanındı ve tüm vatandaşların katıldığı ve bir çeşit jüri görevi gördüğü bir mahkeme oluşturdu (Öymen, 2011:20). Solon, yaptığı reformlarla daha önce olduğu gibi servet ölçülerine göre sınıflara ayırdı. Bunlar beş yüz kileliler, atlılar, erler ve işçilerdi. İşçiler yalnızca meclise katılma ve jüri mahkemelerine üye olma hakkına sahipti (Heater, 2007:37).

Solon' un reformları aristokrasinin ağırlığını yeterince azaltamamış ve halk iktidarına yaklaşacak bir yönetim modeli yaratamamıştı. Kleisthenes, bunun temel sebebi olarak aristokratik kabile örgütlerinin (*genos* örgütlenmesinin) varlığını sürdürmesini olarak gördü ve bunun yerine 'yer' bağına dayanan mahalle (*deme*) örgütlerini kurdu (Şenel, 1995:118-119). Bu kurumsal değışiklikle Atina 10'a bölünmüş ve hepsinde de aristokratların etkisini azaltmak adına, aristokratların sayıları azınlıkta bırakılmıştır (1995: 119).

Held, Atina'da Kleisthenes'in anayasası ve demokratik dönüşüm sonucunda ortaya çıkan son yönetimi bir şemayla ortaya koymuştur. Buna göre, 10 mahalleye (*tribes*) ve 140 alt mahalleye (*deme*) ayrılan Atina'da 20 yaşından büyük erkekler yurttaş kimliğini oluşturuyorlardı. Meclis (*Ekklesia*)'in toplantı yeter sayısı genel ve özel durumlar için en az 6000 yurttaşı ve yılda en az 40 kere toplanıyordu. Ekonomik kararlardan, dış ilişkilere; savaş ya da barış ilanından, sürgün kararı vermeye kadar kenti ilgilendiren tüm konular halkın müzakere etmesi ve karar vermesi için mecliste görüşülüyordu (2006: 17).

Bunun dışında 30 yaşından büyük erkeklerin oluşturduğu 500'ler konseyi yürütme görevini görüyordu. Bu konseyi, her 10 mahalleden seçilerek gelen 50'şer kişi oluşturuyordu. Bu konsey için ön seçim, demelerden (alt mahalle) onların konseyde temsil edilme sayılarına göre yurttaşlar arasında yapılan kurayla oluyor, daha sonra havuza giren adaylar arasından da tekrar bir kura yapılarak konseyin esas üyeleri belirleniyordu. Böylelikle her yurttaşın katılmak için eşit şansa sahip olacağına inanılıyordu. Yasa önerilerini vermekle görevli olan 50'ler komitesi ise konsey üyeleri arasında her üye yılın onda biri kalacak şekilde rotasyonla belirleniyordu. Komitenin başkanlığını ise yılın her günü ayrı bir yurttaş yapıyordu (2006: 17-18).

Sonuç olarak Atina demokrasisi üç temel ilkeye dayanmaktaydı. Bunlar eşitlik ideali, özgürlüğe sahip olmak ve katılıma inanmaktı (Heater, 2007:41). Bu kent yönetiminde uygulamaya çalışılan ve günümüzde “kabul edilemez” olarak görülecek tüm eksikliklerine rağmen büyük ölçüde başarılı bir tecrübe olmuştur.

Antik dönemde bir diğer katılımcı uygulamaya sahne olan yönetim de, Eski Roma'da görülmüştür (Eroğul,1999: 22). Roma'da MÖ 507 dolaylarında monarşinin yıkılmasıyla cumhuriyet kurulmuş ve bunu izleyen gelişmelerde sıradan Roma halkının (plebler), ayrıcalıklı sınıfa(patricia) karşı bazı haklar kazandığı görülmüştür (Heater, 2007:50). Plebler ilk

olarak Patricia'nın Senato'suna karşılık Pleb Meclisi'ni kurma hakkı kazanmışlar, ayrıca da 'tribün' adı verilen kamu görevlileri eliyle, Roma yönetimine katılma hakkı elde etmişlerdi . Daha sonra pleb meclisi bir halk meclisi konumuna gelmiş ve Senato'yla eşit yasama gücü olduğu kabul edilmiştir (Şenel, 1999:188-189).

Roma'da da meclis toplantıları Atina da olduğu gibi kent yurttaşlığı esasına göre yapılıyordu ancak değişen koşullara ayak uydurmak adına bir düzenleme yapılmamıştı. Roma gün geçtikçe büyüyen topraklara sahip oluyordu ve yurttaşların toplantılara katılmak adına yeterli zaman, para ve ilgileri de yoktu (Heater, 2007:53). Bunun yanında Atina'da toplantılara katılımı teşvik etmek ve masraflarını karşılayabilmek için yurttaşlara para veriliyordu.

Eski Yunan ve Roma dışında, Antik dönemde dünyada bir çok önemli medeniyet bulunmaktaydı. Bununla birlikte bu medeniyetlerin çoğunda katılıma dair önemli denilebilecek gelişmelerin olmadığı görülmektedir. Bu konuda istisna sayılabilecek bir uygulama Çin'de kabul edilen ve Konfüçyüs'ün yönetimin soy bağına göre değil yüksek niteliklerinden dolayı yönetme hakkına sahip olunması gerektiği inancıdır. Burada da yurttaş eşitliğine dayanan bir yönetim prensibi izlendiği söylenemez; öyle ki Konfüçyüs' ün kendi de eşitsizlikçi bir toplum yapısını savunmuştur (Şenel, 1999: 105-106).

Antik kentler, bir çok açıdan önemli olmuşlardır. Demokrasinin ilk kez ilkel haliyle uygulama bulduğu bu kentler aynı zamanda ilk kez doğrudan yönetim ve katılım tecrübelerine sahne olmuştur. Yurttaşlığın bir ideal olarak görüldüğü bu kentlerin, Yunan demokrasisinin ve Roma Cumhuriyeti'nin çöküşünden sonra, demokrasi, cumhuriyet, halkın iradesi gibi kavramlar 1000 yılı aşkın süre eskisi gibi gündeme gelemedi ve yerini Ortaçağ kent düzenine bıraktı.

1.3.2. Ortaçağ Kentinde Katılım

Ortaçağ kentleri, büyük ölçüde feodaliteye dayanan kapalı kent yapılarıydı ve kilise, bu dönem kenti için önemli bir yer oluşturmaktaydı. Ortaçağ kentleri, Roma Cumhuriyeti ve daha sonra da İmparatorluğu dağıldıktan sonra parçalara bölünen kentlerin feodal beylerin egemenliği altına girmesiyle belirmişlerdir. İlk aşamada Antik dönemde demokrasiye olanak veren ticaret ve kent yapısı ortaya çıkamamış dolayısıyla feodal düzenin hakim olduğu Ortaçağ kentinde siyasal katılım diye bir ‘‘sorun’’ da tartışılmamış ve yaşanmamıştır (Eroğul, 1999:24).

Ortaçağ’da siyasi düzen tam anlamıyla sağlanmadığından kentler dışardan gelen saldırıların hedefi konumunda olmuştur. İstilacı gruplardan kendilerini korumak için kullanılan kent surları koruyucu işlevinin yanında aynı zamanda siyasal bir işlevi de görmüştür. Mumford (2013: 314)’a göre etrafını çevreleyen sur sayesinde küçük bir saldırıya karşı savunmasız kalabilecek kent, bir kale haline gelebilmiştir.

Kenti kendi içinde, kendi düzeninde devam edebilmesini sağlayan bu sistemde ilk aşamada en önemli kurum kilise olmuştur. Dördüncü yüzyılda, kent meclislerinin gücü ve önemi azalıp kentleri temsil etme yeteneğini kaybettikçe bu işlevi piskoposlar üstlenmeye başladıklarından kentler ‘psikoposluk kentleri’ ya da ‘tanrı kentlerine’ dönüşmüşlerdir. (Pustu, 2005:136; Bumin, 1990:48) Bu durum kentin siyasal yapısını tamamen değiştirmiş ve Antik kentlerle, Ortaçağ’ın sonlarına doğru ortaya çıkacak olan kentler arasında bir kopuşa neden olduğu iddia edilmiştir (Pustu, 2005:139). Böyle bir ortamda yurttaş, katılım ya da siyasal haklardan bahsedecek bir ortamın bulunmadığı ortadadır.

Onuncu yüzyıldan sonra, varolan kentlerin yapısal olarak oturmaya başladığı ve psikoposluk kentlerinin giderek burjuva kentlerine dönüşmeye başladığı görülmektedir (Bumin, 1990:50). Bu değişimin temel sebebi olarak ticaretin gelişmesini gören’ye göre ‘‘Ortaçağ’da çöken kentsel yaşama rağmen varlıklarını koruyabilen ve Arap İslam medeniyetiyle,

Bizansla ve diğer bölgelerle etkileşimini devam ettiren özellikle İtalyan ve Alman kentlerinde yaşam, 12. yy'dan sonra yavaş yavaş yeniden canlanmaya başlamıştır'' (Gül ve Ergun, 2016:62). Bu kentlerin gelişiminin devam etmesinde en önemli faktör ticaretin gelişmesi olarak görülmüştür. Pirenne (1994:105), Ortaçağ'da kentlerin gelişiminin kökeninin ticari canlanmaya bağlı olduğu konusunda kuşkulanmanın olanaksız olduğunu söylemiş ve buna kanıt olarak ticaretin yayılmasıyla, kentlerin gelişiminin çarpıcı bir biçimde denk düşmesini vermiştir. Bunun yanında kentteki canlanmayı farklı sebeplerde arayan düşünürler olmuştur. Ortaçağ kentini uykusundan uyandıran asıl neden, ister Pirenne'nin iddia ettiği gibi ticarete ister Georges Duby⁶ ve başka tarihçilerin iddia ettiği gibi kentin yakın çevresinin, kırsal alanın ulaşmış olduğu canlılıkta isterse de Charles Verlinden'in iddia ettiği gibi endüstride aransın, bu yüzyıllarda kentte yeni bir süreçle karşılaşıldığı açıktır (Bumin,1990:51; Kılıçbay, 1993: 105).

Bu yeniliğin, ticaretin ya da endüstrinin çoğaldığı kentlerde ilerleme, kar gibi kavramların daha sık gündeme gelmesi ve kentin zenginleşmesinin siyasal ve hukuksal yeni düzenlemeleri getirmesinden kaynaklı olduğu söylenebilir. O dönemde bazı kentler feodal beylere ve kiliseye karşı güçsüz krallarla işbirliği yaparak, bazı kentlerde ise doğrudan feodal beylerle anlaşarak onlardan özgürlük beratını almışlardır (Gül ve Ergun, 2016: 63).

Bu sürece ön ayak olan, burjuva sınıfı olmuştur. Pirenne (1994:118), burjuvayı ya da bir başka ifadeyle kentsoyluları ,Ortaçağ kale kentlerinin ilk sakinlerinden ziyade ticaretin kente sürüklediği ve kenti bu haliyle özümseyen göçmenlerin oluşturduğu bir topluluk olarak tanımlar. 10. yy' dan itibaren esnaf ve zanaatkarların örgütlendiği loncalara üye olmaya başlayan bu göçmen tüccarlar böylelikle kentte yer edinmiş ve daha sonra gelişecek olan burjuva hareketine de ön ayak olmuşlardır(Gül ve Ergun, 2016:63). Sonuç olarak burjuvazi, kentte yaşayan ve soylular ve serfler

⁶ Bkz; Georges Duby(1995),Ortaçağ İnsanları ve Kültürü, İmge Yayınevi,Ankara; Georges Duby (1964) A History of French Civilization (with Robert Mandrou) (New York: Random House)

dışında kalan halkı tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır (Şenel, 1995:214-125, Pirenne, 1994:118-119).

Ortaçağ'da erkin tanrıdan çıktığı görüşü tartışmasız uzun süre hakim olan görüş olmuştur; ancak 13. yy'da burjuvazinin demokratik düşünceler geliştiren bir sınıf olarak ortaya çıkmasıyla beraber erkin halktan çıkış kuramı da gittikçe önem kazanmıştır (Şenel, 1995:231).

Ortaçağ'da kent adına en önemli gelişmelerden biri burjuvaların bir yeminle '*komün*' birliğini oluşturmalarıdır. "Komün, feodal rejimde bir kentin ya da bir *"burg"* un kendi kendini yönetme hakkını bir *"Charte"* (berat) ile elde etmiş burjuva grubudur" (Çelik ve Aykanat,2007:103). Komün hareketi, geç Ortaçağ dönemi için özgürlük bilinciyle beraber en önemli unsur olarak görülmektedir. Yerel psikopos, kral ya da barondan muafiyet ya da bağımsızlık kazanabilen kentlerde görülen yeni kamu yaşantısı, Ortaçağ' ın ilk dönemlerine kıyasla tatmin edici olarak görülmektedir (Heater,2007:76). Özerklik beratı alan kentler için kendi özerk yönetimlerini -yasama ve yargı- kurma hakkı doğmuş oluyor, ayrıca da kent yönetimine kentte oturma izni verme yetkisi veriyordu. Bu izni almak serflikten kurtulmak ve özgürce iş yapabilmek anlamına geliyordu (Gül ve Ergun, 2016:63).

Tüm yaşananlar, özellikle kilisenin gücünün azalması Avrupa'da Reform hareketi olarak adlandırılmıştır."Reform hareketi, gerektiğinde yoluna çıkan direnişi kırarak düzenli bir biçimde ilerlemiş, on ikinci yüzyılda, kasabalara, anayasanın temelini oluşturacak olan belediye kurumunu sağlamakla sonuçlanmıştır" (Çelik ve Aykanat, 2007:104).

Özellikle İtalyan kent devletlerinde kentlerin kendilerini kilisenin baskısından ve feodal beylerin boyunduruğundan kurtarmayı başardıkları bazı örnekler ortaya çıkmıştır. Heater'in aktardığına göre, "1100' de pek çok kent devleti Perikles dönemi Atina demokrasisini andıran bir doğrudan demokrasi görünümü arz ediyordu." Buna kanıt olarak Parlamentum adında bir meclisin temelini atılması, hatta bu meclise Antik dönem

arenasıyla eş anlama gelen Almanca '*arengo*' sözcüğünün kullanılmasını göstermiştir (2007:79-80). Bunun yanında kentler genişledikçe, insanların bir araya toplanması zorlaştığından bazı kentlerde kent meclislerinin büyütüldüğü de görülmüştür. "Örneğin, 50000 kişinin yaşadığı Bologna' da kent meclisinin üye sayısı 4000'e çıkmıştır" (Heater, 2007:80).

Ortaçağın üzerine çoğu tarihçi karanlık bir çağ tanımlaması yapmıştır. Bu özellikle, kentlerin tamamen bağımsızlıklarını yitirdikleri, kilisenin mutlak egemen olduğu, engizisyon mahkemelerinin kurulduğu erken Ortaçağ dönemi için anlamlı bir tanımlama olmuştur. Ancak geç Ortaçağ dönemi olarak adlandırılan ve aslında bu devrin sonlarına isabet eden dönemde kent ve uygarlık adına bazı gelişmelerin olduğu da belirtilmelidir. Yukarıda da vurgulandığı üzere ticaret ve zanaatın kenti demokratikleştiren bir yönü de olmuştur. Kente umutlarla gelen ve daha sonra burjuvaziyi oluşturanlar, geldikleri kenti de kendi ihtiyaçları doğrultusunda dönüştürmüşlerdir. Burada kentin üzerinde bir çok hakimiyetin aynı anda olmasından kaynaklı çatışma siyasetinin başarılı olması yatmaktadır. Yeni burjuvalar kendilerine fırsat yaratmak için kilise kral ve feodal beyler arasındaki güç dengesinden bir şekilde pay almaya çalışmışlardır. Tüm bu gelişmelerle kent tekrar önemli bir hale gelebilmiş ve üzerinde yaşayanları için özgür ve kısmi demokratik tecrübeyi sunabilmiştir. Tüm bu gelişmelerin olması bir yandan da Ortaçağ'ın bitişi ve yeni bir çağın başlangıcı anlamına gelmektedir.

1.3.3. Modern Kentte Katılım

Antik Çağ ve Ortaçağ kentleri her ne kadar kendi içlerinde bir takım kısmi "demokratik" ya da katılımcı uygulamalara sahne olmuşlar da bunların günümüz kentleri için geçerli olduklarını söyleyemeyiz. Ancak bununla birlikte kentsel gelişme adına etkilerini de yadsıyamayız. Teknolojinin kentleri yeterince etkilemediği, modern devlet örgütünün gelişmediği durumda kent düzeni ve katılım koşullarının da oldukça farklı olduğu görülmektedir. Kentler, inişli ve çıkışlı tüm tarihi içinde, bugünkü haline

gelmesine sebep olan nüvelerin birikimi olmuştur. Dolayısıyla modern kentte de antik kent veyahut ortaçağ kentinin izlerini bulmak haliyle mümkündür.

Modernleşme ve modernlikle kastedilen çoğu zaman ilerlemeciliktir. Modernleşmenin büyük çoğunlukla geçmişten kopuşu ve yeni düzeni ifade etmek için kullanıldığı düşünülmüştür. Harvey (2012:7)' nin ifadesiyle, ister demokratik ve nazik isterse de devrimci, travmatik ve otoriter olsun; modernitenin bir 'yaratıcı yıkım' barındırdığına güçlü bir inanç bulunmaktadır.

İlerlemeci anlayışın içkin olduğu modernleşmenin, siyasal, sosyal ve kültürel olmak üzere çeşitli boyutlar vardır. Sosyal açıdan modernleşme, kapitalist iktisadi yapıya bağlı olarak gelişen; işçi sınıfı, orta sınıf gibi sınıfları barındıran piyasa yönelimli bir düzenin yaratıcısıdır. Siyasal açıdan, monarşilerin yerini anayasal sistemlerin ve demokratik yönetimlerin aldığı; sonuç olarak ulus devletleşmeye giden süreci ortaya koymuştur. Son olarak kültürel açıdan modernleşme, 'Aydınlanma' dönemi fikirlerinin geliştiği din ve gelenek yerine akıl ve ilerleme ilkelerinin temel alınması fikirleri üzerine kurulmuştur (Heywood, 2014:36, Erol, 2013:75).

Bu eksenden bakıldığından kentler, modernleşmenin siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarından nasiplerini almışlardır. Modernizm, Özden' e (2016:112) göre kentlerde sosyal ve fiziksel anlamda bir çok dinamiğin değişmeye başladığı; kentlerin eski kabuklarından ve kimliklerinden sıyrılarak yeni, modern formlarını kendilerine örnek aldıkları bir dönemi temsil etmektedir.

İlk olarak kentleri etkileyen siyasal gelişme üzerinde durmamız gerekirse; siyasal modernleşmenin bir sonucu olarak, modern devletler oluşmaya başlamış ve kentler de bu devletlerin içinde birer idari birim olarak modernleşmiştir. Kentlerin siyasal yapılanması katılım pratikleriyle doğrudan bir ilişki içinde olduğundan ilk aşamada buna bakmak anlamlı olacaktır.

Ortaçağ'ın sonlarına doğru gittikçe güçlenmeye başlayan burjuvazi kazandığı ekonomik gücün yanında daha fazla siyasi güç talep etmeye devam etmiştir. Bunun sonucunda, 16. ve 17. yüzyıllarda bir çeşit çıkar ilişkisiyle beraber hareket edip destekledikleri monarşinin karşısında parlamenter bir düzen talebinde bulunmaya başlamışlardır (Uğurlu, 2013:58).

Demokratik parlamenter yönetimlere geçiş süreci birçok ülkede farklı şekilde tezahür etmiştir. Batı ülkeleri için “devrimler çağı” olarak adlandırılan 19. yüzyılda arka arkaya yaşanan gelişmeler, ülkelerin siyasal düzenin değişmesi anlamına gelmiştir⁷. 19. yüzyılda dünya düzenini derinden etkileyen devrimler yapılmıştır. Bu devrimlere değinilmesinin başlıca sebebi modernleşmenin, geçmişten kopuşu kapsadığı düşüncesidir. 19. yüzyılda modernleşmenin en önemli etkilerini yaratanlar da bu siyasal dönüşümlerin bir kısmı kansız ve konsensüse dayalı gerçekleşirken bir kısmı da kanlı ve eski düzeni kökten alaşağı etmeye dayanan “yaratıcı yıkım” lar olmuşlardır.

Tarihsel bir anlatım benimsendiğinde, ilk olarak İngiltere’de yaşanan devrimle demokratik bir yönetim resmileşmiş ve temsili demokratik kurumlar olan meclisler de halkın katılımını garanti altına almıştır. Monarşi ortadan kalmasa da etkisi sembolik düzeye çekilebilmiştir. Daha sonra ABD bağımsızlığını ilan etmiş ve Amerikalıların kendi yöneticilerini özgürce seçmesinin önü açılmıştır. Siyasal katılma hakkını pekiştiren bir diğer gelişme ise Fransız Devrimi’dir. Fransız Devrimi sonrasında ise tüm dünyayı etkileyen altına alan eşitlik, kardeşlik, özgürlük kavramları modernitenin taşıyıcı unsurları olmuşlardır. Belirtilmelidir ki buradaki özgürlük kavramıyla daha çok ekonomik özgürlüğe vurgu yapan liberal bir

⁷ Bunun yanında o dönemde demokratik düzene geçemeyen çoğu ülke de bir asır sonrasında, 20. yüzyılda demokratik yönetime kavuşmuşlardır. Burada altı çizilmesi gereken unsur modernitenin her ülkede ve kentte aynı şekilde yaşanmamış olduğudur. Aslında, modernite batı dünyasının ilerlemeci görüşünün ön planda olduğu bir süreç olduğundan doğu dünyasında, batıdaki biçimde kentleşme ya da demokratikleşme pratiği gelişmemiştir. Ancak bu durum doğunun kurumsal yapısını eksik yapmaz. Farklı tarihsel altyapıları olan halklar kuşkusuz ki farklı kentleşeceklerdir. Doğu dünyasındaki gelişme, Türkiye örneğinden de yola çıkılarak ilerleyen kısımlarda ele alınacaktır.

düzen kastedilmiş, eşitlik kardeşlik ise bir modern bir yurttaşlık kavramına denk düşmüştür. Ancak bu yurttaşlık, Uğurlu' nun belirttiği gibi yalnızca beyaz, burjuva erkekler için geçerli olan yüzyıllardır aşılabilen temel bir sorunu barındıran modern ve klasik liberal temelli bir tanımdır (Uğurlu, 2012:58).

Bu dönemde görülen bir diğer devrim de 1917 Rus Devrimi' dir. Rus Devrimi, diğer üç devrimden farklılaşan ve sınıf bilincinden yola çıkan bir devrimdir. Devrim' in başlıca kurumu olan "Sovyet" tabandan başlayarak her kademede ön görülmüş yurttaş katılımını sağlayacak bir unsur olarak düşünülmüştür (Eroğul,1999:30).

Bu gelişmeler modern devletlerin dolayısıyla da modern kentlerin ortaya çıkmasına ve yayılmasına ön ayak olmuşlardır. Bu devrimler bir yandan da başta da modernitenin kültürel düzeyi olarak belirtilen ve 18. yüzyıldan beri ortaya çıkan 'Aydınlanma' felsefesinin yaymış olduğu düşünce ve felsefe ikliminin bir sonucu olarak ortaya çıkmışlardır. Özden (2016:110) bu süreç üzerine; "İlk kez modern anlamda devletler ve politik alan yaratılarak yasalar ve karar alma, dini inancın ve geleneksel ahlakın sınırlarından kurtarılmış, geleneksel yönetim sanatları sistematik bir şekilde örgütlenmiş olan idare ya da bürokrasiyle değiştirilmiştir" diye belirtmiştir.

Modernitenin yaratmış olduğu siyasal gelişmelerin sonucunda çoğunlukla liberal demokrasi kurumlarının oluştuğu görülmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi demokrasi farklı bir biçimde Antik dönemde de tecrübe edilmiş bir kurumdur ancak 19. yüzyılda tekrar ortaya çıktığında bu kez liberal bir temelle gerçekleşmiştir (Sartori 1993:418). Liberal demokrasinin temel farkı, klasik demokraside olduğu gibi doğrudan değil temsilciler aracılığıyla gerçekleştirilmesidir. Liberal demokrasinin hakim olduğu ülkelerde halk seçimlerde oy vererek yetkiyi devrettiği temsilciler aracılığıyla yönetime katılır. Bununla birlikte liberal demokrasi de halkın kararı ya da kamusal çıkardan çok, bireyin kararı ve bireysel çıkar vardır.

Liberal demokrasi uygulama bulduğu dönemden beri çeşitli eleştirilerin de hedefinde olmuştur. Liberal demokrasiyi cılız bir demokrasi olarak tanımlayan Barber (1995:32)' e göre bunun sebebi, liberal demokrasinin içerdiği demokratik değerlerin ihtiyati ve dolayısıyla geçici olması ve salt bireysel ve özel amaçlara aracılık edebilmesidir. Bu nedenle Barber (1995), liberal demokrasinin yarattığı bu kuşkulu temel üzerinde katılım, yurttaşlık teoremi, kamusal iyiler ya da yurttaşlık erdemi teorisinin yükselmesinin beklenemez olduğunu savunmuştur.

Bu eleştiriler, liberal demokrasinin 1970 ve sonrası krize sürüklendiği dönem sonrasında müzakereci ve katılımcı demokrasi tartışmalarının da kaynağını oluşturmaktadır. Ancak henüz 19. yüzyılın başlarında liberal demokrasi ve modern devlet kurumu ortaya çıktığında meşruiyet krizi henüz başlamış değildir. 19. yüzyıl modernitenin yıkıcılığıyla karşılaşan kentlerin dönemidir denilebilir. Modernitenin yıkıcılığı burada yine Schumpeter (2010)'den ödünç alınan 'yaratıcı yıkım' kavramıyla beraber değerlendirilmelidir. Sanayi Devrimi ve sonrasında gerçekleşen sanayi kapitalizmi, faktörlerin sürekli devingen olması gerekliliğini yaratmıştır.

Keleş (2005:9), toplumların gelişmişlik düzeyini ekonomik değerler üzerinden yorumlayan Markist teorisyenlerin sanayi öncesi ve sonrası kent ayrımını da buna göre yaptıkları üzerinde durmuştur. Bu, modern kentin ortaya çıkışı anlamında önemli bir ayrımdır. Sjoberg (2002), kenti sanayi öncesi ve sonrası olarak ayırmıştır. Buna göre sanayileşme, kentsel topluluk için yalnızca öncesinden farklı bir yaşam biçimini değil aynı zamanda bu yaşam biçimini getirecek araçların kullanımını da getirmiştir (s.52). Bu araçların da modernite üzerinden kurulduğu görülmektedir. Thorns (2004:39) da modern kentin en önemli göstergesi olarak onun sanayi kenti olmasını göstermiştir.

Modern devlete ve dolayısıyla da modern kente geçişin en önemli tetikleyicisi Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesidir. Sanayi Devrimi, modern kentin sosyal ve ekononik boyutunun bir görünümüdür. Özellikle kentin

fiziksel görünümünü büyük ölçüde dönüştürmüştür. Teknolojinin bu yönde ilerlemesiyle kentler yeni bir görünüm almaya başlamıştır. Sanayi Devrimi, hem kentsel düzeni hem de tüm dünyadaki siyasi dengeyi değiştirecek yeni bir dünyanın doğmasına sebep vermiştir. Sanayi kenti, kendinden önceki dönemlerin kentlerinden farklı olarak idari ve dini işlevlerin önemini kaybettiği bir sanayi ve ticaret merkezi görünümündedir (Aslanoğlu, 1998:41).

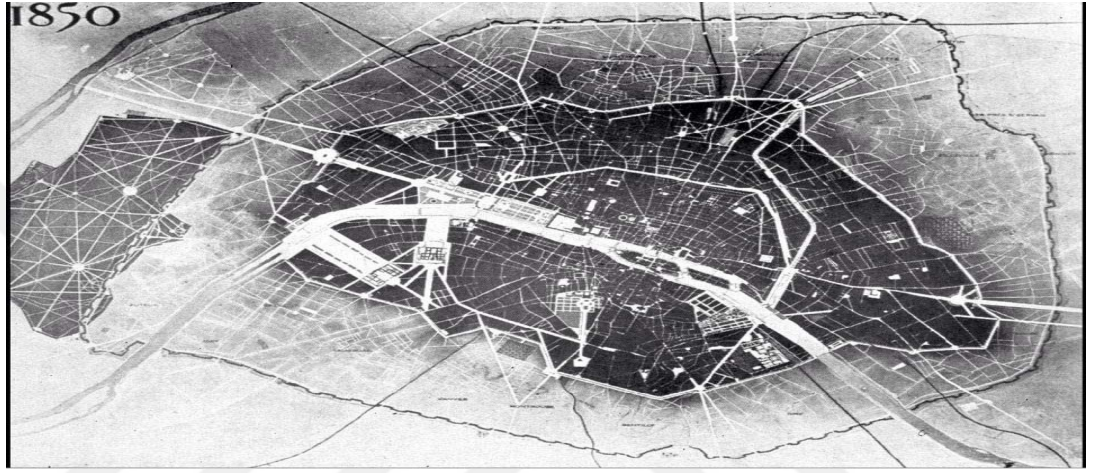
Sanayileşme kentlerin görünümlerini değiştirmiştir, fabrikaların kentlerde yer alması kentlere göçü tetiklemiş; bu da altyapısı yetersiz olan kentlerin yaşam koşullarını son derece olumsuz etkilemiştir. Sjoberg (2002:52), bu kenti; “Yoğun sanayileşme, ussal merkezileşmiş, evrensel kurallara bağlanmış istihdam, topluluk sınırlarını aşan ekonomik bir yapı, kayırmadan çok başarıya önem veren bir sınıf sistemi, küçük ve esnek bir akrabalık sistemi, evrensel değerlerden daha çok kendine özgü ölçütlere yer veren bir eğitim sistemi” olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte kentin fiziksel yapısında büyük değişim olduğu, yolların genişlediği, yapıların yükseldiği, konut ve iş yerinin Ortaçağ kentinin aksine kesin sınırlarla ayrıldığını da belirtmiştir (a.g.e.).

Modernitenin kentlerin görünümü nasıl değiştirdiğine Paris’in dönüşümü üzerinden bakılabilir. 1848’ de monarşiye karşı işçi sınıfının başını çektiği isyanlar sonrasında Paris’te kentin bu isyanları bastırarak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Paris Valisi Hausmann, Napolyon’un da talimatlarıyla kenti modernitenin geçmişten kopuş mitine göre yıkıp yeniden inşa ettirmiştir (Harvey,2012). Bu yıkımlar aynı zamanda sanayi kapitalizmini ve moderniteyi kentte görünür kılmıştır. Harvey’in ifadesiyle (s.9);

“... ondan önce ortaçağ kentinin altyapı sorunlarını, en iyi ihtimalle düzeltmeye çalışan bir kent vizyonu vardı, daha sonra ise kenti zor yoluyla modernliğe sürükleyen Haussmann geldi.(...)Daha öncesinde zanaatkar usulüne göre düzenlenmiş dağınık imalat atölyelerinin yerini makinelere ve modern sanayiye bıraktı.”

Modernite Paris'te eskiye ait gördüğü Ortaçağ kentini yıkıp baştan yapmak, eski organik dokulu sokakları büyük caddelere ve bulvarlara dönüştürmek anlamlarına gelmiştir. Bu sayede kent, kapitalizminin de daha rahat konumlanabileceği bir yapıya kavuşmuştur. (Fotoğraf 2 ve 3)

Fotoğraf 2: 1850' de Paris Kenti Haritası

(Kaynakça: J. Hopkins, From Paris to New York: Towards a City Beautiful, <https://newhavenurbanism.org/american-urbanism/city-beautiful-movement/>)

Fotoğraf 3: Haussmann Operasyonları sonrası Arc de Triomphe, Paris

(Kaynakça: J. Hopkins, From Paris to New York: Towards a City Beautiful, <https://newhavenurbanism.org/american-urbanism/city-beautiful-movement/>)

Diğer yandan modernizm ulus devletleri ön plana çıkardığından bazı kentlere özgü bazı özellikler ulus devlet çatısı altındaki etkisini yitirmiştir. Modern çağın kent üzerinde etkilerini inceleyen Çınar bunları başlıca 5 özellik halinde sıralamıştır Buna göre;

- Bu çağın kenti 19 yüzyılın ürünü olan kenttir.
- Tek başına korunan kentler yerine ülke savunması önem kazanmıştır.
- Kentlerin siyasal ayrıcalıkları ve kentlere karşı siyasal ayrımcılık ortadan kalkmıştır. Evrensel oy hakkının gelişmesiyle üst sınıf hegemonyası ortadan kalkmıştır.
- Siyasi olarak kentler artık sadece yerel özelliği olan birer idari merkez konumundadır.
- Modern kentin sınıf yapısı artık hukuki ayrımlara dayanmaz. Hukuki eşitliğin yanında prestij, statü ve ekonomik koşullar bakımından farklılıkların bulunması önceden bilinmeyen gerilimler yaratmaktadır (Çınar: 2013:32-33).

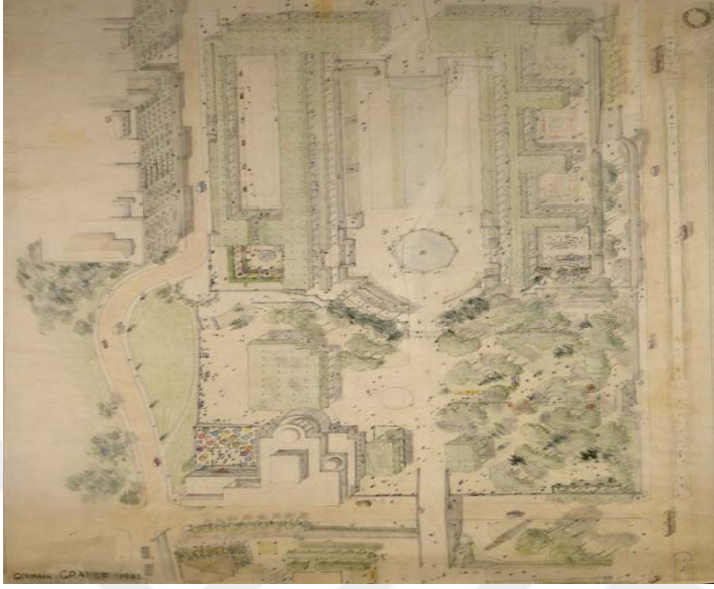
Modernitenin getirdikleriyle beraber ulus-devlet olarak örgütlenen devletler, çoğunlukla görülmeye başlanan bir deneyim olmuştur. Devletler demokratik yönetimleri benimserken bir yandan da birliklerini bir ulus devlet çatısı altında pekiştirmeye başlamışlardır. Bununla birlikte ulus devlet oluşum süreçlerinde ulusallığın ve merkezileşmenin ön plana çıkması; kentlerin bağımsız birer aktör olarak görülmesini de bir ölçüde engellemiştir. Modern kentler; başkent olma, kültürel, ticari merkez olma gibi özellikleriyle ön plana çıkabilseler de yönetsel anlamda ortak bir devlet hukukuna bağlı durumdaydılar. Dolayısıyla bu kentlerdeki katılım pratiğini tartışmak için devletlerin genel olarak katılım konusunda nasıl bir yol izledikleri daha fazla önem taşımaktadır. Kentler, bağımsız birer birim değilse de yerel yönetimlerin çatısı altında yönetsel pratiklerini belirleyebiliyorlardı. Bu noktada ülkelerin federal ya da üniter yapıda

olması yerel yönetimlerin ne kadar bağımsız hareket alanına sahip olacağının da başlıca belirleyicisi olmuştur.

Modernite, vatandaşların yönetime katılımları için en temel olan demokratik koşul olarak bağımsız devletlerin ortaya çıktığı dönem olmuştur. Eroğul (1999:45-75) katılım olabilmesi için gerekli beş koşul olduğundan bahsetmiştir. Bağımsız bir devletin varlığı, can güvenliği, insanlaşma, tüzel çerçeve, düşüncü ve iletişim. Bunlardan ilki olan bağımsız bir devletin varlığı, katılmanın oluşması için belki de en temel unsur olarak görülmüştür; devletin varlığı katılmanın taraflarının oluşmasını sağlar. Halkın kendi yönetimine katılabilmesi için katılacak bir siyasal düzen olmalıdır. Bu modernleşen dünyada bağımsız bir devlet anlamına gelmektedir. Devletlerin rejimlerinde görülebilecek farklılıklar modern kentin kaderini belirleyebilirse de, modernizmin kentlerin yenilenmesi konusunda bir dönüm noktası olduğu görülmektedir. Devleti ideolojisini kentlere yansıtması ve bunu da kentleri yenileyerek, yeniden düzenleyerek yapması modernizmin kentteki yansıması olarak görülmektedir (Özden, 2016:112-113).

Türkiye Cumhuriyeti' nin erken dönemlerinde, kamusal alanlar modern devletin gücünü yansıtacak şekilde kurgulanmıştır. Devlet iktidarını ve ideolojisini modern kent üzerinden göstermiştir. O dönemde her kentin merkezinde aynı şekilde tasarlanan saat kulelerinin kurulması, etrafındaki her yapıdan büyük, uzun merdivenli büyük adliyeler ve hükümet konakları devletin gücünü halkına gösteren unsurlardır. Diğer yandan büyük parkların, bulvarların açılması da yeni bir kamusal mekan algısının oluşturulmasının çabaladığını göstermektedir. O dönemde İstanbul' u planlaması için getirilen şehir plancısı Henri Prost 1937 yılında yaptığı planda Gezi Parkı' nı yeni cumhuriyetin kamusal mekanı olarak tasarlamıştır (Fotoğraf 4 ve 5).

Fotoğraf 4: Prost Planı'nda Gezi Parkı

(Kaynakça: <http://galeri3.arkitera.com/var/albums/Haber/2013/06/04/Henri-Prostun-Gezi-Parki-/06.jpg>)

Fotoğraf 5: 1950'lerde Gezi Parkı

(Kaynakça: <http://galeri3.arkitera.com/var/albums/Haber/2013/06/04/Henri-Prostun-Gezi-Parki-/11.jpg>)

Modernizmin kentte görünümü bütüncül ve devlet aklının kent yapılarına, meydanlarına kamusal alanlarına yansımaları şeklinde olmaktadır. Devlet

aklının birincil olduğu durumda, toplulukların doğrudan aktif oldukları bir kent planlamasının ve gelişiminin görülemeyeceğı belirtilmelidir.

Holton, modernitenin egemen olduğu dünyada kentlerin özgüllüğünden bahsedilemeyeceğinin üzerinde durmuştur. Ona göre, bu yeni dünya sisteminin yaratmış olduğu ulusal ve uluslararası merkezileşme süreci sonucunda kentsel kurum ve aktörleri toplumsal değişme umudunun bağlanabileceğı ayrı yapılar olarak görmek zorlaşmıştır (1999, 25-26). Ancak 21 yy. , Holton' un bu yorumunu tersine çeviren deneyimlere sahne olmuştur. Kentlerin merkezden çoklukla sermaye lehine olacak şekilde gelen plan, proje ya da yasal düzenlemeler ile yenilenmesi karşısında dünyanın her yerinde kentsel ayaklanmalar yaşanmaya başlandı. Son 10 yolda Paris banliyölerinden Atina'ya, Tahrir Meydanı'ndan Madrid'e ve Washington'a varacak şekilde kent hakkı mücadeleleri yaşandı (Adanalı, 2011).

Dolayısıyla 21. yüzyıla geldiğimiz dönemde bu mücadele alanını kentliler kendileri adına açtığını görebilmekteyiz. Türkiye örneğinde modern devletin kentteki kamusal mekanı olarak yaratılan Gezi Parkı, aradaki dönemde kentlilerin gündelik hayatlarında sıklıkla kullandığı bir yaşayan mekan haline geldiğinde; artık kentlilere ait bir mekan olmuştur. Bu nedenle 2013'te kentlilerin kullanım alanından çıkarılması gündeme getirildiğinde büyük bir karşı çıkışla buna karşı mücadele edilmiş ve kentlilerin aktif olarak kamusal mekanlarına sahip çıktığı bir deneyim yaşanmıştır.

1.3.4. Postmodern Kentte Katılım

Dünyanın 1980 ve sonrasında büyük dönüşümler geçirdiğı görülmektedir. Tekeli ve İlkin (2000:27) bu dönüşümün temelinde dört farklı senaryo olduğunu öne sürmüşlerdir. Ona göre bu senaryolardan birincisi, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş; ikincisi Fordist üretim biçiminden esnek üretime geçiş; üçüncüsü modernizmden postmodernizme geçişin düşünce ve bilime yaklaşımdaki yarattığı değişiklikler; dördüncüsü ise ulus

devletler dünyasının yerine küreselleşmiş bir dünyanın oluşmasıdır. Dolayısıyla postmodern dönüşüm 1980 sonrası dünyada görülen dönüşümün yalnızca bir ayağını oluşturmaktadır. Ancak tüm dönüşümler, birbirleriyle bağlantılı olarak değerlendirilmelidir.

Sevinç (1999), postmodernizmi, modernizmin bütünselliğine karşı çıkan, parçalanmayı, farklılaşmayı, eskiye dönüşü ve bu şekilde geçmişle bağları güçlendirmeyi savunan ancak bu sınırsız farklılık ve özgürlük savunusunu formüle etmeyen ya da edemeyen bir düşünce akımı olarak tanımlamıştır.

Postmodern teori, modernizmin evrensel akıl/batı aklı dayatmasına yüklenen olumlu değerın giderek azalması sonucunda, modernizmin tıkanıdığı ve insanlara mutsuzluk getirdiğı karşı çıkan görüşlerin biraraya getirmiştir (Erol, 2013:75). Foucault, Adorno ve Horkheimer gibi düşünürler modernliğin cebri bir güç olduğunu öne sürmüşler, toplumsal kurumlar, söylemler ve pratikler yoluyla bireyin ve toplumsal varoluşun baskı altında tutulduğuna iddia etmişlerdir (Best ve Kellner, 2011:56-57). Burada başta belirtilen modernizmin tektipleştirici, doğrusalcı ve bütünü hedef alan felsefesi etkin olmuştur.

Çoğu zaman kentlerin modernden postmoderne geçişinde kazandığı nitelikler, daha çok kültürel içerikli olarak adlandırılrsa da bu süreç aynı zamanda fordist üretimden post fordist üretim tarzına geçiş kapitalizminin de taşıyıcı unsurlarından olmuştur (Yaman, 2012:47).

Postmodernizm, modern teorisinin tektipleştirici, bütünsel yaklaşımına bir karşı olarak parçacıl bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlayış bilimden, kamu yönetimine, planlamaya ve mimariye, sanata kadar bir çok alanda karşılık bulmuş ve modernizm eleştirisi üzerinden inşaa edilmiştir. Kentler bu süreçte planlama pratikleri ve yönetim anlayışındaki dönüşüm itibariyle çoklu bir etki alanında kalmışlardır.

Modern kentin eleştirisi üzerinde ortaya çıkan postmodern kent öncelikle modernitenin getirdiğı tektipliğı ve evrensel aklı eleştirmektedir. Sennett,

modern kent mimarisini ve modern kent mekanlarını, “geniş boş mekan alanları”, “kullanılacak değil, içinden geçilecek” alanlar, “içinde olunacak değil, içinde hareket edilecek” alanlar olarak tanımlamıştır (Bauman, 2012:192-193). Sennett yaptığı bu tanımlamayla modern kentin yapaylığı ve tektipliğinin eleştirisi üzerinde durmuştur. Benzer eleştirileri Jacobs da, “Büyük Amerikan Kentlerinin Yaşamı ve Ölümü” kitabında bahsetmiştir (Jacobs,2011).

Jacobs(2011), modern kent planlaması üzerine şunları söylemektedir;

“Sözde yerini alacakları yoksul mahallelerinden daha kötü birer suç, vandalizm ve genel toplumsal umutsuzluk odağı haline gelen sosyal konut projeleri. Gerçek bir sıkıcılık ve toplumsal kontrol harikası olan, kent yaşamının her türlü canlılığına ve hayati yerine karşı titizlikle korunmuş orta gelirli için konut projeleri. (...) Kentlerin bağırsaklarını deşen çevre yolları. Bu, kentleri yeniden inşâ etmek olamaz. Bu kentlerin yağlamalanmasıdır” (Aktaran: Sevinç,1999:57).

Jacobs’un eleştirileri özellikle ABD’de yaşanan kentsel ayrışmayı da göstermektedir. Özellikle kimi sosyal konut projelerindeki başarısızlık suç teşvik eden bir ayrışmayı da beraberinde getirmiştir. Örneğin St. Louis, Missouri kentinde inşa edilen Pruitt-Igoe sosyal konutları, yanlış planlama ve bakımsızlık sonucu yapılmasının üzerinden beş yıl geçmeden suç, işsizlik ve ırka dayalı ayrımcılık ile anılan bir bölge haline gelmiş ve dünyada da sosyal konut adına büyük bir başarısızlık miti olmuştur (Bristol, 1999). Bu konutlar 1976 yılında tamamen yıkılmıştır. (Fotoğraf 6)

Fotoğraf 6: Pruitt- Igoe Sosyal Konut Alanı

Kaynakça: <http://www.pruitt-igoe.com/urban-history/>

Modernizm eleştirisi yapan postmodernizmin kentteki görünümüne bakıldığında parçacıl bakoş açısı, geçmişe dönüş miti ve bütünselliği olmayan uygulamaları görülmektedir. Postmodernizmin; benzerliklerden çok farklılıkları, evrensellikler yerine aşırı çoğulculuğu, bütüncül yaklaşımlar yerine bölünmeyi, nedensel kuram yerine önceden tahmin edilemez analizleri ön plana çıkarması (Yıldırım, 2009:390). Postmodern planan bir kentte her alanda çok farklı uygulamaların görülebileceği açıktır. Tarihten ve bağlamdan bağımsızlık ve müşteri odaklı bir tasarım anlayışı ön plandadır. Dolayısıyla kentte bir yandan rezidansların bir yandan da yoksul konut bölgelerinin bulunması sorunsallaştırılmaz. Çünkü her alan kendi parçacıl yapısı içinde değerlendirilir. Bu durum, Türkiye’de alan bazında dönüşümleri teşvik eden son dönem yasaları⁸ açısından da anlamlıdır.

Diğer yandan postmodern kent anlayışıyla eş zamanlı olarak gelişen diğer fikirler kentteki katılım pratiklerini doğrudan etkilemişlerdir. Özellikle ulus devletlerin güçlerini aşacak şekilde ulus üstü organizasyonların önem kazanması katılım açısından önemli sonuçlar doğurmuştur.

⁸ 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşümü Kanunu, 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun

Postmodernizm, kamu yönetimi ve dolayısıyla da kent yönetimi üzerinde köklü dönüşümlere gidilmesi anlamına gelmiştir. Postmodern kamu yönetimi ilkesine göre, uluslararası hukuk, yönetişim, özelleştirme, e-devlet gibi kavramlar ön plana çıkmaya başlamıştır (Ökten, 2012:228). Postmodernizm mimari de olduğu gibi kamu yönetiminde de müşteri memnuniyeti kavramını yaratmıştır. Vatandaşların bir müşteri olarak görülmesi söz konusudur. Kamu yönetiminde benimsenen bu yeni paradigma; yönetim ilkeleri konusunda da bazı düzenlemelerin doğmasına neden olmuştur. Bu ilkeler ile hesap verilebilir, açık, katılımcı bir yönetim öngörüldüğü söylenebilir.

Postmodern teori, özellikle katılım anlamında önemli yeni ilkelerin ortaya konulmasına vesile olmuştur. Öncelikle postmodern teoride ulus devlet aşıldıktan sonra yerel devletleşme, bölgesel devletleşme ve dünyasal devletleşme olgusunun yeniden gündeme geleceği düşünülmektedir (Ateş, 2008: 408) AB, Asya birliği gibi kıta birliklerinin ön planda olması da bu gelişimlerin habercisi olarak gösterilmektedir.⁹

Bunun yanında postmodern görüş yurttaşın yönetime aktif katılımını savunan ve yönetim-siyaset ayrımını anlamsız bulan bir temele dayanmaktadır. Bu nedenle mevcut temsili demokrasiyi de aşacak bilgi ve haberleşme teknolojilerinin de yardımıyla uygulanabilecek doğrudan demokrasi kurumlarının yaratılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Ateş, 2008:408). Postmodernizm herkesin her şeyle ilgilenmesi gerektiği üzerinde durur. Böylelikle insanın potansiyeli ortaya çıkacaktır. Ancak bu durumda karşı olduğu evrenselliğin nasıl engelleneceğini ya da herkesin her şeyle ilgilenmesinin nasıl sağlanacağına dair elle tutulur bir yanıt vermez (Ergun,1997:13).

⁹ Ne var ki bu algının son dönemdeki gelişmelerle yanlışlanmaya başladığı söylenebilir. Büyük Britanya'nın AB'den ayrılacağını duyurması ulus devletlerin tekrar ön plana çıkabileceği tartışmalarını başlatmıştır. Ayrıntılı bir tartışma için bkz: Boulanger, P., & Philippidis, G. (2015). The End of a Romance? A Note on the Quantitative Impacts of a 'Brexit' from the EU. *Journal of Agricultural Economics*, 66(3), 832-842.

Aşağıdaki tabloda geleneksel, modern ve postmodern yaklaşımların kente bakışları karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak günümüz dünyasında bu kent yaklaşımlarının birinin tamamen egemen olduğunu söyleyemeyiz. Dönemsel zorunluluklar ve ihtiyaçlar her zaman yeni anlayışların doğmasına neden olmuştur. Ancak eski yaklaşımların etkilerini tamamen silmemiştir. (Tablo 1)

Günümüz kent yönetimde postmodern teori kapsamında değerlendirilebilecek yerelleşme eğilimleri gözlenmekle beraber, bunların bölgeden bölgeye değişken bir veri olduğu da söylenmelidir. Yerelleşme ve katılımın tekrar kent yönetimi gündemine alınması önemli bir gelişmedir. Bununla birlikte, küreselleşmenin etkisiyle bu katılımın amacı üzerinden tartışmalar yapılmaktadır. Özellikle vatandaşın müşteri gibi görüldüğü bir yönetim anlayışı söz konusu olduğunda katılımın da ancak o hizmeti almaya güzü yetenlerin yararlanacağı bir mefhum olarak kalması önemli bir sorun alanı olacaktır. ‘Katılım kavramına yönelik eleştiriler bölümünde’, katılım kavramı üzerine getirilen bu eleştirilerin kapsamı ayrıntılı bir biçimde değerlendirilecektir.

Tablo 1: Geleneksel, Modern, Postmodern Yaklaşımlar Çerçesinde Kent

Geleneksel Yaklaşım	Modern Yaklaşım	Postmodern Yaklaşım
Bu anlayış 16. yüzyıldan önce vücut bulmuş; daha çok kendiliğinden lokal planlı ya da plansız oluşan kentleri içermektedir.	Özellikle Rönesans ve Reform Sonrası 17. yüzyıldan itibaren Aydınlanmanın etkisiyle planlı olarak, yukarıdan aşağıya oluşturulan kentleri içermektedir.	1970’lerden sonra başlayan ve 1990’larda iyice kendisini gösteren, modernizme getirilen eleştiriler kapsamında çok planlı ve belirgin olmayan kentleşme faaliyetlerini içermektedir.

Kent ile ilgili yapılan planlar belli bir aklın ya da akılların ürünü olabiliyor.	Kent planları belli bir aklın(evrensel akıl/batı aklı) ürünü şeklinde ortaya çıkıyor.	Kentsel plan bir çok aklın ürünü. Hem genel hem de lokal özellikler taşır.
Planlar bir organizasyon eliyle olmadığı için daha çok lokal özellikte.	Modernizmin anlayışı kentin şekillenmesinde etkili. Planlar ‘‘batı aklı’’ tarafından yapılmakta.	Postmodern yaklaşım şehrin, kentleşme ile ilgili politikalarını da etkiler.
Geleneksel kentin oluşması farklı şartların farklılıklar oluşturmaya denk gelmektedir.	Kapitalizmle modern kentin oluşması aynı zaman dilimine denk rastlamaktadır.	Postmodern kentlerin ortaya çıkması; teorik bir retorik olarak sürmektedir.
Daha cemaat merkezli bir kentleşme anlayışına sahiptir.	Birey merkezli bir kentleşme söz konusudur.	Çoğulcu özellikli birden fazla merkez oluşumuna müsait ‘paganist’ bir anlayış getirmiştir.
Kentleşme birincil ilişkilerin oluşmasına misait ortamlara sahiptir.	Plan, belli bir organizasyon eliyle yapılır. Birincil ilişkilerin oluşmasına uygun olmayan resmi/ikincil mekanlar daha çoktur.	Heterojen yapı ve heterojen alanlar var. Kent planlaması organize birden fazla elin katkısıyla olmaktadır.
Homojen yapı daha çok etkili. Kentleşme geniş aileye uygun ortamlar sunar.	Kent yapısı daha çok heterojen özelliğe sahip. Devletinn yapısına göre(totaliter, demokratik vs.) demokratik ya da antidemokratik kamusal alanlar oluşabilir.	Kent her ne kadar çoklu alan akılların katkısıyla da kentleşiyorsa, daha çok çekirdek ailenin yaşamasına uygun bir mimari ortam geliştirebilir.
Kentleşmenin genel olarak organize bir yapının ürünü olmaması, kentin sağlıklı gelişmesini engelleyebilir.	Tek akıl(ortak bir akıl adına) organize ve tek yapı üzerinden gelişmesine müsaittir.	Çok aklın ve organize bir birlikteliğin ürünü olmayan planlar uyumlu olmayabilir.

(Kaynak: Erol,2013:78)

1.4. DEMOKRASİ KAVRAMINA KATILIM PERSPEKTİFİNDEN BAKIŞ

Demokrasi, kelime anlamıyla halkın kendi kendini yönetmesidir. Demos (halk) ve kratos (iktidar) kelimelerinin birleşimiyle demokrasi kelimesi oluşmuştur (Gözübüyük, 2003:22). Dolayısıyla demokrasinin halkın yönetimi anlamına geldiği söylenebilir. Demokrasi, Antik dönemde ilk kez uygulanmış ve 17. yüzyıldan itibaren modern haliyle, batı ülkelerinden başlayarak temel yönetim şekli haline gelmiştir. 21. yüzyıla gelindiğinde artık demokrasi dünya çapında egemen yönetim şeklidir; o ya da bu biçimde çoğu ülke tarafından benimsenmiş ve uygulanmaktadır. Kendini demokratik yönetim olarak adlandırmayan sistemler ise bir elin parmaklarını geçmemektedir (Ringen, 2010:17).

Demokrasi, özü itibarıyla katılımın içkin olduğu bir yönetim şeklidir. Katılımın belli bir seviyede öngörülmediği bir demokrasi tamamlanmış sayılamaz. Daha önce de belirtildiği gibi demokrasi olmadan katılımın olabileceği ortaya konmuştur ancak katılımın olmadığı bir demokrasi eksik sayılır (Eroğul, 1999: 21-22).

Dünyada egemen yönetim şekli haline gelmiş olan demokrasinin uygulama anlamında birçok varyasyonu mevcuttur. Dolayısıyla tüm bu varyasyonlarda farklı şekilde bir katılım süreci öngörülmüştür. Tunç (2008), demokrasinin egemenliği kullanan gücün kimde olduğu ve temelindeki amacın değişkenliğine göre farklı biçimlerde ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Egemenliği kullanan güce göre yapılan ayrım, demokrasi uygulanırken karar alma süreçlerinin nasıl ve kim tarafından verildiğine dair bir sınıflandırma temel alınmaktadır. Buna göre demokrasi doğrudan, temsili ya da yarı temsili bir biçimde tezahür edebilir (Tunç, 2008:1117).

Dahl da demokrasinin üç temel dönüşüm geçirdiğini ve bu dönüşümler üzerine demokrasi uygulamalarının değiştiğini belirtmiştir. Bunlardan ilki,

5. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen, çoğunlukla oligarşiye, monarşi ya da aristokrasiye dayanan yönetimin Antik Yunan'da demokrasiye çevrilmesidir. Bu kent devletlerinin küçük ölçeğinde tüm yurttaşların yönetime katılabilmeleriyle sonuçlanmıştır (Dahl, 1998:25).

Önceki bölümlerde belirtildiği gibi demokrasinin doğrudan demokrasi şeklinde Antik Yunan'da icat edildiği düşünülür. O dönemde nüfusun az olması, yönetime yalnızca vatandaş statüsünü alabilen erkeklerin katılması gibi sebepler, söz konusu kitlenin doğrudan karar alma süreçlerine katılabilmesini olanaklı kılmakta olduğu söylenebilir (Anıl, 2006:108-111).

Oysa 17. yüzyılda, demokrasinin tekrar gündeme gelmesiyle beraber karşılaşılan tablo Antik dönemden oldukça farklıdır. Buna göre, modern demokrasi ortaya çıkarken o günün koşullarındaki toplumlarda uygulanabilirliğinin tek koşulu olarak temsili sistem görülmüştür (Doğanay, 2003:25). Halkın yönetime doğrudan katılmasının fiziksel olarak mümkün görülmemesi temsili demokrasi kurumlarının ortaya çıkışını desteklemiştir. Temsili liberal demokrasi günümüzde en fazla uygulama alanı bulan demokrasi modeli olarak gözükmekle birlikte bir çok demokrasi modelinden yalnızca biri olduğu da belirtilmelidir (Heywood, 2014:272).

Dahl'ın bahsettiği dönüşümlerden ikincisi de bu noktada anlam kazanmaktadır. Buna göre, günümüz demokrasinin de temelini oluşturan ve ulus-devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber küçük kent devleti ölçeğinden büyük ulusal devlet ölçeğine evrilen devletlerde, demokrasinin yeni haliyle yaşam bulmasıyla ortaya çıkmıştır. Burada uygulanan demokrasi temsili demokrasidir. Temsili demokrasinin kurumları doğrudan demokrasiden oldukça farklıdır dolaylı olarak vatandaşların yönetim yetkilerini devretmelerine dayanmaktadır (Dahl, 1998: 25-26).

Dünyada en fazla uygulanan model olmakla birlikte temsili demokrasinin kusursuz bir model olduğunu söylemek de fazlasıyla iyimser bir yorum olacaktır. Öyle ki temsili liberal demokrasinin daha doğuş ilkeleri ortaya

konarken çelişkilere gebe olduğu dile getirilmektedir. Doğanay, temsili demokrasinin demokratik meşruluğunun, doğrudan demokrasilerde olduğu gibi yurttaşların kamusal kararların içeriğini değil; bu kararları alacak temsilcilerin seçilmesine karar veriyor olmalarından dolayı daha başından problematik ve çelişkili olduğunu ifade etmiştir (2003: 25-26).

Liberal temsili demokrasinin, temel kuramcılarından olan Mill (1977), tüm halkın karar alım süreçlerine doğrudan katılmasına karşı çıkmış ve temsil sisteminin gerekliliği üzerinde durmuştur. Ona göre insanların bir araya gelmesi ile ilgili coğrafi ve fiziksel sınırlamalar vardır; bunu küçük bir toplulukta bile aşmak oldukça zorken büyük bir toplulukta aşmak ise imkansızdır.

Mill, yönetimin tüm vatandaşların doğrudan yönetimine açık olduğu durumda; en bilge ve en iyi yönetme kapasitesine sahip olanların; bilgi, yönetim yeteneği ve tecrübesine sahip olmayan çoğunluk tarafından gölgede bırakılabileceğini ve bunun bir tehdit olduğunu savunur. O nedenle düzenli seçimle karar verme gücünün milletvekillerine aktarıldığı temsili demokrasi kurumlarını en iyi politika olarak tanımlamıştır (Dahl, 1999:108). Oysa bu durum, Fransız Devrimi tarafından kabul edilen liberal demokrasinin meşruiyet ilkesinin temelini oluşturan halk egemenliği ile temsil modelinin uyuşmamasına sebep olmuştur (Doğanay, 2003:26, Köker,1992:51). Rousseau'ya göre bu daha yolun başında ‘yurttaşların yasaların yaratıcıları olmaktan çıkarılması’ sonucunu doğurmuştur (2002). Ayrıca, temsili demokrasinin kimi koşullar sağlandığında en iyi yönetim şekli olduğunu söylese de¹⁰ aynı zamanda onu ‘seçilmiş aristokrasiler’ olarak tanımlamıştır (Şenel, 1995: 324).

Bunun dışında Godvin de, demokrasiyi özgürlüğün gerçekleştirilebileceği bir yönetim olması sebebiyle benimsemiş; ancak katılım konusunda

¹⁰ Rousseau, ‘İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Temeli’ adlı eserinde bu konunun üzerinde durmuştur. Ona göre eğer ekonomik eşitlik bulunmazsa temsili demokrasinin zenginler lehine işlemesi olasıdır. Bu nedenle ekonomik eşitsizliklerin bulunmadığı bir ülkenin temsili demokrasi için uygun olacağını belirtmiştir (Şenel, 1995: 364)

mesafeli kalmıştır. Rızanın yanlışlığı doğruya çevirmeyeceği anlayışı ve halkın sesinin doğruluğun ya da Tanrının sesi olmayacağı düşünceleri, onun halkın katılımına olan tavrını ortaya koymuştur (Barber, 1995:37).

Temsili demokrasinin, dolaylı da olsa karar verme gücünü halka dayandırması bir yandan onu meşru kılan araç olmakta; diğer yandan da katılımın sağlanmasının işlevselliğinin tartışılmasına neden olmaktadır.

Dahl, doğrudan demokrasi ve temsili demokrasinin ikisinin de avantajları ve dezavantajları bulunduğu üzerinde durur. Ona göre bu ikisi arasındaki temel çelişki birimlerin büyüklüğüyle ilgilidir. Bir birimde ne kadar çok vatandaş varsa; onların doğrudan yönetime katılma olanakları o ölçüde azalır. Ancak bununla birlikte Dahl, Antik Yunan demokrasisinde devletin ölçeğinin küçük olması dolayısıyla kendini savunma potansiyelinin düşmesi örneğini verir ve ölçek büyüklüğünün sorunlarla mücadele edebilme kapasitesini arttırdığını savunur. Diğer yandan bir birim ne kadar küçük olursa vatandaşların katılımını sağlama potansiyeli o kadar fazla ve temsiliyete ihtiyaç oranı da o denli az olacaktır (2010: 118-128).

Ölçeği ilişkin yapılan bu tartışmanın sonucunda küçük birimlerin katılımı sağlamada her zaman daha başarılı olacağı sonucuna ulaşabiliriz. Birim büyüdükçe alınacak kararların muhatabı olma ve birebir etkilenme kapasitesi azalacağı gibi yönetim kademesiyle kurulacak organik bağ da zayıflayacaktır.

Dahl' ın bahsettiği son büyük dönüşüm ise 1990 sonrası gerçekleşmeye başlayan ve ulus-devletlerin kent devletlerinin yerini almasına benzer bir biçimde; ulus üstü güçlerin ulus devletin etkinlik alanına girmesiyle başlayan değişimlerdir. Ulusal devletler, kültürel, siyasal, ekonomik konularda temel karar verici durumdayken yeni düzende bu güçlerinin bir kısmının ulus üstü organizasyonlara geçmeye başlamasıyla etkilerini bir ölçüde yitirmişlerdir. Bu noktada demokrasinin de yeni bir forma girmesi gerekliliği ortadadır. Klasik temsili demokrasinin kurumları, yeni düzen

için yetersiz kalmakta, kapitalist sistemin etkinliği ile vatandaş etkinliği arasında bir çelişki ortaya çıkmaktadır (Dahl, 1998:23-34).

Dahl'ın ifade ettiği dönüşümden önce de halkın iradesini büyük ölçüde seçimlerle sınırlayan temsili demokrasinin çeşitli krizlerle birlikte anıldığı görülmektedir. Temsili demokrasi, çoğunluğun kararlarına dayandığı için azınlıkların haklarının göz ardı edilebilmesi sonucunu doğurabilmektedir. Bu da kamusal alanın kullanımıyla ilgili eşitsizliklerin doğmasına sebep olan bir durumu getirebilmektedir. Burada temel varsayım, temsilcilerin halkın yerine düşünebildiği ve karar verebildiğidir. Ancak azınlıkta olan ya da yönetim organlarında fazla temsil olanağı bulamayan marjinal kesimler adına bu temsilcilerin doğru karar verebileceği beklenemez (Sitembölükbaşı, 2005: 140-141).

Öte yandan yalnızca düzenli aralıklarla yapılan seçimlerle halkın yönetime katılması temsilcilerin halkın isteklerini göz ardı edebilmesine ya da kendi amaçları doğrultusunda kamu gücünü kullanmalarına neden olabilmektedir. Barry, siyasetin düzenli aralıklarla yapılan seçimlerle sınırlandırılmaktan ziyade, sürekli bir faaliyet olması gerektiğini ileri sürer (Barry, 2012: 515).

Temsili demokrasideki tüm bu yetersizlikler yeni arayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunların içinde katılımı en çok önceleyen müzakereci ve katılımcı demokrasilerdir. Liberal demokrasinin meşruiyet krizinin etkin yurttaş katılımı, sivil toplum, kamusal alanın geliştirilmesi ve çoğulcu bir toplum yapısı aracılığıyla aşılabileceğine dair ortak bir saptama bulunmaktadır.

“Müzakereci demokrasi, diğer demokratik deneyimlerin çeşitliliği içinde demokratik meşruiyetin kaynağı olarak kamusal eylem ve konuşma tarzlarına verdiği önem aracılığıyla, modern toplumlarda etkin yurttaş katılımının gerçekleşme koşullarına ilişkin ayrıntılı bir çerçeve getirmektedir” (Doğanay, 2003: 42).

Bunun yanında müzakereci demokrasi, vatandaşların bilgi almalarının öncelendiği, aynı zamanda kendi aralarında da bilgi alışverişinde bulundukları, toplumun kendisiyle ilgili görüşlerin oluşturulmasına katıldığı ve siyasi süreçlere dahil olduğu katılımı önceleyen bir modeldir (Bal, 2008: 1125).

Bu tartışma ekseninde Habermas'ın kamusal alan yaklaşımı son derece önemlidir. Habermas, liberal temsili demokrasideki meşruiyet sorununu, liberal demokrasinin getirdiği siyasi kurumsal çerçeveye zarar vermeden çözenin yollarını aramıştır ve yeni bir kamusal alan yaklaşımı geliştirmiştir. Habermas'ın önerdiği bu kamusal alan yaklaşımıyla temsili demokrasinin yasama ve yürütmeden oluşan siyasi kurumsal çerçevesine dokunmadan halkın yönetime katılımının önü açılmış oluyordu (Dryzek, 2004).

Müzakereci demokrasi demokratik meşruluğun temelini, yurttaşların ve yurttaş birliklerinin yürüttükleri kamusal eylem ve müzakereler aracılığıyla gerçekleştirilen bir siyaset kavrayışına dayandırıyor. Müzakereci demokrasiyle bütünleşen bu yeni kamusal alan zemininde, dönemsel olarak oy kullanarak temsilci seçmenin yanında ve ona alternatif olarak eylemde bulunma ve bunun üzerine konuşma edimi, iletişimsel kaynakların da katkısıyla devlet iktidarını elinde bulunduranların yönetsel kararlarını eleştirmenin etkin bir yolu haline gelmiştir (Köker, 1998:98-99, Doğanay, 2003:45). Bu noktada İstanbul Beşiktaş' ta verilen bir kent hakkı mücadelesi müzakereci demokrasinin iletişimsel kaynak kullanımı ile iktidarın eleştirilmesi ve denetlenmesine uygun bir örnek olarak verilebilir. Beşiktaş Abbasağa Mahallesi' nde bulunan İhlamur Parkı, Beşiktaşlıların ve İstanbulluların sıklıkla kullandığı bir yeşil alanken alana sahip olduğunu ileri süren bir firma tarafından panellerle çevrilmiş ve kentliler adına parkı kaybedecekleri endişesini doğurmuştur. 21 Haziran 2016' da meydana gelen olaydan sonra kentliler parkta nöbet tutmaya, forumlar düzenlemeye başlamış ve bir kent hakkı direnişi sergilemişlerdir. Sonuç olarak Beşiktaş İhlamur Parkı'nın da içinde bulunduğu İhlamur Kasrı 1. ve 3. Derece doğal

sit alanları ve etkileme geri bölgesi hakkındaki 1/5000’lik Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nca onaylanmış ve burada verilen kent hakkı mücadelesi başarıya ulaşmıştır.¹¹

Habermas’ın ifadesiyle ‘‘kamusal muhakemede aranıp bulunan mutakabat yerini, kamusal olmayan yoldan mücadeleyle elde edilen ya da basitçe dayatılan uzlaşmaya bırakılmıştır (Aktaran: Doğanay, 2003: 46).

Demokrasinin modern siyasal hayatı meşrulaştırıcı bir işlevi vardır. Günümüzde hemen hemen tüm siyasal rejimlerin oldukça farklı yapıları olmasına rağmen kendilerini demokrasi olarak addetmelerinin sebebi de budur. Demokrasi modern siyasal hayatı meşrulaştırmaktadır; çünkü bugün hâkim olan siyasal algıda halkın yönetime basit şekilde seçimlerde oy kullanmak dışında doğrudan yollarla katılması, demokrasinin devamlılığı için şart görülmektedir.

1.5. KATILIM KAVRAMINA ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR

Çalışmanın başından beri katılım kavramına ilişkin analizler tartışılırken katılıma olumlu bir içerik atfedilmiştir. Çalışmada savunulan katılım, kent ekseninden bakıldığından kentlilerin kendi yönetimleri ile ilgili söz sahibi olmaları gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Burada bir temel kabul de, katılım kavramının başlı başına var olan sistemin içindeki süreçlere katılmak anlamında kullanıldığıdır. Bu temel kabul, modern demokratik devlet kurumu içinde en iyi uygulamaya ulaşmak üzerine kurulmuştur.

Ancak çalışmanın bütünlüğü açısından katılım kavramının her zaman üzerine olumlu anlamlar yüklenen bir pratik olmadığı da belirtilmelidir. Kavrama yapılan başlıca eleştirilerden biri; ‘‘alışlagelmiş katılım modellerinin kapsamaya dayandığı ve eşitlikçi bir toplumda herkesin sosyal demokrat protokolle el ele gittiğini varsaymasıdır’’ (Miessen, 2013:16).

¹¹ Detaylı gazete haberi için bkz. <http://politeknik.org.tr/ihlamur-parkinda-zafer-direnenlerin-imar-planinda-insaata-yer-yok/>

Oysa çoğunlukla toplumun avantajsız kesimleri katılım konusunda daha az istekli olurlar ve katılımlarının politikaya etki oranlarının düşük olduğunu düşünürler. Bu da politik süreçle aralarında bir kopuşa iter. Sonuç olarak bu durum katılımın idealize ettiği toplumun tamamının süreçlere eşit derecede katılma mitine zarar verir (Verba, 2003).

Bir diğer eleştiri de katılımın süreçleri belirlemeden ziyade süreçlere meşruiyet kazandırma işlevi olarak kullanılmasından çıkmaktadır. Katılımın liberal bir kavram olarak anılması; katılım sürecinin güçlendirilmesiyle sistem içinde kalacak, onu dönüştürmeden tamir edecek bir olanak sunmasından kaynaklanmaktadır. Katılımla, hali hazırda var olan bir sürece katılmak kastedildiğinden, bunun siyasal güdümlü bir sahte model olduğu üzerinde durulmaktadır (Miessen, 2013:16).

Katılımın yönetime meşru bir işlev kazandıracağı düşüncesi özellikle 1990 yıllardan sonra fazlasıyla gündeme gelmiş ve tartışılan bir konu olmuştur. 1980’lerde kamu yönetiminde neoliberal yönelimli politikalarla siyasi ve kamusal alanın daraltılıp, kamu kesiminin payı azaltılarak, özel sektörün ve piyasa ekonomisinin etkilerinin artırılmasıyla yönetsel ve siyasal anlamda vatandaşın ikinci planda kaldığı, katılımın öncelenmediği bir yönetim anlayışı ortaya çıkmıştır. Ancak bundan hemen 10 yıl sonra sistemde yaşanan aksaklıklar neoliberal politikaları katılımcı politikalarla barışma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Bayraktar, 2007). İşte bu tarihten sonra geliştirilmeye başlanan yeni kamu yönetimi anlayışı ve yönetim gibi kavramlarla katılım tekrar masaya gelmiş ve yoğun bir liberal içerik kazanmıştır. Habermas’ın kamusal alan yaklaşımıyla beraber liberal düşünce ile katılımcı uygulamalar harmanlanmış ve katılım temsili demokrasinin kurumlarına uygun bir şekilde evcilleştirilmiştir (Bayraktar, 2007). Tam da bu iç içe geçmişlik, katılıma olumsuz içerik atfetmedilmesine ve temsili demokrasiyi ayakta tutmak için araç olarak kullanıldığına dair bir algı oluşmasına neden olmaktadır. Benzer bir bakış açısıyla katılım teriminin son zamanlarda sıklıkla kullanılmasının onu ideolojik bir konuma getirdiği söylenebilir. Till (2006)’e göre katılım

modern politikanın diğerk unsuru olan sürdürülebilirlik kadar sık kullanılmaya başlanan bir terim olmuştur. Burada iki terimin de ‘‘demokratiklik’’ vurgusu altında yapıldığı belirtilmelidir. Ayrıca Till (2006), katılım vurgusuna sığınılarak yapılan dönüşümlerin çoğu zaman bir teskin etmeden öteye gidemediğinin üzerinde durmuştur.

Katılım kavramının başlı başına sistem içi kavramlara atıf yaptığı ve bir sistem eleştirisi ortaya koymak için gerekli koşulları sunmadığı ortadadır. Katılımın son dönemlerde sıklıkla ortaya konmasının yanında bir de ‘romantik katılım’ adı verilen bir kültürün de yükselişte olduğunu vurgulayan Miessen (2013:41), katılımın, ‘‘yerel cemaatlerle, kültürel ve toplumsal altyapı ve ekolojiyle ve yerel siyasette yurttaşların yetkilendirilmesiyle ilgili olmanın yanı sıra sürtünmenin asgariye çekilmesini de ana hedeflerinden biri olarak tespit etmiş olduğunu’’ söyler. Bu söz gelimi, bir politikanın oluşturulması sürecinde değil de tasarım sürecinde katılımcılığın ortaya konmasıdır. Günümüzden ve Türkiye’den bir örnekle açıklamak gerekirse, otobüslerin güzergahı ya da sıklığına karar vermek için değil de ‘İstanbul halkı otobüsünün rengini seçiyor’¹² kampanyası gibi tamamen şekle dayalı bir karar için katılıma başvurulması, Miessen’in bahsettiği romantik katılım düsturuna göz kırpmaktadır.

Katılımın bir zorbalık olarak tanımlanabileceği üzerinde duran Cooke ve Kothari (2002:23), bu olası zorbalığı üç kümede ortaya koymuşlardır. İlk olarak ‘‘karar verme ve denetim zorbalığı’’ nı ele almışlar ve ‘‘katılımcı araçlar varolan meşru karar verme süreçlerini çiğnerler mi? sorusunu sormuşlardır. İkincisi ‘‘grubun zorbalığı’’dır ve buradaki soru ‘‘grup dinamiği, zaten güçlü olanların çıkarını pekiştiren kararlara yol açıyor mu?’’ dur. Üçüncü olarak ise ‘‘yöntem zorbalığı’’nı ele almışlar ve ‘‘katılımcı yöntemler, katılımın sunamadığı avantajlara sahip diğerlerini yönlendiriyor mu? sorusunu sormuşlardır. Daha sonra ‘‘Katılım: Yeni bir

¹² <http://www.milliyet.com.tr/otobuslerin-yeni-rengi-belli-ol-du/gundem/gundemdetay/21.04.2011/1380627/default.htm>

zorbalık mı?’’ kitabının çatısı altında tartışılan bu üç kümeye de, verilecek cevabın evet olduğunu ya da bazı durumlarda evet olabileceğini savunmuşlardır (2002:24).

Bu tanımdan yola çıkarak katılımla sağlanmak istenilen demokratik yönetimin demokratik olmaktan kolay bir şekilde çıkabileceğinin ortaya konduğunu görebiliyoruz. Mouffe (1992), katılımın kullanılma şekline göre anlamlı olup olmayacağını belirtmiştir. Son dönemlerde IMF ve Dünya Bankası (DB) gibi kurumların katılımı sıklıkla kullanmasının dikkat çekici olduğunu belirtmiş ve onların da katılımı bir strateji olarak öne çıkardıklarını vurgulamıştır. Miessen ile yaptığı röportajında katılımın masum bir mefhum olmayabileceğini şöyle belirtmiştir;

“Bu hareketin bir parçası olduklarını insanlara hissettirmeye ihtiyaçları var. Kendi başına geçek bir katılım mefhumu yaratacağı izlenimi yaratan bu katılım mefhumuna ciddi şüpheyle yaklaşıyorum. Bir sürü farklı katılım biçimi var elbette. Farklı görüşler arasında gerçek bir karşı karşıya gelişin söz konusu olduğu çekişmeci ya da çatışmalı katılımsa sözü edilen, evet, bence çok iyi bir şey. Ama katılım aynı zamanda kimsenin gerçekten bozmadığı mutabakata katılmak anlamına da gelebiliyor... Katılım gerçekten onu nasıl anladığına bağlı. Hiç de masum bir mefhum değil.” (2016:86).

Katılım, demokrasiyle beraber anılan ve onun olmazsa olmazı olarak gösterilen bir fenomendir. Bununla birlikte, demokrasiyi meşrulaştırıcı işlevinin olması onun son dönemlerde sıklıkla her türlü mecrada -IMF,DB, AB, ulusal ve yerel düzlemler- kullanılması sonucunu doğurmuştur. Yöneltilen eleştiriler tam da bu noktadan gelmektedir. Katılımın temel amacı olan demokratiklik bizzat katılım yönetiminin kendisinde var mıdır? Ya da gerçekten herkesi kapsayabilecek ve manipüle edilemeyecek bir katılım mümkün müdür? Bu sorulara olumsuz yanıt veren bir çok düşünür (Bill ve Kothari:2002, Cleaver:2002, Francis:2002, Mohan:2002, Taylor:2002) katılımı önceden tasarlanmış fikirlerin meşrulaştırıldığı bir

organizasyon olarak görürler. Mosse, katılımcı kırsal değerlemeyi tartıştığı çalışmasında, bir çok durumda katılımcı planlama yoluyla üretilmiş yerel bilginin ve planların, önceden oluşmuş olan yerel ilişki ağları üzerine kurulduğunun üzerinde durmuştur (2002:58).

Katılım kavramına yönelik bu eleştirilerde haklılık olduğu belirtilmelidir. Yalnız bu, katılım kurumunun ortadan kaldırılması değil; aksine katılımcı organizasyonların yeniden düzenlenmesi sonucunu doğurmalıdır. Bu amaç doğrultusunda temel nokta; katılımın öznelere olan halkın, devletin ve sivil toplumun demokratik usuller içinde kalacağı bir sistem yaratabilme ve karar verme sürecinin oluşum aşamasından tasarım aşamasına açıklıkla tartışılabilir olmasını temin etmektir. Bunun mevcut liberal demokrasi içerisinde mümkün olamayacağı ve yeni bir demokrasi modelinin zorunluluğu bir çok yazar tarafından tartışılmaktadır (Barber,1995; Doğanay: 2003; Gutmann 2004; Mutz,2006; Schiller,2011).

Sonuç olarak katılım kavramına yapılan eleştirileri ikiye ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki yukarıda da bahsedildiği gibi katılım kavramının özüne yapılan itirazlardır. Buna göre halkın yönetime katılması özü itibarıyla akılcı sonuçlar doğurmaz. Bu görüşün demokrasi dışındaki rejimlerde yer bulacağı ortadadır. İkincisi ise katılımın uygulamasına yapılan itirazlardır. Katılımın olmadığı bir demokrasi tanımlanamayacağı tekrar ortaya konmalı ve katılımın uygulamasına dair yapılan eleştiriler ön plana çıkarılmalı ve bu eleştirileri göz önünde bulunduran yeni düzenlemeler geliştirilmelidir.

1.6.BÖLÜM SONUCU

Çalışmanın bu bölümünde kent, katılım ve demokrasi kavramları arasındaki ilişki incelenmiştir. Kent, her daim uygarlık ve gelişimle birlikte anılan bir kavram olmuştur. Demokrasinin ilk kez kent devletlerinde ortaya çıkması ve gelişmesiyle de bu ilişkinin tarihsel kökenleri sağlamıştır. Kentlerin tarih sahnesinde birer aktör olarak görüldüğü ilk günden, günümüze gelene kadar çeşitli görünimleri olmuştur. En genel ifadeyle

kent, tarım dışı faaliyetlerin yoğunluklu olarak yapıldığı, uzmanlaşmanın ve heterojen toplum yapısının görüldüğü alanlardır.

Kentlerin ortaya çıktığı günden bu yana uygarlık ve gelişimle birlikte anılmasıyla birlikte, demokratik yönetim ve demokrasi kavramı da ilk kez kent devletlerinde görülmüştür. Demokrasi ve halkın yönetime katılımı arasındaki olumlu ilişki göz önüne alındığında, kentlerin ortaya çıktıkları günden günümüze gelene kadar katılım ile nasıl bir ilişki kurduklarını inceleme gerekliliği doğmuştur.

Bu amaçla ilk olarak demokrasinin doğduğu yerler olarak kabul edilen antik kentte katılımın nasıl gerçekleştiği incelenmiştir. Antik kentler doğası itibarıyla nüfusun az olduğu kentlerdir. Bununla birlikte bu kentlerdeki vatandaşlık tanımlaması da yetişkin, özgür vergi veren erkeklere dayanmaktadır. Bu nedenler ve dönemin demokrasi anlayışı sebebiyle antik kentlerde doğrudan katılım uygulamaları görülmüştür. Ortaçağ kentlerinde ise geç dönemlerine kadar katılımcı uygulamalar yerini feodal beylerin, kilisenin ve kralların iktidarına bırakmıştır. Ortaçağ'ın sonlarına doğru Rönesans ve Reform hareketleri neticesinde feodal düzen ve kilisenin hakimiyetine son verilmiş ve modern devlet kurumlarına geçiş yaşanmıştır.

Modern devletin doğması liberal demokratik kökenlere dayanmış ve dolayısıyla kentlerin organizasyonu da buna dayalı olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde ulus devletlerin ortaya çıkması kentlerin bağımsız birer birim olmasının önüne geçmiştir. Modern devletin temsili demokrasisi kentsel yönetime de hakim olmuştur.

Modernizm eleştirisine dayalı olan postmodern yönetim ve kent anlayışı, akademik tartışma anlamında 20. yy' a kadar götürülebilecek olsa da özellikle 1980 sonrası dönemde gündeme gelmeye başlamıştır. Bu felsefe kamu yönetimi kurumlarını da dönüştürmüş, şeffaf, hesap verebilir ve katılımı önceleyen yönetim anlayışını gündeme getirmiştir. Dolayısıyla doğrudan katılım tekrar gündeme alınmaya başlanmıştır.

Çalışmanın devamında katılım ve demokrasi arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. Burada amaçlanan, ilk olarak katılımcı bir biçimde ortaya çıkan demokrasinin daha sonra temsili liberal demokrasiye dönüşmesindeki parametreleri ortaya koymak ve ardından temsili demokrasinin meşruiyet krizi kapsamında katılımcı ve müzakereci demokrasi arayışlarının tekrar gün yüzüne çıkmasını tartışmaktır.

Bölüme son verirken katılım kavramı üzerine yapılan eleştiriler üzerinde durulmuştur. Bu eleştirilerin bir yandan katılım kavramının kendisine yapılabilecek diğer yandan da katılımın uygulama ve pratiklerini eleştiren bir boyutu vardır. Katılım kavramını, günümüzdeki uygulamasıyla var olan süreçlere katılmak anlamını içerdiğinden, kavramsal olarak sorunlu olduğu tartışılmıştır. Bölüm bu tartışmanın yapılmasıyla sonlandırılmıştır.

2. BÖLÜM

TOPLUM TEMELLİ KENTSEL DÖNÜŞÜM SORUNSAKINA BAKİŞ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Kentsel dönüşüm, tarihsel süreçte toplumsal, ekonomik, fiziksel, kültürel, çevresel, hukuksal değişimlerin kentler üzerindeki dönüştürücü etkisini açıklamak için kullanılan bir ifadedir. Bu dönüşümün birden çok boyutu olduğundan; üzerine yapılan tanımlamalar da bu ölçüde çeşitlidir. Toplum temelli kentsel dönüşüm tartışmasına girilmeden önce, kentsel dönüşüm kavramının tanımı ve onu inşa eden süreç kısaca açıklanacak sonrasında toplum temelli kentsel dönüşüm, toplum temelli dönüşümde katılım ve Türkiye örneği üzerinde durulacaktır.

2.1. KENTSEL DÖNÜŞÜME TOPLUMSAL PERSPEKTİFTEN BAKIŞ

Dönüşüm TDK' ya göre “ Olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, tahavvül, inkılap, transformasyon” anlamlarına gelmektedir. Kentlerin dönüşümünden bahsedildiğinde, bunu uzun zamana yayılmış organik değişimler ya da müdahaleler sonucu meydana gelen ani dönüşümler olarak tanımlayabiliriz. Kentlerin ilk ortaya çıkmaya başladıkları günden bu yana, organik bir dönüşüm içinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, dünya tarihinde dönüm noktası olarak görülen kimi olaylar neticesinde, kentleşme ve kentlerin dönüşüm süreci hızlanmıştır. ‘Kentsel dönüşüm’ kavramı da genellikle kentleşmenin beraberinde getirdiği sorunların çözümüne yönelik politikaları içeren bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır.

İngilizce’ de urban regeneration, renewal, rehabilitation, renovation, resettlement vb. birçok farklı biçimde ifade edilen kavram Türkçe’de genel

olarak kentsel dönüşüm olarak ifade edilmektedir.¹³ Kentsel dönüşüm, kente müdahale anlamında yapılan birçok tanımı içinde barındıran bir kavramdır. Dönüşümün amacına, yarattığı sonuca, hangi kentsel problemi çözmek adına yapıldığına, sorunu algılama tarzına, müdahale biçimine vb. birçok sebebe göre farklı bir tanımla ifade edilebilmektedir. Çeşitli kentsel dönüşüm örneklerini inceleyerek tüm bu süreçlerden yola çıkan ve kentsel dönüşüm tanımlarını bir tablo halinde ortaya koyan Şahin (2015: 74-76)' e göre tüm bu tanımlar ortaklaştığında 'kentsel dönüşüm'ü ifade etmektedir. Aşağıda Şahin' in oluşturmuş olduğu kentsel dönüşüm kavramları haritasından çalışmamız kapsamında üzerinde durulması gereken tanımlar derlenip tablolastırılmıştır. (Tablo 2)

Tüm bu tanımlar, kentsel alanda yapılacak müdahalenin içeriğine dairdir. Çalışmamız boyunca kullanılan kentsel dönüşüm kavramı farklı anlamları içerebilecek çatı bir terimdir. Kentsel dönüşüm, kentsel alanın tüm boyutlarıyla değerlendirilip yeniden yapılandırıldığı bir süreci tanımlamak ya da aynı zamanda kentsel arazinin potansiyel değeri nedeni ile rant amaçlı yeniden geliştirme çalışmalarını da ifade etmek için kullanılabilir. Bozulmuş ve sağlıksızlaşmış kentsel alanların iyileştirmesini ya da değer kaybetmiş merkezi alanların yeniden değerlendirilmesini hedefleyen bir soylulaştırma girişimini de içine alır (Tallon,2010; Duman ve Coşkun, 2015; Yaman, 2012).

Bu kavram bolluğundan yola çıkılarak kentsel dönüşümle temel hedeflenenin; kentsel mekanda meydana gelen sorunların yine kentsel mekan üzerinden çözülmeye çalışılması olduğu söylenebilir. Kentleşme beraberinde sorunlarla beraber geldiğinden bu sorunları çözmede nasıl politikalara başvurulacağı kentsel dönüşümün biçimi yoluyla ortaya konulmaktadır.

¹³ Burada bahsedilen yasal, kurumsal düzenlemeler ve halk arasında yaygın kullanımdır. Kentsel dönüşüm yerine diğer tanımlamaları tercih eden yazarlar da bulunmaktadır. Bkz: Özden, 2016 ; Bayraktar,2016.

Tablo 2: Kentsel dönüşümle ilişkin kavramlar

Kentsel Dönüşümün Tanım Boyutu	Kavram	Kısa Tanımı
Süreç	1- Urban Regeneration (Kentsel Yeniden Yapılandırma)	Kentsel yeniden yapılandırma, belli bir kentsel alanın tüm boyutlarıyla yeniden yapılandırılması için öngörülen ve gerçekleştirilen kapsamlı bir süreçtir.
Sonuç	2- Urban Redevelopment (Kentsel Yeniden Geliştirme)	Kentsel yeniden geliştime, kentin belli bir alanında yeniden ortaya çıkan ya da potansiyeli anlaşılan arazi değerlerinin inşaat sektörü eliyle yeniden geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen kentsel dönüşüm çalışmasıdır.
	3- Urban Resettlement (Kentsel Yeniden Yerleştirme)	Kentsel yeniden iskan toplumsal çalışmaları ve sorunları önlemek için kentlilerin kentin belirlenmiş bir yerinde ya da başka bir kentte yeniden ikamet ettirilmesidir.
Minumum Müdahale	4- Urban Renovation (Kentsel Rehabilitasyon)	Kentsel rehabilitasyon kentin belli bir yerindeki potansiyellerin açığa çıkmasını sağlayacak olan kısmı yeniden inşa ve eskiyi ihya hareketlerini de içeren önlemler bütünüdür.
	5- Urban Rehabilitation (Kentsel Eseneleştirme, Eski Haline Getirme)	Kentsel esenleştirme, bozulmuş kentsel dokuları özgün biçim, işlev ve toplumsal durumlarına geri döndürmek için yapılan rehabilitasyon çalışmaları ve eylemlerdir.
Eleştirel Tutum	14- Gentrification (Soylulaştırma) Mütenalaştırma	Soyutlaştırma orta ve üst gelir gruplarının kent merkezine ya da değer artışı gerçekleşen yerlere yerleşmesi sonucunda alt gelir gruplarının ve yoksulların yaşam çevrelerinden ayrılmak zorunda kalmalarıdır. Kentsel dönüşümün her türü belli bir düzeyde soyutlaştırmaya sebep olabilir.
	15- Right to the City (Kente hak, Kent Hakkı)	Kent hakkı, kentlilerin hayal ettikleri kentte yaşama haklarını kullanabilmeleri için katılma haklarını kullanmalarıdır. Buna göre kentsel dönüşümün farklı türleri kent hakkına bir müdahaledir.

Kaynak: Şahin, 2015:75-76 (Kısaltılmış halidir).

Bu bağlamda yapılan kentsel bazı kentsel dönüşüm tanımlarına bakacak

olursak;

Turok (2005:25) kentsel dönüşümü, “kentsel sorunların çözümlenmesini sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamayı amaçlayan geniş kapsamlı bir vizyon ve eylem” olarak tanımlamaktadır.

Özden (2016), kentsel dönüşümü (yenilemeyi) daha geniş bir tanımla; *‘‘zaman süreci içinde eskiyen, köhneyen, yıpranan, sağlıklı/sıhhatli/yaşadışı gelişen ya da potansiyel arsa değeri üst yapı değerinin üzerinde seyreterek değerlendirilmeyi bekleyen ve yaygın bir yoksunluğun hüküm sürdüğü kent dokusunun, altyapısının sosyal ve ekonomik programlar ile oluşturulup beslendiği bir stratejik yaklaşım içinde, günün sosyoekonomik ve fiziksel şartlarına uygun olarak değiştirilmesi, geliştirilmesi, yeniden canlandırılması ve bazen de yeniden üretilmesi eylemi’’*

olarak ifade etmiştir.

Tallon (2010), kentsel dönüşüm yaklaşımlarının dört boyutu olduğu üzerinde durmuştur. Buna göre kentsel dönüşümün; ekonomik, sosyal-kültürel, fiziksel-çevresel ve yönetim boyutları vardır.(Tablo 3)

Tablo 3: Kentsel Dönüşüm Yaklaşımları

Boyut	İlgi Alanı
Ekonomik	Yeni iş olanağı yaratma, kar, istihdam, beceri geliştirme, istihdam edilebilirlik, gelişme
Sosyal ve Kültürel	Yaşam kalitesi, sağlık, suç, iskan, kamu hizmetinin kalitesi
Fiziksel ve Çevresel	Altyapı, yapı ve doğal çevre, ulaşım ve iletişim
Yönetişim	Yerel karar verme sürecinin doğası, yerel halkın katılımı, diğer grupların dahil edilmesi, liderlik biçimi

Kaynak: Tallon, 2010:6

Kentsel dönüşümün boyutları, söz konusu dönüşümden önce, dönüşüm esnasında ya da sonrasında yaşanabilecek ekonomik, sosyal, kurumsal,

çevresel ve kanuni değişiklikleri göstermektedir. Tüm bu boyutların iki yönü olduğunun üzerinde durulması gerekmektedir. Dönüşüm bir yandan bölgenin ekonomik kalkınması, fiziksel koşullarının iyileşmesi, yaşam kalitesinin yükselmesi gibi olumlu sonuçlar doğurabilirken diğer yandan da kültürel dokunun yok olması, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri derinleştirmesi ya da doğal çevrenin tahrip edilmesi gibi sonuçlar da doğabilmektedir.

Kentleşmenin beraberinde getirdiği sorunlardan başlıcasının artan nüfusun kentte nasıl konumlanacağı olduğu görülmektedir. Tekeli (2014:272), kentlerin dönüşümünü sürekli gündemde tutan başlıca nedenlerin, nüfusun sürekli artmasıyla kentin potansiyel arsa değerinin dönüşüm baskısı oluşturması, kentin ekonomisinin ve dünyaya eklemlenme biçiminin değişmesi olarak ortaya koymuştur.

19. yüzyıldan itibaren kentler, sanayileşmenin etkisiyle büyük bir dönüşüm geçirmeye başlamışlardır. Bu dönemin sanayi kentleri üzerinde ilk incelemeleri yapan Engels (1997), 1845'te yayımladığı 'İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu' isimli çalışmasında işçi sınıfının durumu incelerken dolaylı olarak da dönemin sanayi kentlerindeki dönüşümü ele almıştır. Dolayısıyla Engels' in bu çalışmada yaptığı tespitler kentin sanayiden sonraki dönüşümünü anlamak adına önemlidir.

Sanayi Devrimi ile gelen ekonomik, toplumsal ve kültürel değişim ile birlikte kentler üzerinde geri dönülmez bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönemde kentler, kapitalizm tarafından emeğin yeniden üretim mekanı olarak görülmeye başlanmıştır (Yaman, 2012:40). Bu da aynı zamanda, nüfusunun artması ve kentin barındırma kapasitesinin oldukça üstüne çıkılması anlamına gelmiştir. Kentler, bu kalabalık nüfusa yetersiz gelmiş ve sağlıksızlaşmıştır; Engels (1997)' in ifadesiyle birer 'sefalet yuvası'na dönüşmüştür. Kentin aşırı kalabalıklaşması, gürültü, kirlilik, koşulların gitgide kötüleşmesi gibi sebeplerle burjuvazi ve üst gelir seviyesine sahip gruplar, kent içinden kent dışına yönelmişlerdir ve banliyöleri

oluşturmuşlardır (Gül ve Ergun,2016:68).

Banliyöler, kentin hemen dışında bulunan, modern kentin önemli bir unsuru ve tipik kapitalist tüketiminin yoğunlaştığı yaşam alanlarıdır (Thorns, 2004: 18-19). Sanayileşmenin yayılması sonrasında; kentleşmenin mekana yansımada, bir yanıyla banliyöleşme ile modern kent yaşamının gerçekleştiği alanlar yükselirken; diğer yandan da kent içi bölgeler konut kullanım alanları olarak ikinci plana atılmış, dolayısıyla yoksullaşmış ve köhneleşmiştir. Engels'in çalışması işçi sınıfı, orta sınıf ve üst sınıf arasındaki kentsel ayrışmayı da ortaya koymaktadır. Burjuva yerleşimleri olarak görülen ilk banliyölerde yaşayanlar fabrikaya gidip gelirken atların çektiği raylı otobüsleri kullanıyorlar ve kent içindeki kötü koşulları görmeden yıllarca o şekilde yaşayabilecek ulaşım ağına sahip olmuş oluyorlardı (Kurtuluş, 2013:20).

Benevolo, Avrupa'dan yayılmaya başlayan teknik ve yasal mekanizmaların 19. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan krizin aynısını yirminci yüzyıl boyunca yayılarak diğer kıtalarda da yarattığını öne sürmüştür. Kentleşmenin batı kökenli olduğunu varsayan yazara göre, kalabalıklaşma, düzensizlik, halk sağlığı sorunları, gem vurulamayan spekülasyon ve kamu düzenlemelerinin yetersizliği sorunları da ilk olarak Batı kentlerinde ortaya çıkmış ve oradan diğer bölgelere yayılmıştır (Benevolo:2006:197).

Batı ya da doğu kentleri farketmeden, kentte konut sorununun ortaya çıkması ve kent içi çöküntü alanlarının oluşması bir kentsel politika oluşturmanın gerekliliğini göstermiştir. Kentsel dönüşüm politikaları da genel itibariyle bu yayılmayı, saçaklanmayı ve köhneleşmeyi kontrol altına almak adına yapılan politikaların genel adı olarak kullanılmıştır. Bu dönemde mekanın düzenlenmesi bir yandan da işçi sınıflarına daha sağlıklı koşullar getirerek, sermaye birikiminin önündeki engelleri kaldırmayı amaçlamıştır (Kurtuluş, 2013:20).

Yukarıda bahsedildiği gibi Avrupa'da ve özellikle İngiltere'de kentsel dönüşüm olarak adlandırılabilen kentsel alana müdahale pratikleri 19.

yüzyılın ortalarına kadar tarihlendirilebilir (Özdemir, 2010:1). Ancak esas olarak kentsel dönüşüm olarak adlandırılan ve toplu bir program olarak uygulanan dönüşümler, II. Dünya Savaşı'nın kentler üzerindeki yıkıcı etkisi ortaya çıktıktan sonra görülmüştür.

Roberts (2000), 1950'lerden 1990'lara gelinene kadar gerçekleşen kentsel dönüşüm pratiklerini dönemlere ayırmış ve kavramsallaştırmaya çalışmıştır. Roberts'in yaptığı kavramsallaştırmaya göre 1950'ler, savaş sonrası yıkıma uğrayan kentlerin ve köhneleşen kent içi bölgelerin yeniden inşası (*reconstruction*) dönemidir. 60' larda kentsel dönüşümü, kent içi ve banliyö bölgesinde yeniden canlandırma (*revitalisation*); 70' lerde semt projelerine yönelme, geliştirme ve yenileme (*renewal*), 80' lerde özel sektörün ağırlığının gittikçe arttığı yeniden geliştirme (*redevelopment*) ve 90'larda ortaya çıkan aksaklıkları da içermeye çalışan daha bütünleşik bir yeniden üretim (*regeneration*) olarak tanımlamıştır. Bu ayrımı yaparken başlıca değişken olarak dönüşümün temel stratejisini ve yönelimini baz almıştır. Dikkat çekici olan 90'lara gelinene kadar kentsel dönüşümün sosyal içeriğinde halkın rolünün öncelenmemiş olmasıdır (Roberts, 2000:14).

Roberts (2000)' in çalışması tarihsel gelişimden yola çıkan bir kavramsallaştırma olduğundan toplumsal mekanizmanın öncelenmemiş olması şaşırtıcı değildir. Hali hazırda, uygulamalarda, kentsel dönüşümle çoğu kez yalnızca fiziksel iyileştirmenin ve yenilemenin kastedildiğinin düşünülmesi bu kavramın en tartışmalı noktasını oluşturmaktadır.

Kentsel dönüşümdeki sosyal ve toplumsal boyut çoğu zaman ikinci plana atıldığı görülmektedir. Jacobs (2011) ve Lefebvre (2013) gibi eleştirel kent teorisyenleri, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşen dönüşümlerin fordist¹⁴ temelli olduğunu, tektipleştirici ve anti sosyal sonuçlara yol açtıklarını tartışmışlardır (Aktaran: Brenner, Markus ve

¹⁴ Fordizm, sanayileşmeyle beraber tek tip üretim mekanizmasının yaygınlaşmasını ifade etmek için kullanılan bir kavramdır.

Mayer, 2012: 16).

Toplumsal sorunlara cevap vermeyen, sosyal yapıyı iyileştirmeyi hedeflemeyen dönüşümlerin başarılı olamayacağı ortadadır. Bu sorun, ilk kentsel dönüşüm uygulamalarının görüldüğü Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Avrupa ülkelerinde böyle olmuştur, Türkiye'de ya da diğer az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere de farklı olmayacağı açıktır (Özden, 2013:268).

Bu noktada, kentsel dönüşümün toplum temelli sayılabilmesi için gerekli olan ön kabullerin tartışılması gerekmektedir. Toplum temelli kentsel dönüşüm uygulamasına başlamadan önce aşağıdaki soruların yanıtları, dönüşümü yapacak olan idare tarafından net bir şekilde ortaya konmalıdır. Bunlar şu şekilde sıralabilir;

- Yapılacak dönüşümün çıktıları ve yöre halkının kazanımları/kayıpları neler olacaktır?
- Dönüşüm projesi yöre halkının ihtiyaçlarına ve bölgenin sosyolojik yapısına uygun mudur?
- Dönüşüm gerçekleşmeden önce bölgede yaşayan halk, dönüşümden sonra aynı bölgede yaşayabilecek midir?
- Dönüşüm sonrasında ortaya çıkacak rant toplum içinde nasıl dağılacaktır?¹⁵

Yukarıdaki sorunların cevapları tatmin edici şekilde verilemediği durumda, dönüşüm projesi, kentsel mekanda bir yenilemeden ziyade toplumsal dışlanma ve kentlerin sınıfsal olarak ayrışması durumunu yaratacaktır.

Özden (2016:287), dönüşüm uygulamalarında toplumsal dışlanmayı

¹⁵Rantın dağıtımı kapitalist ekonomi içinde ortaya çıkacağı kuşkusuz olan artı ürünün dağıtımı anlamında kullanılmıştır. Toplum temelli ya da değil, tüm kentsel dönüşüm projelerinin belli bir kentsel rant ortaya çıkaracağı varsayılmaktadır. Kentlerin dönüşümünün kapitalizmin ihtiyacı olan rant fazlasını sermayeye aktardığına dair inanç eleştirel kent teorisinde yaygındır. Bu konuda ayrıntılı bir çalışma için bkz.: Şengül, T.(2009) Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi. İmge Yay. Ankara. Ayrıca rant üzerine bkz. Jäger, Johannes. "Urban land rent theory: a regulationist perspective." *International Journal of Urban and Regional Research* 27.2 (2003): 233-249., Evans, A. W. (1975). Rent and housing in the theory of urban growth. *Journal of Regional Science*, 15(2), 113-126.

yaratan iki temel sebep olduğunu öne sürmüştür. Bunlardan ilki mülk değerlerinin ve kiraların artması, diğeri de dönüşümü gerçekleştiren karar vericilerin yerel halkı zorlayıcı uygulamalarıdır. Dolayısıyla kentsel dönüşüm uygulamalarını gerçekleştirecek olan idareler, dönüşüm yapılacak alanın toplumsal analizi iyi yapmalı, kentsel rantı göre değil toplumun daha sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı çerçevesinde değerlendirmelilerdir.

Kentsel dönüşümdeki rant potansiyeli dönüşümün sosyal boyutunun ikinci plana atılmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle dönüşüm ile ilgili yasal düzenlemeler, idarecilerin takdirine bırakılmamalı, kentlilerin mağdur olmasına sebep olacak sonuçlar en başından bertaraf edilmelidir.

2.2.TOPLUM TEMELLİ KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KATILIM

Yukarıda yapılan tartışmalar ışığında toplum temelli kentsel dönüşüm kavramıyla; söz konusu alanda yaşayan kentlilerin aidiyetini önceleyen, tarihsel ve kültürel dokuyu mümkün olduğunca koruyan, rantın adaletli bir şekilde dağıtıldığı bir dönüşüm ele alınmaktadır.

Bu tarz bir dönüşümün en önemli unsurunun halkın dönüşüm sürecine olan katılımının olduğu ortadadır. Kentlilerin yaşadığı bölgedeki önemli bir dönüşümde etkisiz kaldıkları ve dışlandıkları durumda ortaya konulan projeye uyum sağlayamayan halkın kentle yeniden bütünleşmekte zorlandıkları, ait oldukları mekanlardan ayrılmak zorunda kaldıkları gözlemlenen bir durumdur. Kentsel mekana yapılacak olan müdahalelerde üzerinde yaşayan kentlilerin söz söyleme hakları kent hakkının bir parçasıdır ve dolayısıyla toplum temelli kentsel dönüşümün ön koşullarındandır.

Kentlilerin katılım düzeyinin tespit edilmesi ve bunun üzerinden değerlendirilmesi bu süreçte en önemli adımlardandır. Katılımın toplum temelli dönüşümde nasıl bir sorun alanı olduğunun tespitini yapmak adına katılım düzeylerini incelenerek mevcut durum ortaya koyulmalı ve bu

durumdan yola çıkılarak eleştiri ve öneriler getirilmelidir.

Kentlilerin katılımı ve katılım düzeyleri üzerine ilk tartışmalardan birini yapan Arnstein (1969)'dir. Bir sosyal çalışmacı olan Arnstein, ABD federal hükümeti adına Konut, Eğitim ve Refah Dairesi'nde (Department of Housing, Education, and Welfare-HUD)¹⁶ müsteşarın asistanı olarak çalışmış ve o dönemde kentli katılımını arttırmak, yoksulluğu önlemek, refahı arttırmak üzerine bir takım çalışmalar yürütmüştür. Bu kapsamda yayınladığı Katılım Merdiveni (A Ladder of Citizen Participation) çalışması, katılım çalışmaları arasında son derece önemlidir. Bu çalışmada Arnstein, kentliler ile yönetim arasında politika yapım sürecinde gerçekleşebilecek olası katılım düzeylerini incelemiştir.

Arnstein (1969), genel olarak halkın yönetime katılımı düşüncesini ısıpanak yemeğe benzetmiştir. Kimse prensip olarak buna karşı değildir çünkü sağlık için iyi olduğu bilinmektedir. Yönetilenin kendi yönetimine katılması, teoride, demokrasinin mihenk taşlarından biri olarak görülür. Gerçekte herkese uygulandığı durumda saygıdeğer bir düşünce denilebilir ancak yoksul ve dezavantajlı kesimler sürece dahil olmadığında, onun bir parçası olmadıklarında tam bir katılımdan söz etmek imkansızdır.

Halkın katılımı Arnstein'a göre kısaca halk gücünün kategorik bir ifadesidir ve bu kategorizasyonu sekiz basamaklı bir merdiven olarak tanımlamıştır. Arnstein (1969)'in topolojisinde katılım merdiveni katılımın hiç olmadığı aşamalardan ideal bir katılımın olduğu aşamalar arasında derecelendirilmiştir (Tablo 4).

¹⁶ Bu daire 1953-1979 yılları arasında faaliyet göstermiş daha sonra lağvedilmiştir.

Tablo 4: Katılım Merdiveni

KENTLİ YETKİ DERECELERİ
Kentli Denetimi
Devredilmiş Yetki
Ortaklık
GÖSTERMELİK (SEMBOLİK) REFORM DERECELERİ
İkna
Danışma/müzakere
Bilgilendirme
KATILIMIN OLMADIĞI DÜZLEM
Terapi
Manipülasyon

(Kaynak: Arstein,1969)

Buna göre en alt iki basamak katılımın olmadığı bir durumu nitelendirmektedir. Bu basamaklar ‘manipülasyon’ ve ‘terapi’ diye adlandırılmıştır. Burada gerçek hedef, halk katılımına olanak vermek değil, güç sahiplerinin katılımcıları eğitmesine ve onları iyileştirmelerine olanak vermektir. Üçüncü ve dördüncü basamaklar kentlilerin sesini duyurmak ve dinlemek üzere ‘göstermelik reform’ a doğru ilerlenen basamaklar olan bilgilendirme ve danışma/müzakeredir. Bu aşamada eğer güç sahipleri tarafından genel kapsamda bir katılım olanağı sunulursa, vatandaşlar gerçekten muhatap alınabilir ve sesini duyurabilir. Ama bu koşullar altında vatandaşlar kendi görüşlerinin güçlü olanlar tarafından dikkate alınacağı konusunda bir güvensizliğe düşmeleri olasılığı yüksektir. Katılımcılar bu basamakta kısıtlı kaldıklarında, devam olmaz, güç olmaz ve bunun sonucu olarak statükonun değişeceğinin hiçbir garantisi olmaz. ‘İkna’, göstermelik reformun en üst basamağıdır. Bu seviyede, temel kuralda kentlilerin tavsiye etme hakkı vardır ancak aynı zamanda güç sahipleri de karar verme hakkını elinde tutmaya devam etmektedir. Dolayısıyla süreç kentlinin ikna edilmesi şeklinde gelişmektedir.

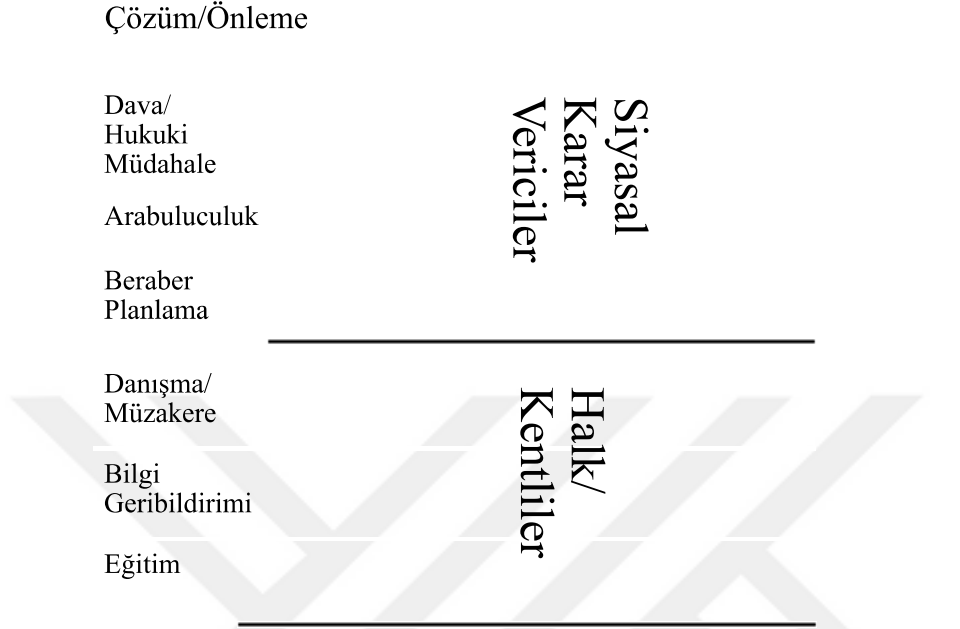
Merdivende yukarı çıkıldıkça, kentlinin gücünün, karar verme etkisiyle beraber yükseldiği görülmektedir. Ortaklık seviyesinde, kentliler geleneksel güç sahipleriyle aralarında müzakere ve değiş tokuş yapabilme imkânı veren birlikte harekete girişebilir. En üst basamaklar olan devredilmiş yetki ve kentli denetiminde, kentliler karar verici koltukların çoğunluğunu işgal etmekte ya da tam idari güce sahip olmaktadır.

Arnstein, ortaya koymuş bu topolojinin yoksullukla mücadele, kent yenilemesi gibi alanlardaki problemlere ışık tutabileceğini savunmuştur. Arnstein'in çalışması katılım çalışmalarında ilk olması sebebiyle önemli bir yer tutar. Bununla birlikte çalışmasını eleştiren ve onu geliştirerek yeni katılım merdivenleri tanımlayan eserler ortaya çıkmıştır.

Bunlarda biri Connor' un (1988) Yeni Katılım Merdiveni (*A New Ladder of Citizen Participation*) çalışmasıdır. Connor, Arnstein'in merdivenin gerçek dünyada olabilecek belki 150' den fazla katılım pratiğini içine alamayacağını belirtmiştir. Ayrıca bazı güç sahiplerinin paternalizm, ırkçılık ve katılıma direnciyle, bazı kentlilerin de katılım konusuna ilgisizlikleri ya da organizasyon eksikleri gibi önemli noktaların ihmal edildiği üzerinde durmuştur (a.g.e., s. 250). Unutulmamalıdır ki katılım konusunda en temel şeylerden biri kentlilerin bu konuda istekli olmalarıdır. Bu ancak toplumsal bilinç ve farkındalık düzeyinin artırılmasıyla mümkün olabilecektir (Özden, 2016:185).

Connor (1980:250), önerdiği modeli; kentsel ve kırsal alanda, devlet garantörlüğü ya da özel girişimle yapılacak, belli politikalar, projeler ya da programlarla ilgili durumlarda kamusal mühalefetlerin çözümü ve önlenmesine dair sistematik bir yaklaşım olarak tanımlamaktadır. Buna göre önerdiği modelde genel kamu ve siyasal karar vericilerin katılım adına yapmaları gerekenleri ayrı basamaklarda tanımlamıştır. (Tablo 5)

Tablo 5: Connor'un Yeni Katılım Merdiveni

Kaynak: Connor, 1988: 252

Bu merdivende Connor, alttan yukarıya doğru bir politika süresince yapılması gerekenleri sıralamıştır. Buna göre ilk aşamada halk bilgilendirilmelidir, bu bilgilendirme ve eğitim yalnızca durum bazlı değil uzun süreye yayılan bir süreci de ifade etmektedir. İkinci olarak kentlilerden aldıkları bilgiler doğrultusunda bir geribildirim beklenir. Bu plan ya da projenin uyumlulaştırılması noktası olarak önemlidir. Geribildirim olmaması ya da başarısız olması durumunda danışma ve müzakere süreci işleme konulabilir. Burada alternatif fikirler çıkması beklenir. Beraber planlama, arabulucuk ve hukuki müdahaleler ise istenilen konsensus sağlanamadığı durumlarda ya da kendiliğinden ortaya çıkabilmektedirler. Connor'un tasarısı basamaklar arasındaki ilişkinin geçirgenliğine dayanmaktadır. Bunlar sırasıyla yapıldığında çözüme götürecek iddiası taşımaz ancak kararlarda katılımcı bir uzlaşma için olası durumları sıralar.

Katılım düzeni tanımlayan bir diğer çalışma ise Burns ve diğ.(1994)'nin çalışmasıdır. Onlar Arstein' in merdivenini yeniden düzenlemiş ve 12

basamaklı yeni bir merdiven tasarlamışlardır. Bir kentlinin farklı etki ve karar verme alanlarında, farklı katılım derecelerinden memnun kalabileceğini öne sürerek; kentli katılımının genel özelliklerini barındıran tek ancak eşit basamak aralıklarına sahip olmayan bir merdiven önerisinde bulumuşlardır. Kademeli kentli güçlendirme merdiveni adını verikleri yeni merdiven katılımın içeriğini geliştiren bir model olmuştur. (Tablo 6)

Tablo 6: Kademeli kentli güçlendirme merdiveni

KENTLİ DENETİMİ
Birbirine bağlı denetim
Emanet edilen denetim
KENTLİ KATILIM DÜZLEMİ
Devredilmiş denetim
Ortaklık
Sınırlı desantralize edilmiş karar verme süreçleri
Etkin müzakere kurulları
Gerçek müzakere
KENTLİ KATILIMININ OLMADIĞI DÜZLEM
Müşteri hizmeti
Az bilgi
Menfaate dayalı müzakere
Kentle ilgili tanıtım kampanyası

Kaynak: Burns vd.: 1994'den akt. Özden, 2016:185

Tüm bu katılım düzlemleri bize ideal katılımdan katılımın olmadığı durum arasında bir şablon sunar. En alt düzlemde kararları yalnızca siyasal karar vericiler alır ve inisiyatifleri ölçüsünde bildirimde bulunur. Orta düzey, katılımın sınırlar içinde tanımlandığı bilgilendirme ve teşvikin ön planda olduğu bir kentli katılımı tanımlamaktadır. Üst düzey ise tamamen kentlilerin yönlendirdiği ve denetlediği en güçlü katılım evresidir.

Burns vd. (1994)' nin çalışmasının ortaya koyduğu en önemli sonuç yerel halkın bilgi düzeyinin katılımın en önemli unsurlarından olduğunu ortaya koymasıdır. Katılımı gözetken bir dönüşümde, katılımın gerçekleşmesini sağlayacak programların teşvik edilmesi ve toplumsal kapasitenin

artmasına imkan verecek eylemlerin yaratılması gerekli görülmektedir (Atkinson, 2004).

Sonuç olarak toplum temelli dönüşüm, kentlilerin katılımının ön planda olduğu bir dönüşüm olarak tasarlanması gerektiğinden, toplumsal kapasitenin arttırılacağı eğitimleri ve programları da içinde barındırmalıdır.

Diğer yandan toplum temelli dönüşümün daha çok toplumsal bütünleşme ile ilgili olduğunu ortaya koyan Özden (2013) bu toplumsal bütünleşmeyi odak alan dönüşümün stratejilerini ortaya koymuştur Buna göre toplum temelli dönüşüm ekonomik, sosyal, örgütsel ve mekansal olarak örgütlenerek gerçekleştirilmiştir. (Tablo 7)

Tablo 7: Toplumsal Bütünleşme Odaklı Kentsel Dönüşüm Stratejileri

ALAN	Ekonomik Alanda	Sosyal Alanda	Örgütsel Alanda	Kentsel/ Mekanal Alanda
Toplumsal Kendisi	Yerel ekonomik işlevlere sahip çıkmak, onları geleceğe aktarmak konusuna girişimlerde bulunmak	Toplumsal geri kalanına karşı hoşgörülü ve toleranslı davranmak, böylelikle bütünleşmeye katkıda bulunmak	Kendi içlerinde liderler çıkararak örgütlenmek	Kentsel yenileme uygulamalarının gereği gibi uygulanmasında kolaylaştırıcı rol oynamak
			Katılım süreçlerinde rol oynamak	
			Kentsel yenileme süreçlerinde aktif görev almak	Mekana ve ait olduğu yerel topluluğa sahip çıkmak

Kaynak: Özden, 2013: 293

Toplum temelli dönüşümde en önemli evreler, katılım düzeyinin tespit edilmesi ve mevcut durumun yeterliliği/yetersizliği üzerinden bir politikalar demeti oluşturulmasıdır. Kuşkusuz ki kentlilerin eğitimi ve karar vericilerin katılıma açık olmaları da sürecin başarılı olmasının ön koşullarındandır.

2.3.TÜRKİYE’DE TOPLUM TEMELLİ KENTSEL DÖNÜŞÜM: YASAL VE KURUMSAL YAPILANMA

Türkiye’de ‘kentsel dönüşüm’ kavramının yasal düzlemde gündeme getirilmesi oldukça yeni bir döneme denk düşmektedir. Bununla birlikte Cumhuriyet’in ilanı ve sonrasında kentsel nüfusun giderek artması bir takım kentsel sorunların gündeme gelmesine neden olmuştur.

Kentsel problemler ilk olarak gecekondulaşma deneyimi üzerinden tartışılmıştır. Gecekondu, Keleş (2015:527)’e göre konut politikalarının yetersiz olmasına koşut olarak; “imar yasalarına aykırı, çoğu zaman ilkel, denetimsiz ve sağlık koşullarından yoksun, acele yapılmış konutlara verilen isimdir.”

Gecekondulara yönelik ilk yasal düzenleme 1966 yılında çıkarılan 775 sayılı Gecekondu Kanunu’dur.¹⁷ Bu kanunla başlıca amaçlanan; mevcut gecekonduların ıslahı ve tasfiyesi ve yeni gecekondu yapımının önlenmesidir. Ancak dönemin siyasi konjonktüründe gecekondu bölgeleri birer oy deposu olarak görülmüş ve gecekonduları sistemli bir konut politikasıyla yok etmek yerine, var olanlara hizmet götürerek dolaylı yollardan onları yasallaştırmak gibi popülist bir politika benimsenmiştir (Aldemir ve Doğan, 2015: 498-499). Yasal olarak bir temeli olmayan ve yapılması yasaklanan gecekondu için 1963 yılında çıkarılan 327 sayılı yasa ile kentsel hizmetlerin bağlanması bu popülist politika sonucunda çıkarılmış bir yasadır (Keleş, 2015:540). Bu yasal düzenleme ve devamında sürekli olarak gelen gecekondu aflarıyla kentlilerin konut sorununa yönelik kendi bulduğu çözüm meşrulaştırılmıştır.

Gecekonduları toplumsal temelli kentsel dönüşümün bir parçası olarak düşündüğümüzde; günümüze kadar plansız bir biçimde gelebilmiş olan bu yapıların, kentin değerli arazilerinde bulunmasının da etkisiyle 2000

¹⁷ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.775.pdf>

sonrası yapılan kentsel dönüşüm projeleriyle çoğu zaman soylulaştırma ve yerinden edilmeye sonuçlanan pratikleri konu olmuşları görülmüştür. 2000’li yıllarda gecekondular ile gecekondulu imgesiyle kurulan bağda büyük değişim gözlenmiştir. Dönemin karar vericileri tarafından; yapılan gecekonduların bitirileceği, gecekonduların kentsel mekanları saran bir ‘ur’ olduğu ve bunlardan bir an önce kurtulunması gerektiğine yönelik açıklamalar sıklaşmıştır. Sonrasında kaçak yapılarla mücadele kapsamında gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinde modern kentlerin idealize edildiği söylemler ve uygulamalar sıklaşmıştır (Türkün vd., 2014:108-109).

2000’li yıllar kentsel dönüşüm konusunda genel yönelimin yasalarla güvence altına alındığı bir dönem olmuştur. Arka arkaya yürürlüğe giren yasalardan toplum temelli kentsel dönüşüm sorunsalı ekseninde özellikle değinilmesi gereken yasaların başlıcaları şu şekildedir; 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 6306 Sayılı Afet Odaklı Dönüşüm Kanunu. Bunların dışında 1983’te yürürlüğe girmiş olan ancak özellikle son dönemlerde önemi daha da artan, yenileme ve dönüşüm alanlarında Acele Kamulaştırma kararı verilmesine yol açan 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunun da bu anlamda incelenmesi gerekli görülmektedir.

Kentsel dönüşüm kavramının geçtiği ilk düzenleme aslında 04.03.2004 tarihli 5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu’dur. Bu kanunla Ankara’da yapılacak olan kentsel dönüşümün amacı olarak, dönüşüm çevresinin güzelleştirilmesi daha sağlıklı bir hale getirilmesi belirtilmiştir. Özel bir bölgeyi ilgilendirmesi nedeniyle bu kanun ayrıntılarıyla ele alınamayacaktır ancak kentsel dönüşüm tabirinin kullanıldığı ilk yasal düzenleme olması itibarıyla önemlidir.

İkinci olarak 2005 yılında yürürlüğe giren Belediye Kanun’unu ele alınmalıdır. Kanunun 73. maddesi doğrudan kentsel dönüşümüne ayrılmıştır.

Ancak bu maddeyi daha ayrıntılı hale getiren ve kapsamını genişleten düzenleme 2010 yılında kabul edilip kanunlaşmıştır. 2010 yılında 5998 sayılı Belediye Kanun’unda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile belediyelerin kentsel dönüşüm projelerini yapma yetkileri arttırılmıştır. Bu değişiklikle birlikte 73. madde şu hale gelmiştir;

‘; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. (...) Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilecek alanın; üzerinde yapı olan veya olmayan imarlı veya imarsız alanlar olması, yapı yükseklik ve yoğunluğunun belirlenmesi, alanın büyüklüğünün en az 5 en çok 500 hektar arasında olması, etaplar halinde yapılabilmesi hususlarının takdiri münhasıran belediye meclisinin yetkisindedir. Toplamı 5 hektardan az olmamak kaydı ile proje alanı ile ilişkili birden fazla yer tek bir dönüşüm alanı olarak belirlenebilir.’’

Görüldüğü gibi 73. madde kentsel dönüşüm konusunda belediyelere geniş bir alan tanımlamaktadır. Bu madde kentsel alanlardaki bütüncül planlardan çok proje bazındaki uygulamalara ön ayak olduğu düşünülmektedir. Maddede belirtilen kentsel dönüşüm alanı olarak belirlenecek alanın en az 5 en çok 500 hektar büyüklüğünde olabilmesi kent planlarının bütünlüğünü ortadan kaldıracıdır. TMMOB’ ne bağlı Antalya Mimarlar Odası (2010)’ nın kanun değişikliğiyle ilgili olarak endişeleri planda olması gereken sürekliliğinin ve bütüncüllüğünün bozularak ranta dayalı parçacıl dönüşümlerin öncelenmesine vesile olabileceğidir (Türkün vd., 2014:126)

5998 Sayılı Belediye Kanunu’ nda değişiklik yapılmasına dair Kanun’da diğer dikkat çekici unsur da büyükşehir belediyelerine, kentsel dönüşüm konusunda geniş bir hareket alanı tanımlamasıdır. Buna göre maddede

belirtilen;

“ Büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projesi alanı ilan etmeye büyükşehir belediyeleri yetkilidir. Büyükşehir belediye meclisince uygun görülmesi halinde ilçe belediyeleri kendi sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir.” ifadesi ile Büyükşehir Belediyelerinin rolü arttırılarak yerel yönetimler içinde merkezileşmeye varan bir uygulama ortaya çıkmıştır.

Bu durum bir yandan merkezileşmeye yol açarken diğer yandan da Büyükşehir Belediyesi’nin iznine bağlandığı için yerel halkın katılımını olumsuz etkileyecek ve zorlaştıracak bir durumdur (Türkün vd., 2014:126).

Belediye Kanunu kapsamında kent yönetimi adına son derece önemli olan bir diğer madde de kent konseyleriyle ilgili olandır. Kent konseyleri Belediye Kanunun 76. maddesinde ele alınmıştır ve daha sonra 2006’da çıkarılan Kent Konseyleri Yönetmeliği ile ise çalışma esasları belirlenmiştir. 76. maddeye göre,

“ Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.”

Kent konseyleri, kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturmaya katkıda bulunmak amacını taşımaktadır. Bu kapsamda yerel idareciler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, siyasi partilerden belirli temsilciler bu konseyde buluşarak kente dair sorunları tartışmaktadırlar.

Kent konseyleri, katılımcılık adına ilerleme sayılabilecek bir uygulama olarak görülmektedir. Bununla birlikte kent konseyinde alınan kararların belediye meclislerinde kabul edilme gibi bir zorunluluğu olmadığından etki

alanı sınırlıdır. Ancak belediye meclislerinin ilk toplantısında öncelikli olarak gündeme alınma zorunluluğu bulunmaktadır. Ayrıca görüşüldükten sonraki süreç ile ilgili kent konseyinin haberdar edilmesi gerekmektedir.

Kent konseylerinin kentsel demokrasinin sağlanmasında önemli bir kurum olduğu söylenebilir ancak yine de yaptırım gücünün olmaması ve uygulamada çok aktif çalışamaması sürecin zorluklarındanadır.

Büyükşehir Belediyelerinin kentsel dönüşüm ve planlama konusunda önemli yetkileri bulunmaktadır. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7. maddesine e bendinde Belediye Kanun'unun 73. maddesi olan 'Kentsel Dönüşüm' de geçen yetkileri Büyükşehir Belediyeleri kullanacaktır.

Değinilmesi gereken bir diğer kanun da 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'dur. Bu kanun da Belediye Kanunu gibi 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Arka arkaya bu tarz kanunların kabul edilmesi yasa koyucuların kentsel dönüşüm konusundaki genel eğilimini göstermektedir.

5366 sayılı kanunun amacı şu şekilde belirtilmiştir;

“...yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabîî afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.”

Kanunun 2. maddesinde, yenileme alanlarının yerel kademede ilçe ve büyükşehir belediyeleri meclislerinden salt çoğunlukla alınan karar son aşamada Bakanlar Kurulu onayına sunulacaktır. BK yenileme alanına dair kararını üç ay içinde belirleyecektir. Kanunun bu uygulamasının kentsel

dönüşümün belediye özelinden fazlasını etkileyeceği bu nedenle son aşamada merkezi bir onay mekanizmasına bırakıldığı söylenebilir (Üstün, 2009:79).

Kanunun 3. maddesiyle yenileme projelerindeki yetki ele alınmıştır. Buna göre ,

‘...il özel idaresi ve belediye tarafından hazırlanan veya hazırlatılan yenileme projeleri ve uygulamaları ilgili il özel idareleri ve belediyeler eliyle yapılır veya kamu kurum ve kuruluşları veya gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine yaptırılarak uygulanır. Bu alanlarda Toplu Konut İdaresi ile ortak uygulama yapılabileceği gibi, Toplu Konut İdaresine de uygulama yaptırılabilir.’

Bu maddeyle Toplu Konut İdaresi (TOKİ)’ ye önemli bir yetki verildiği görülmektedir. Ayrıca maddenin devamında yenileme alanlarında malik olan vatandaşların yerel yönetim tarafından oluşturulan projeye bağlı kalmak, yerel yönetim tarafından belirlenen kullanım amacından çıkmamak ve söz konusu projeye eş zamanlı olarak sürdürülmek kaydıyla projeyi yürütme hakkı verilmiştir. Ancak yenileme projelerinin maliyetleri düşünüldüğünde bireysel olarak bu finansmanın altından kalkabilmesi mümkün görünmemektedir. Kanunda ya da uygulama yönetmeliğinde böyle bir sorunun çözümüne yönelik açıklık getirilmemiştir. Bu belirsiz durumun, kentsel dönüşümde halkın katılımını olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir (Türkün ve Yapıcı,2009; Türkün vd., 2014:124).

Kanunun 2. maddesi d bendinde kanunun uygulanmasında katılımın nasıl düzenleneceğine ilişkin bir uygulama yönetmeliği çıkarılacağı belirtilmiştir.

Uygulama yönetmeliğinin 7. maddesinde düzenlemeye şu şekildedir;

“Yetkili idareler tarafından yenileme alanı içinde kalan mülk sahiplerini veya bölge halkını uygulama konusunda bilgilendirmek üzere toplantılar yapılarak görüşleri alınır ve bunların katılımı sağlanır.

Yetkili idare ihtiyaç halinde üniversite, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, kamu kurum ve kuruluşları ve muhtarlarla danışma toplantıları düzenleyebilir, projeler hakkında basın ve yayın araçlarıyla bilgilendirme yapabilir.”

Görüldüğü gibi bu düzenlemeyle söz konusu yenileme projesine maruz kalacak halkın bilgilendirilmesine dair zorlayıcı bir ifade söz konusudur. Bununla birlikte bilgilendirme sonucunda halkın önerilerinin dikkate alınıp alınmaması idarenin insiyatifine bırakılmıştır. Söz konusu idare yönetmelikte yer aldığı gibi vatandaşlarla katılım toplantısı yaptığı durumun neticesinde, halkın görüşlerini dikkate alıp almayacağı hususunda zorlayıcı bir düzenleme mevcut değildir.

Bunun dışında sivil toplumun katılımı da aynı şekilde yetkili idarenin uygun gördüğü ölçüde mümkün görünmektedir. Sivil toplumun olmaması objektif bir katılım modelini sağlayacak en önemli unsurun süreç dışında bırakılmasına neden olmaktadır.

Kentsel dönüşüm ile ilgili en son yürürlüğe giren ve son dönemlerde en çok kullanılan kanun ise 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’dur.

Kanun’un amacı 1. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir;

“...afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir.”

Bu kanunla ilk bakıldığında, deprem riski altında bulunan bölgelerin dönüşümünü kolaylaştırmak ve sağlıklı bir çevre inşa etmek amaçlandığı görülmektedir. Ancak kanunda tanımlanan riskli alan ve riskli yapı kavramlarının kapsamı itibariyle yalnızca afet riski altındaki alanların dönüştürülmesine sebep olmayacağı, aksine bundan daha geniş bir alanı etkileyeceği anlaşılmaktadır. Kanunda yalnızca riskli alanda bulunan ve

ekonomik ömrünü tamamlamış yapıları değil, ekonomik ömrünü tamamlamamış olsa da riskli alanda bulunan tüm yapıları kapsamaktadır. Bunun dışında riskli alan dışında olup da ekonomik ömrünü tamamlamış yapılar da riskli yapı kavramına dahildir (Şahin, 2013:54).

Görüldüğü gibi kanunun kapsamı çok geniş olabilmektedir. Ayrıca bu kanun kapsamına girecek alanda bulunan maliklerin katılmama gibi bir olanağı bulunmamaktadır. Bununla birlikte; “binaların dayanıklılıklarının belirlenmesi, yıkılması ve dönüştürülmesi süreçlerinin belirli zaman aralıklarında tamamlanması yasayla zorunlu hale getirilmiş ve bunun mali ve fiziksel yükü vatandaşa bırakılmıştır”(Ökten vd., 2014:129).

Kanunla beraber gündeme gelen bir diğer konu da, kanun koyucunun afetlerle mücadele konusunda tek çözüm olarak yıkıp yeniden yapmayı getiriyor olmasıdır. Güçlendirme ya da iyileştirme kavramları ikinci plana atılmakta ve yıkım ön plana çıkmaktadır (Şahin, 2013:58).

Her yıkımın beraberinde bir mağduriyetle geldiği bilinmektedir. O nedenle kanun koyucuları ve uygulayıcılar, kentsel dönüşüm politikalarında birincil politika olarak yıkıp yeniden yapmak yerine mümkün olduğu ölçüde iyileştirme üzerinden bir politika benimsemelidirler.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile gelen bir diğer önemli uygulama da, dönüşüm alanı olarak belirlenen bölgelerde idarenin gerektiği durumlarda kamulaştırmaya gidebileceğinin belirtilmesidir. Kanunun 6. maddesinin ikinci fıkrasında şöyle belirtmektedir;

“ ...Üzerindeki bina yıkılmış olan arsanın maliklerine yapılan tebligatı takip eden otuz gün içinde en az üçte iki çoğunluk ile anlaşma sağlanamaması hâlinde, gerçek kişilerin veya özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazlar için Bakanlık, TOKİ veya İdare tarafından acele kamulaştırma yoluna da gidilebilir.”

Anayasa'nın 46. maddesi uyarınca kamulaştırma ancak “kamu yararının

gerektirdiği hallerde” başvurulabilecek bir zor alım yöntemidir. Acele kamulaştırma ise olağanüstü durumlarda kullanılmak için tasarlanmış bir yöntemdir. Kamulaştırma Kanunu’nun 27. maddesine göre;

“Yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörölen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz malların kamulaştırılmasında kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere ilgili idarenin istemi ile mahkemece yedi gün içinde(...) taşınmaz mala el konulabilir.”

Bu düzenlemelerle başta mülkiyet hakkı olmak üzere bir çok hakkın ve anayasal ilkenin ihlal edilebileceği görölmektedir. Acele kamulaştırma için aranan yurt savunması ihtiyacının hangi dönüşüm uygulamasında bulunabileceği son derece tartışmalı bir konudur.İkinci kısımda belirtilen özel kanunlar da yine aynı muğlaklığı yaratmaktadır. Bu düzeleme ile olağan yollardan yapılması gereken normal kamulaştırma prosedürü yerine daha kestirme ve hızlı çözüm getirecek acele kamulaştırma uygulaması istisnai yöntemi kural haline gelmesi sonucunu yaratarak bireysel hakların zarar görmesine neden olabilecektir (Şahin, 2013: 59-60).

Son dönemlerde tam da bahsedilen mağduriyetlerin gerçekteşmeye başladığı görölmektedir. Gaziosmanpaşa Belediyesi tarafından 6306 sayılı kanun kapsamında gerçekteştirilmeye başlanan dönüşüm projesinde belediye acele kamulaştırma kararı almıştır. Bakanlar kurulunun bu yöndeki kararı 10 Nisan 2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Belediye bu kararı vatandaşlarda şu şekilde paylaşmıştır;

“İşbu karar ile ilçemiz sınırlarında yürütölen Kentsel Dönüşüm çalışmalarının bütöncöl bir anlayış içerisinde ve zaman kaybı yaşanmaksızın gerçekteştirilmesi amaçlanmış olup; çalışma alanları içerisindeki taşınmazların tamamının kamulaştırılması söz konusu değildir. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürölmesi Hakkında Kanun ile 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu kapsamında temel prensibimiz, riskli alanlarda hak sahibi olan vatandaşlarımız ile öncelikle anlaşma/uzlaşma

sağlamak olup; acele kamulaştırma yetkimiz anlaşma/uzlaşma sağlanamayan hallerde dönüşümün sırf bu nedenle sekteye uğramasına, uzamasına ve anlaşmaya varılmış olan diğer hak sahiplerinin de haklarına kavuşmalarına engel olup zarara uğramalarına neden olan taşınmazlar hakkında uygulanacaktır.

Görüldüğü gibi belediye tam da eleştirilen şekilde anlaşılmadığı durumda acele kamulaştırma yolunun benimseneceğini üzerine basarak belirtmiştir. Bu noktada söz konusu vatandaşların anlaşmaktan başka seçeneklerinin olmadığı algısı yaratıldığı ortadadır.¹⁸

2000’li yıllarda arka arkaya yürürlüğe giren kanunlarla kentsel dönüşüm konusunun yoğun bir biçimde ele alındığı söylenebilir. Ancak toplum temelli kentsel dönüşüm açısından gerekli düzenlemelerin yetersiz oldukları ortadadır. Kanunların ortaya koyduğu katılım süreçleri son derece sınırlı ve idarenin takdirine dayanmaktadır. Diğer yandan katılımın güç bir şekilde gerçekleşmeyeceği uygulamalar da kentsel dönüşümdeki toplumsal dönüşüm kıstasından çok fiziksek ve ekonomik dönüşüm üzerinde durulduğu algısını yaratmaktadır.

Bununla birlikte tüm bu kanunların yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye’de kentsel dönüşüm anlamında yetkilerin neredeyse tamamının merkezileşerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na ve TOKİ’ ye aktarıldığı görülmektedir (Ökten vd., 2014:129). Bu da 2000’lerin başlarında ifade edilen katılımcı yerelleşmeyi öne çıkaran yönetim algısının yeterince benimsenmediğini ortaya koymaktadır.

2.4.BÖLÜM SONUCU

Bu bölümde toplum temelli kentsel dönüşüm kavramı üzerinde durulmuştur. Kentsel dönüşümün birden çok boyutun olduğu bilinmektedir.

¹⁸ Nitekim aradan çok uzun zaman geçmeden anlaşmaya varılamayan vatandaşlara acele kamulaştırma tebligatları söz konusu belediye tarafından yollanmaya başlanmıştır bkz: <http://www.birgun.net/haber-detay/gop-ta-ilk-acele-kamulastirma-tebligati-yurttasa-gonderildi->

Bununla birlikte dönüşümün toplumsal boyutu, tüm boyutlar içinden en önemlilerinden olup en çok göz ardı edilenlerin başında gelmektedir.

Bu bölümde dönüşümün toplumsal temeliyle kastedilen açıklandıktan sonra toplum temelli dönüşüm ve katılım arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır. Buna göre, kentsel dönüşüm politikasında insan temelli bir yaklaşım oluşturulabilmesi için katılım ilkesinin düzgün bir şekilde işlediğinden emin olunmalıdır. Katılımı önceleyen, kentlilerin karar mekanizmalarında etkin rol alabildikleri dönüşümlerin yapılabilmesi için yasal ve kurumsal zeminin buna göre kurgulanması gerektiği bilinmektedir. Bu çerçevede katılımın farklı biçimlerde gerçekleştirilebileceği görülmektedir. Bu amaçla toplumun hiç katılma olanağı olmadığı durum en aşağı uç noktayı oluştururken; politikaların oluşturulma aşamasından itibaren kentlilerin kontrolünde olacağı varsayılan kentli denetimi ise en üst uç nokta olarak görülmektedir. Günümüz demokrasilerinde, bu iki uç nokta arasında yollar aranarak yönetimlerin meşruiyetini arttırma yönünde bir tavır gelişmiştir. Bu ise daha çok müzakere ve danışma kurumlarının öne çıkmasıyla mümkün olabilmektedir.

Bu tarz kurumsal düzenlemeler doğrudan devletlerin yönetim yapılarıyla ilgilidir. Bu nedenle bölümün son kısmında Türkiye özelinde toplum temelli dönüşümde yasal, kurumsal yapılanma incelenmiştir.

Kentsel dönüşüm yoğunluklu olarak 1990 ve sonrasında gündeme gelse de kentleşmenin mekana getirmiş olduğu değişimlere cevap verebilmek adına yapılan yasal düzenlemeler, kentlerde nüfus yoğunlaşmasının başladığı 1950'lerden itibaren görülmüştür. Yoğun nüfus artışı ve kentlere göçün hızlanması nedeniyle çıkarılan gecekondu yasaları, kentlerin temel varoluş alanı olan yerel yönetim kanunları ve 2000 sonrası yürürlüğe giren kentsel dönüşüm yasaları bu çerçeve ile değerlendirilmiştir.

Türkiye'nin dünyada 1980'lerde ortaya çıkan akımı takip ederek 1990 ve sonrasında neoliberal gelişmelere uyum sağlaması bu dönemden sonra

Çıkarılan yasaları ve kurumsal düzenlemeleri önemli ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde çıkarılan yasalar kentsel dönüşümü öncelemiştir Bununla birlikte neoliberal akımın ne çıkardığı yönetişim anlayışı; katılımı ve yerel yönetimleri ne çıkaran söylemleri de dönemin yasalarını etkilemiştir. Neoliberal kent ve o ercevedeki kentsel dönüşüm esasında katılım kavramını ne çıkarmaktadır. Burada sorun ne çıkarılan katılımın toplumsal uzlaşmayı barındıran toplumsal katılım değil de neoliberal sistemin katılımıdır. Bu da vatandaşa/kentliye hizmet satın alan-hizmet sağlayan viemşteri ilişkisi çerçevesinde bakan bir siyasetin ürünüdür.

Tüm bu gelişmeler ışında bölümün sonunda, kentsel dönüşüm ve katılımı etkileyen yasalar değerlendirilmiş ve Türkiye'nin toplum temelli kentsel dönüşüm konusunda kurumsal olarak belirlemiş olduğu sınırlar ortaya konmuştur. Buradan anlaşılmaktadır ki kentsel dönüşümün yıkıcılığı çerçevesinde toplum temelli bir dönüşüm çoğunlukla bir mücadele alanı olarak ortaya çıkabilmektedir ve gerçek bir toplumsal katılım için gerekli düzenlemeler bulunmamaktadır. Kentliler, katılım konusunu bir mücadele haline getirdiklerinde siyasal karar vericiler üzerinde bir baskı oluşturabilmekte ve yasal düzlemde toplumsal değerler lehine kazanımlar çıkarabilmektedir.

3. BÖLÜM

BİR ALAN İNCELEMESİ: KATILIM PERSPEKTİFİNDEN ÖRNEKTEPE MAHALLESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

Alan çalışması olarak seçilen kentsel dönüşüm projesi, Örnektepe ve Sötlölce Mahallelerinin arasında kalan bölgede konumlanmaktadır (Şekil 1). Bölge batısında Eyüp, doğusunda Kağıthane, güneyinde Halıcıoğlu, kuzeyinde ve batısında Haliç ile çevrelenmiştir.

Bölgenin güney batısından geçen ve Boğaziçi Köprüsüyle bağlantı yolu olan Ayvansaray-Halıcıoğlu arasındaki III. Haliç Köprüsü'nün ve İstanbul-Edirne ve İstanbul-Ankara(E5) yolu sebebiyle; bölgenin ulaşımın bakımından yoğun ve merkezi bir konumda bulunduğu söylenebilir.

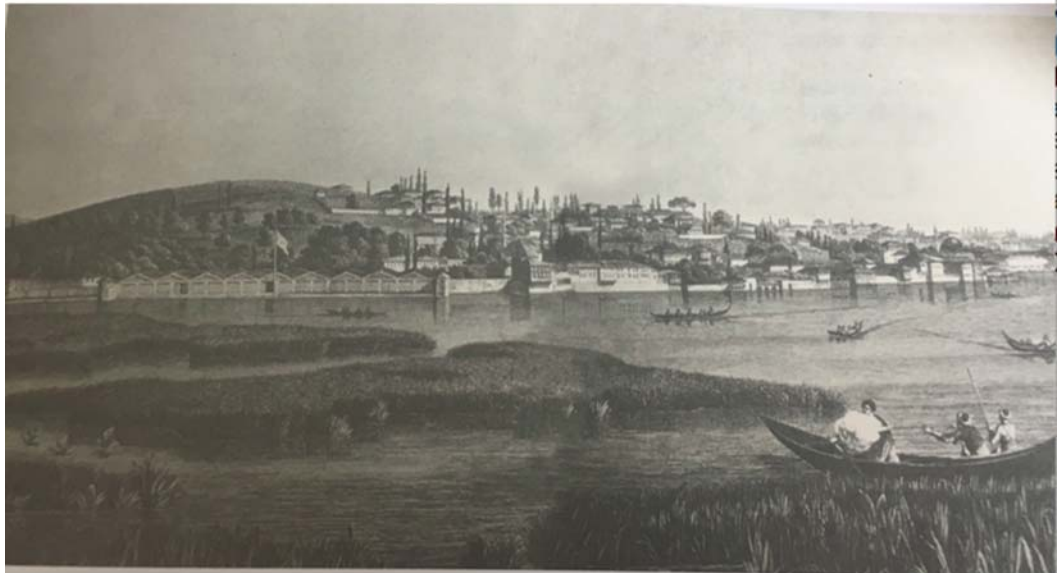
Şekil 1 : Örnektepe Mahallesi Dönüşüm Bölgesi

3.1.Örnektepe- Sötlöce Bölgesinin Tarihi ve Kentsel Gelişim Süreci

Dönüşüm alanının bulunduğı bölge tarihte ‘Sötlöce’ olarak bilinmektedir. Sötlöce, 1934 Belediye Şehir Rehberi’nde, Beyoğlu Kazası, Hasköy nahiyesine bağılı bir yerleşim birimi olarak görölmektedir. Bugün Sötlöce Mahallesi’nin sınırları dışında olan ‘Kağıthane Deresi’nin Haliç’e döküldüğü yere kadar yoğun yerleşme alanı oluşturan Örnektepe Mahallesi(Eski adıyla Karaağaç) de Sötlöce’nin sınırları içinde sayılmakta olan bir bölge idi (Göncüoğlu, 2005:45). Yerleşim tarihi oldukça eskiye dayanan bölgenin Bizans döneminde Galationi adıyla anıldığı ve bu ismin de kadınların sütünü arttıran bir ayazmanın bu bölgede olmasından kaynaklandığı söylenmektedir (Özservet,2014:45). Bizans döneminde yazlık saraylar,manastır ve ayazmaların yoğunlaştığı bölge esas gelişimini ise Osmanlı Döneminde 16. yüzyıldan sonra göstermiştir (Göncüoğlu,2005:46) (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7: Karaağaç ve Aynalıkavak Sarayları,17 yy.

Kaynakça: *Antonia Ignace Melling, Voyage Pitoresque de Constantinople et de Rives do Bosphore,Paris 1819 L. 17.* (Aktaran: Göncüoğlu,2005:45)

O dönemde bölgede bir çok yalının, ayazmaların, bahçelerin bulunduğu söylenmektedir. Semt dönemin gözde mesire yerlerinden biri konumundadır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Sütluçe'den şu şekilde bahsetmiştir:

“iki yüz kadar mamur abadan bağ-ı iremli saraylar ve sair ali binalarla müzeyyen şirin bir kasabadır ki, lisan-ı acemde ismine kand-i şir derler. Lisan'ı arabideki ismi ise, rabta-i leben'dır. Rumcada, “Galate” derler ki cümlesi de süd manasınadır. Bu kasabaya Südlice denmesinin sebebi nebatat ve havasının letafeti eseri olarak südünün halis olmasıdır. Buradan Eyyub Sultan'a kayıklarla geçilir. Arası sıgık olduğundan büyük gemiler geçemez. Zaman-ı küffarda bu mahalde zincir üzre bir büyük köprü varmış. Hala asar-ı binası meşhuddur.” (Evliya Çelebi Seyahatname, 1. Cilt) (Aktaran: Özservet, 2014:45)

Evliya Çelebi, bölgeyi iki yüz kadar bakımlı cennet gibi bahçeleri ve bağları ile şirin bir kasaba olarak tanımlamıştır. Bunun yanında zamanında bölgede büyük zincirden bir köprü olduğundan ve kalıntılarının halen durduğundan bahsetmiştir. Burada bahsedilen köprünün 17. yüzyılda Haliç ile Sütluçe'yi birleştiren bir köprü olduğu düşünülmektedir (Göncüoğlu, 2005:47).

19. yüzyıla gelindiğinde bölgede sanayi tesislerinin kurulmaya başlandığı görülmektedir. Bölgenin doğal bir liman özelliği olan Haliç sınırında olması, bölgedeki deniz ulaşımını da etkilemektedir. O dönemde karşı kıyıda olan Eyüp ile ulaşımın kayıklarla sağlandığı bilinmekle birlikte 1855 yılında Şirketi Hayriye örnek alınarak Haliç kıyısında bir şirket kurulmuş ve bu hatta üç vapur çalıştırılmaya başlanmıştır (a.g.e.). Bölgedeki ilk sanayi tesisleri de yakında bulunan tersanenin gelişmesine bağlı olarak kurulmuşlardır. Gelişen askeri ihtiyaçların karşılanması bu açıdan itici bir güç olmuştur. 19.yy'a kadar mesire yeri olarak işlevlenmiş bölgede bu tarihten sonra o dönemin batılılaşma hareketinin bir parçası olarak, bölgedeki miri saraylar yıkılarak yerlerine sanayi tesisleri kurulmuştur

(a.g.e.). Bölgedeki sanayi tesislerinin yoğunlaşması sonrasında çeşitli sorunlara yol açarak Haliç'in sularının azalması ve kirlenmesine yol açmıştır.

Cumhuriyet dönemine 1937 Prost planlarında Haliç üzerinden verilen kararlara bakıldığından bölgenin sanayi fonksiyonunun devam ettirildiği görülmektedir. Planda, ‘‘Galata Köprüsü’nün içe alınarak iki ucunun düzenlenmesi; Haliç kıyısında Galata ile Unkapanı köprüleri arasında gıda satış alanlarının geliştirilmesi; sanayinin Haliç’te toplanması’’ ibareleri bulunmaktadır (Erden, 2009:5).

Sanayi tesislerinin bölgede yoğun olarak bulunması dolayısı ile fabrikalara ve iş imkanlarına yakın olması itibariyle 1950’li yıllardan başlayarak bölgede yoğun bir gecekondulaşma gözlenmiştir.

1954’de yürürlüğe giren Beyoğlu Nazım İmar Planı’nda, Haliç kıyılarındaki Kasımpaşa-Kâğıthane arasındaki sanayinin korunması hükümleri yer almıştır (Özservet, 2015:50). Bu durum hem Haliç’in kirliliğinin artmasına hem de bölgedeki nüfus yoğunlaşmasının devam etmesine neden olmuştur.

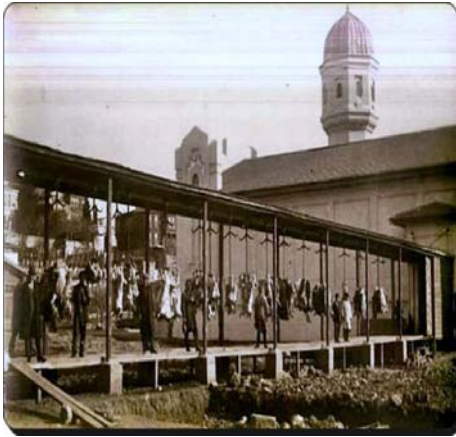
1958’da İtalyan şehir plancısı Luigi Piccinato’ya bir plan daha yaptırılmıştır. Bu plana göre Alibeyköy ve Kağıthane vadisinin İstanbul’un turizm kaynakları olduğu, bu nedenle de alandaki sanayinin daha fazla ilerlememesi gerektiğine karar verilmiştir (Erden, 2008:6).

Planda turizm işlevinden bahsedilmiştir ancak dönemin gereklilikleri ve siyasal tercihleri gereği sanayinin Haliç’teki varlığında büyük bir değişim olmamıştır. Esasen 1960 Doğu Marmara Bölge Planı’ndan itibaren sanayinin kent içinden desantralizasyonu ve kent dışına taşınması gündem dahilindedir (Öktem, 2011:28) 1977 yılında yapılan Haliç Master Planı’nda da turizm ve ticaret alanlarının arttırılmasına yönelik kararlar bulunmaktadır. Ancak desantralizasyon etkisini çoklukla 1980 sonrasında kendini göstermiştir. 1985 yılına gelindiğinde Haliç bölgesinde halen

toplamda 700 sanayi tesisinin bulunduğu varsayılmaktadır (Yentürk, 2012:59).

Bölgenin günümüzdeki görünümünün temelleri 1984-1989 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olan Bedrettin Dalan döneminde atılmıştır. Dalan Operasyonları olarak adlandırılan müdahaleler sonucunda Haliç'in yeni bir görünüme kavuşturulması amaçlanmıştır. Haliç'te bulunan sanayi tesislerinin bölgenin turizm ve ticaret potansiyelini engellediğine dair bir söylem oluşmuştur. Dalan'ın Haliç'i 'Gözlerinin mavisi kadar temiz yapacağı' söylemleri ile başlatılan operasyonlarının önemli bir noktası da Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulmuş olan Söğütözü Mezbahanesi'nin kapatılması olmuştur (Fotoğraf 8). Mezbahane yıkılmış ve yerine uluslararası toplantılara ev sahipliği yapılması öngörülen Haliç Kongre Merkezi planlanmıştır (Fotoğraf 9). Kongre Merkezinin yapımı tam 14 yıl sürmüş ve 2008'de açılışı yapılmıştır. Haliç Kongre Merkezi'nin yapımı oldukça uzun bir süreye yayılması ve inşaat maliyetlerinin büyüklüğü sebebiyle tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Özdemir, 2009).

Fotoğraf 8: 1940'lı yıllarda Haliç Mezbahası

Kaynakça: Anonim, 2013a

Fotoğraf 9: Haliç Kongre Merkezi

Kaynakça: Haliç Kongre Merkezi
Resmi Web Sayfası

Haliç Kongre Merkezi bölgenin inşa potansiyelini de öne çıkaran bir yatırım olarak konumlanmıştır. Sötlüce bölgesi 1980 sonrasında Hilton Garden Inn Otelı, Bilgi Üniversitesi ve Santral İstanbul, Miniatürk, Ak Parti İl Başkanlığı Binası, Arçelik Genel Müdürlüğü, Rahmi Koç Müzesi gibi kendileriyle beraber dönüşümü de getiren yapılar evsahibi olmaya başlamıştır. Bununla beraber Davinci Köprüsü ve Sadabat Projesi, gibi prestij projeleri olarak nitelendirebileceğimiz projeler de gündeme gelmiştir (Şekil 2).

Bölgedeki prestij projeleriyle beraber bir çok konut ve kentsel dönüşüm projesi de gerçekleşmeye başlamıştır. Beyoğlu Belediyesi'nin 'Beyoğlu Büyük Dönüşüm'ü kapsamında gerçekleştirilen Örnektepe- Sötlüce projesi de bulunduğu bölgedeki dönüşümlere paralel bir dönemde ve paralel bir söylemle ortaya çıkmıştır. Halihazırda bulunduğu bölgedeki dönüşümün genel seyri içinde değerlendirildiğinde projenin süreç ve sonuçlarını anlamlandırmak daha doğru olacaktır.

Şekil 2: Sötlüce Bölgesi ve yakın çevresinde planlanan projeler

Kaynakça: Özservet, 2014:54

3.2.Örnektepe-Sütlüce Afet Odaklı Kentsel Dönüşüm Projesine Bir Bakış¹⁹

Beyoğlu'nda Tarlabası'ndan sonra ikinci kentsel dönüşüm projesi olarak 2012 yılında başlatılan Örnektepe-Sütlüce dönüşüm projesi, 25.000 metrekare alanda 87 bina ve 295 bağımsız bölümün etkileneceği bir proje olarak tasarlanmıştır. Beyoğlu Belediyesi verdiği bilgilere göre, proje 98 mutabakatla başlamıştır. 2012 yılında büyük bir açılışla başlatılan proje üzerinden geçen 4 yıla rağmen halen tamamlanamamış; hatta inşaat çalışmalarına bile başlanamamıştır. Aşağıdaki fotoğralar 2016 yılı Temmuz ayında alanda çekilmiştir. Beyoğlu Belediyesi'nden alınan bilgilere göre projenin aksamasına sebep olan nedenler ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Fotoğraf 10: Örnektepe Kentsel Dönüşüm Bölgesi-Kuzeyden Bir Görünüm

(Çekilme Tarihi: 01.07.2016)

¹⁹ Proje hakkında tüm bilgiler;

Beyoğlu Belediyesi Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü, Beyoğlu Belediyesi'nin resmi internet sitesi (<http://www.beyoglu.bel.tr/projeler/detay/SUTLUCE-ORNEKTEPE/160/905/0>), Beyoğlu Belediyesi'nin kentsel dönüşüm projelerini sergilemek için açmış olduğu Büyük Dönüşüm isimli web sitesi (<http://www.beyoglubuyukdonusum.com/sutluce-ornektepe/anasayfa/Sutluce-Ornektepe/4/0/0>) ve Örnektepe Mahallesi Muhtarı ve mahalle sakinlerinden alınmıştır.

Fotoğraf 11: Örnektepe Kentsel Dönüşüm Bölgesi- Kuzeyden Bir Diğer Görünüm (Hilton Oteli’nin arkası)

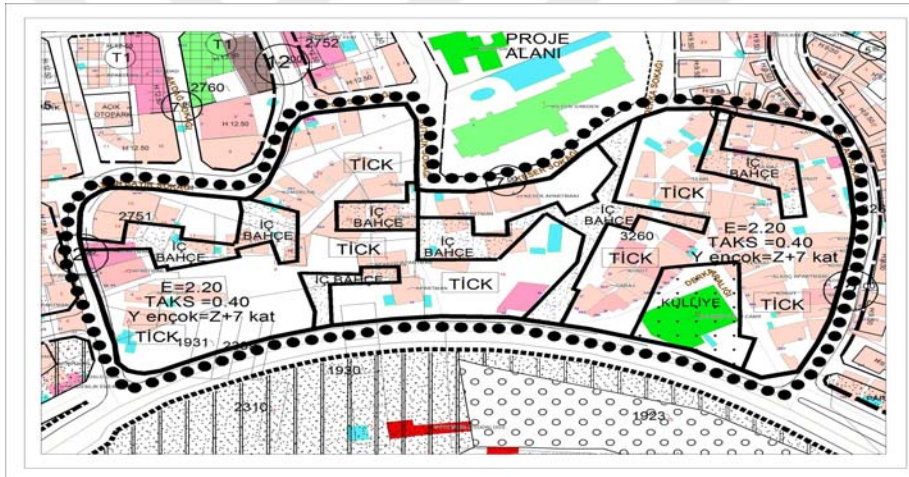

(Çekilme Tarihi: 01.07.2016)

Dönüşümün gerçekleşeceği toplam proje alanı 28.334 metrekaredir. 63 parsel konut biriminin ve 95 parsel ticari biriminin bulunduğu toplamda 300 haneyi içine alan bir etki alanına sahiptir. Tahmini olarak 2000’den fazla kişinin projenin etki alanında olduğu düşünülmektedir. Proje için Beyoğlu Belediyesi tarafından yapılan 11.08.2014 tarihli ‘Riskli Alan’a İlişkin Uygulama İmar Planı’na göre maksimum 10 katlı ve blok nizam bir yapılaşma öngörülmüştür. Ancak sivil toplumdan gelen itirazlar üzerine 4 Aralık 2015’te askıya çıkarılan yeni Riskli Alan Uygulama İmar Planı’nda bunun Z+7(zemin artı 7 kat)’ye çekildiği görülmektedir (Şekil 3). Ancak bu düşüşün çok da anlamlı olmadığını bölgenin eğimli arazisinden ortaya çıkacak kot farkının da emsale dahil olarak sayılacağına dair plan notundan anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Haliç görünümünde olan ve eğimli bir araziye sahip bölge için oldukça yüksek olduğu projenin maketinden de anlaşılmaktadır (Şekil 4).

Plan notlarında dikkat çeken bir diğer madde de alana uygun görülen donatılar içinde helikopter pisti ve yürüyen merdiven gibi bir konut alanından çok ticaret ya da alışveriş merkezini andıran donatıların uygun görüldüğü takdirde yapılabileceklerine dair olandır. Projenin donatıları süreç tamamlandıktan sonra kullanıcılarının profili konusunda bize bir ipucu verecektir. Helikopter pistinin dönüşüm bölgesinde önceden beri yaşayan ve orta alt sınıf içinde sayılacak mahalleliler için yapılmayacağı açıktır.

Şekil 3: Örnektepe Ve Sötlüce Mahalleleri Riskli Alan Uygulama İmar Planı

Şekil 4 : Dönüşüm Projesinin Tahmini Maket Görünümü

Kaynak: <http://www.beyoglubuyukdonusum.com/sutluce-ornektepe/detay/Fotograf-Galerisi/18/17/0#prettyPhoto> (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

Beyoğlu Belediyesi yazılı basın aracılığıyla duyurduğu projeyi tanıtırken şu ifadeleri kullanmıştır ;

‘‘Sağlıklı ve güvenli binalardan, sosyal donatı alanlarından, yeşil alan ve parklardan oluşacak ve toplamda 1200 vatandaşı yeni ve güvenli konutlarda yaşatacak bir proje’’ olarak tanımlamıştır. 5 Ekim 2012’de projeyi sembolik olarak başlatan açılışı, döneminin Başbakan’ı Recep Tayyip Erdoğan yapmıştır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, canlı bağlantı kurarak Türkiye genelinde 7 milyon binanın ‘elden geçeceği’ ve Örnektepe projesinin de dahil olduğu bir çok kentsel dönüşüm projesini aynı anda başlatmıştır.²⁰

Örnektepe’de başlayan kentsel dönüşüm projesi yasal olarak, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanuna dayandırılmıştır. Beyoğlu Belediyesi, alanda yapılacak projenin dayanak kaynağı olarak; bölgedeki sağlıksız ve depreme dayanıklı olmayan imar yapısı ve yapı stoğunu göstermiştir. Bunu yine basın organları aracılığıyla şöyle duyurmuşlardır:

‘‘Çoğunlukla kaçak, ruhsatsız ve imara aykırı yapılaşmaların söz konusu olduğu görülmektedir. Bahse konu yapılar, hiçbir şekilde fen ve sanat kurallarına, mühendislik kurallarına, şehircilik ve planlama ilkelelerine uyulmaksızın imar planları hiçe sayılarak ortaya çıkmış yapılardır. Buna karşın ilgili yapıların mühendislik kuralları çerçevesinde oluşturulan yapı ömrü olarak kabul edilen 20 yıllık süreyi tamamladıkları tespit edilmiştir. Bu kapsamda yapıların tamamı günümüz şartlarına göre ekonomik ömrünü yitirmiş ve olası bir afet karşısında risk teşkil eden yapılar niteliğindedir.

Binaların çoğunun hatta tamamına yakınının mimarlık ve mühendislik hizmeti görmemiş muhtemelen kaçak ve ruhsatsız inşaat şeklinde ol-

²⁰ Bkz: <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/10/05/basbakan-kentsel-donusumu-baslatti#> , http://www.dha.com.tr/turkiye-genelinde-buyuk-yikim_371916.html

ması, arazinin eğimli olması, temel zemini özelliklerinin uygun olması, binaların çoğunun ya tamamen veya kısmen dolgu zemin üzerine oturması, binaların teknik ve fen kurallarına uygun olarak yapılmamasından ötürü temel zemin özelliklerinin dikkate alınmadığı,

Binaların taşıyıcı sistemlerinin yetersiz ve düzensiz olması, karışık taşıyıcı sistemler kullanılması, binaların değişik yerlerine sonradan teknik koşullara bakılmaksızın gelişigüzel eklemeler yapılması, eğimli arazideki istinat yapılarının yetersiz olması, değişik malzemeler kullanılması, zamanla duvar yüksekliklerinin arttırılması, bu yapıların zeminde olmaması, drenaj önlemlerinin alınmamış olması...” gibi hususlar gösterilmektedir.²¹

Belediye dönüşüm alanındaki binaların 20 yıl olan yapı ömürlerini tamamladığının altını çizmiştir. Oysa vatandaşlardan alınan bilgilere göre binaların bir kısmının yeni inşa edildiği, tek yapı bazlı olarak yenilendikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte belediyenin binalara 20 yıl ömür biçiyor olması, kentsel dönüşümü bitmeyen, devingen bir süreç olarak gördüğünü kanıtlar niteliktedir.

Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan 2011 yılı Aralık ayında bölgeye dair şu şekilde bir açıklama yapmıştır:

"O bölgede, Hilton Oteli'nin inşaatı var. İnşaat nedeniyle bazı evlerde çatlaklar oluşunca firma tarafından kiralari karşılanarak, evler yenilendi. Ondan sonra diğer mahalleliler de gönüllü olarak bize geldi ve dönüşüm istedi. Proje giderek büyüdü ve bir dönüşüm projesi ortaya çıktı. 100 aile bu dönüşümden yararlanacak. Ailelerin yüzde 90'ıyla anlaşmaya varıldı. Bölgedeki boş araziler de dönüşüme katılarak, daha çok ailenin de yararlanması sağlanacak. Dönüşümün tam noktası, AK Parti İstanbul İl Başkanlığı'nın arkasındaki alan. Bu dönüşüm kat karşılığında bir deprem dönüşümü olacak. Yerinde dönüşüm yaparak,

²¹ <http://www.beyoglubuyukdonusum.com/sutluce-ornektepe/detay/Proje-Hakkinda/17/16/0>

mahalleli yine kendi bölgesinde oturacak. Projemizi hazırladık ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'a bilgi verdik"(Yılmaz, 2012).

Bölgenin afete dayanıklı olmayacağını bu maddeler ışığında ortaya koyan Belediye, söz konusu bölgenin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan 6306 sayılı kanun kapsamında Afet Odaklı Kentsel Dönüşüm Alanı olarak ilan edilmesi talep edilmiş ve 24.09.2012 tarih 2012/3786 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile riskli alan ilan edilmiştir.²²

Esasında bölgenin dönüşüm ile olan ilk teması riskli alan kararından önce gerçekleşmiştir. Aşağıdaki fotoğrafta da görüldüğü üzere Hilton Otel ve dönüşüm bölgesi arka arkaya bulunmaktadır. 2010 yılında inşa edilmeye başlanan Hilton Oteli'nin yapımı sırasında bölgede Menekşe Sokak'ta bulunan birkaç ev zarar görmüş ve evlerin oturulamaz duruma gelmesi nedeniyle zarar gören tüm binalar; binaların zarar görmesine neden olan oteli yapan inşaat firması tarafından yeniden yapılacağı vaadiyle boşatılmıştır (Fotoğraf 12).

²² <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/11/20121104-1.htm>

Fotoğraf 12: Dönüşüm Alanının Yıkımdan Önceki Hali

Kaynakça: <http://www.beyoglubuyukdonusum.com/sutluce-ornektepe/detay/Fotograf-Galerisi/18/17/0#prettyPhoto> (Erişim Tarihi: 12.06.2016)

Bu gelişmeden sonra evlerini boşaltan vatandaşlar evlerinin ne zaman teslim edileceğini bilmeden beklemeye başlamışlardır. Bu mahallede ruhsatlı ve tapulu daire sahibi bir malik, otelin inşasından bu yana yaşadıkları süreci şu şekilde aktarmıştır:

"Temel açma (kuyu) işlemleri başladıktan kısa bir süre sonra inşaat çevresinde bulunan binalar ufak ufak çatlamaya başlamış ve artarak devam etmiştir. Evleri oturulamaz hale gelen yaklaşık 70 hane Temmuz ve Ağustos 2010 süresince Beyoğlu Belediyesi tarafından mühürlenmiştir. Fermak İnşaat yetkilileri bizlere kiralık ev bulmamızı, kiralarımızın Fermak İnşaat tarafından ödeneceğini (yazılı hiçbir belge imzalamayacaklarını özellikle

belirterek) sözlü olarak taahhüt etti. Bugüne kadar ödedi, ancak elimizde bir belge yok''(Yazman, 2011).

Otel inşaatı sonrasında belediye tarafından tahliye edilen evlerden büyük çoğunluğu fiziksel olarak zarar görmeseler de risk altında bulundukları iddiasıyla boşaltılmışlardır. İnşaat Mühendisleri Odası'nın raporuna göre binaların zarar görmesinden otel inşaatı sırasında firmanın hatası sonucunda evlerin zarar gördüğü belirtilmiştir. Bunun yanında söz konusu inşaat firması ise zeminin çürük olduğuna dair başka bir kurumdan rapor aldığını iddia etmiştir (Yazman, 2011)²³.

TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi'nin raporunun ayrıntıları şu şekildedir;

‘Yapılan gözlemler, alınan beyanlar doğrultusunda oluşan kanaatlere göre, düzensiz ve denetimsiz yapılaşmanın yoğun bir biçimde uygulanmış olan bu bölgede, devam etmekte olan inşaat çalışmaları, çevrede ve yapılarda inkar edilemez önemli hasarlara yol açmıştır. Yüklenici firmanın uyguladığı iksa yöntemleri bu tür kazılar için geçerli olarak değerlendirilebilir. Uygulama esnasında belirli sınırlar içinde kalmak koşuluyla bir miktar deplasmanın oluşması da beklenebilir.

Projelendirme, zemin verileri, çevre yapıların özellikleri gözetilerek yapılmalıdır. Bu olayda, ilk uygulama projesinin bu açıdan yetersiz olduğu, hasarların oluşmasından itibaren proje tadilatı yoluyla iksa sisteminde güçlendirme yapıldığı görülmüştür. Gerek yüklenici firmanın beyan ettiği inklinometre ölçümleme verileri, gerekse bölge sakinlerinin son on gün içinde yeni hasarların meydana gelmediği yönündeki beyanları, hasarlara yol açan zemin hareketinin şimdilik stabil hale geldiğini düşündürmektedir.

Tam stabilite, devam etmekte olan inşaatın şev üst kotuna ulaşılmasından sonra meydana gelebileceğini söylemek mümkündür. İnşaat sıralamasının anolar şeklinde ve risk arzeden bölgelerden başlamak koşuluyla planlanmış

²³ Ayrıntılı gazete haberi için bkz: Yazman, 2011, <http://v3.arkitera.com/h63914-ornektepeliler-evlerine-ne-zaman-kavusacak.html>.

olması doğru olarak değerlendirilmiştir. İnşaatın hızla sürdürülmesi, bu sürede iksa perdelerinin deplasmanlarını sürekli kontrol altında tutulması, hareketlenmenin sınırları aşması durumunda perde stabiliteelerini sağlayacak önceki önlemlere benzer yeni önlemler alınması riski düşürmek açısından gereklidir. Bu süre içinde, hasarlı binaların tamamen boşaltılması, hasar görülmeeyen binaların devamlı gözlem altında tutulması, en küçük bir hasar belirtisi durumunda teknik elemanlar tarafından yeniden değerlendirmeye tabi tutulması önem arz etmektedir’’ (Yazman, 2011).

Görüldüğü gibi raporda belirtilen hususlara rağmen direk olarak zarar görmese de bölgede bulunan tüm binalar riskli sayılmış ve maliklerin evlerine dönme olanağı olmamıştır.

Nitekim 16.05.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6306 sayılı kanun kapsamında riskli alan ilan edilmiş ve Türkiye’deki ilk afet odaklı kentsel dönüşüm uygulama alanlarından biri olmuştur.

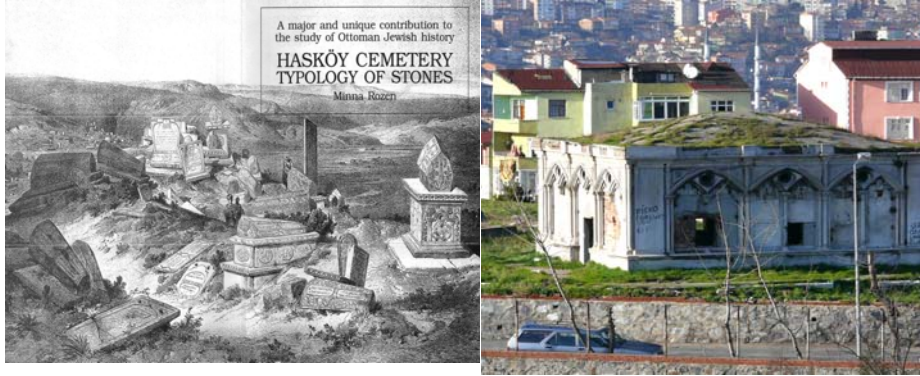
Bakanlar Kurulu’nun riskli alan kararından sonra bölgedeki dönüşümün yüzü de değişmiştir. Otel inşaatından zarar gördüğü gerekçesiyle boşaltılan bölge bir anda yasal zemine oturtulabilmiş ve 6306 sayılı kanunun uygulama ilkeleri gereği zorunlu bir dönüşüme konu olmuştur.

Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan projeyle ilgili görüşlerini şu şekilde aktarmıştır:

‘‘Beyoğlu’nun her köşesinde büyük kentsel dönüşüm projeleri yürütüyoruz. Öncü diyebileceğimiz uygulamalar yapıyoruz. Mesela, Sötlüce’de Hilton Garden Inn Otelı’nin yatırımcısı Türk-Alman ortaklar, Örnektepe Mahallesi’ni yenileyecekler. Sosyal tesisleri, çevre düzenlemesiyle 500 haneli bir mahalle kurulacak. İşadamlı, yatırımcı ile birlikte hareket ederek vatandaşlarımıza hizmet sunuyor, yaşam alanı inşa ediyoruz.’’ (Hatısarı, 2012).

Riskli alan kararı çıktıktan sonra, ilk olarak hali hazırda otel inşaatı sebebiyle zarar verdikleri binaları onaracağını söyleyen Fam Yapı Amplio, Belediye ile birlikte projenin yürütücülüğünü üstlenmiştir. İlk aşamada bu ortaklıkla yürütüleceği düşünülen projenin yapılması esnasında bir takım geciktirici durumlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlilerinden biri bölgede Musevi cemaatine ait vakıf arazisinin bulunmasıdır. 1974’ te Yargıtay kararıyla gayrimüslimlerin 1936’ dan sonra edindiği tüm gayrimenkuller hazineye aktarılmıştır. Ancak demokratikleşme paketi kapsamında 28.08.2011’de Resmi Gazete’ de yayımlanan KHK ile bu gayrimenkullerin gayrimüslimlere iade edilmesinin yolu açılmıştır. Bu KHK’ dan sonra azınlıklar kendilerine ait yerler için davalar açmaya başlamışlardır. Bunlardan biri olan Örnektepe Mahallesi dönüşüm arazisi bölgesi, eskiden Musevi cemaatine ait mezarlıkların olduğu bir bölge ile kesişmektedir. Bu mezarlığın halen bölgede kalıntıları olan mezarlığın devamı olduğu düşünülmektedir (Fotoğraf 13).

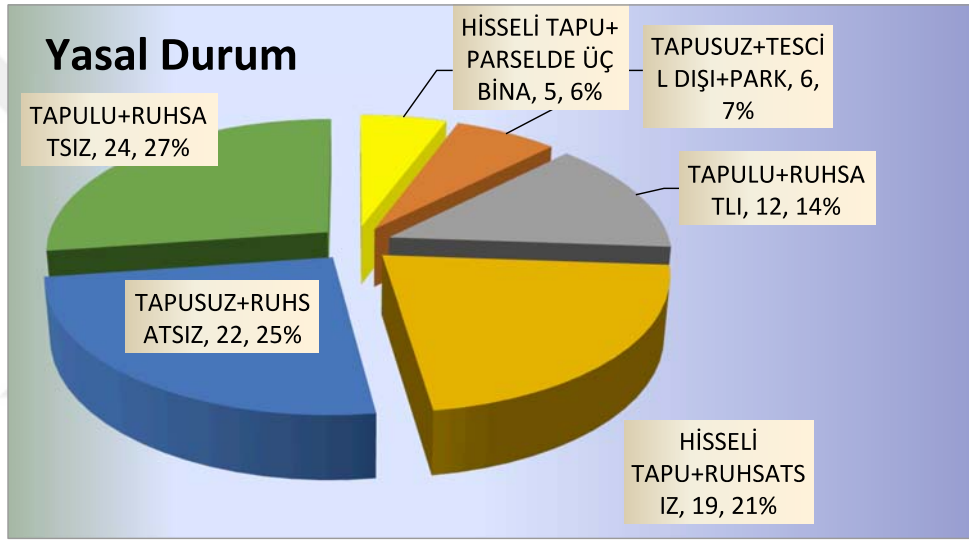
Fotoğraf 13: Hasköy Musevi Mezarlığı- Avram Komando Mezarlığı

Belediyeden alınan bilgilere göre, Belediye Başkanı ve yetkililer cemaat yöneticileriyle iletişime geçerek açılan davanın geri çekilmesi konusunda anlaşmaya varmışlardır. İlk olarak vakıfa ait bir sosyal merkezin bölgede yapılacağı konuşulmuş; ancak daha sonra proje bitiminde yapılacak olan konut alanlarından cemaate pay vermek koşulu ile anlaşmaya varılmıştır. Cemaatin projeden ne kadar pay aldığı belediye yetkilerinden öğrenilememiştir.

Belediyenin belirttiği bir diğer geciktirici unsur ise bölgenin yasal durumunun karışık olmasıdır. Dönüşüm bölgesi eski bir gecekondu bölgesidir. Bazı tek katlı gecekondular halen dururken, bir çoğu da aflardan ve seçim dönemlerinden faydalanarak apartman haline gelmiştir. Aşağıdaki şekilde proje kapsamına giren evlerin yasal durumları bulunmaktadır. (Şekil 5)

Şekil 5: Örnektepe Mahallesi Dönüşüm Projesi Kapsamındaki Mahallelilerin Evlerinin Yasal Durumu

(Beyoğlu Belediyesi'nden alınan veriler kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Görüldüğü gibi tapulu ve ruhsatlı olan yapılar toplamın yalnızca %14'unu oluşturmaktadır. Bunun dışında, ruhsatsız, tapusuz ya da hisseli tapulu olan yapılar, anlaşma yapılacak malik anlamında zorlu bir süreci getirmiştir. Bununla birlikte belediyenin bu konuyu bir gecikme sebebi olarak göstermesi ile dönüşüm projesinin başlatıldığı 2012'den itibaren tüm katılımcılarla anlaşmaya varıldığı yönündeki ifadelerinin çelişkili olduğunu da söylemek gereklidir.

Son olarak bölgede Karayolları arazisinin bulunmasını da geciktirici sebepler arasında gösteren belediye bu kurumla da anlaşmanın sağlanmış olduğunu belirtmişlerdir.

Örnektepe Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi gelişimi ve başlangıcı itibarıyla tartışmalı ve şaibeli bir süreci barındırmıştır. Bununla birlikte Belediye projenin yapılması konusunda kararlılığından vazgeçmemiş ve yüzde yüz katılımın sağlandığı, mahallelinin yerini değiştirmek zorunda kalmayacağı yerinde bir dönüşüm tasarladıklarını her durumda duyurmuştur. Mahalleli olarak yalnızca maliklerin projenin parçası olduğu düşünülürse yerinde dönüşümün ne kadar yerinde olduğu ve belediyenin mahalleli algısının yalnızca maliklerden oluştuğunu, kiracıların ise hiç bir şekilde hesaba katılmadığı vurgulanmalıdır.

6306 sayılı Afet Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra bu kapsamda uygulanan ilk projeler arasında olan Örnektepe-Sütlüce kentsel dönüşüm projesi, Beyoğlu Belediyesi'nin sunmuş olduğu örnek, yerinde ve yüzde yüz katılımcı dönüşüm iddiaları çerçevesinden incelenecektir.

3.3.Örnektepe-Sütlüce Afet Odaklı Kentsel Dönüşüm Projesi Üzerine Katılım Perspektifinden Bir Alan Çalışması

Örnektepe Mahallesinde gerçekleştirilen alan çalışması, bölgenin riskli alan ilan edilmesinden günümüze kadar uzayan projede halkın süreçlere katılımını anlamlandırabilmek adına yapılmıştır. Aşağıda detaylı olarak çalışmanın yöntemi, araştırma süreci, araştırma problemleri ve çalışmanın bulguları bahsedilecektir.

3.3.1. Çalışmanın Yöntemi ve Araştırma Süreci

Çalışmada alan araştırması olarak bu bölgenin seçilmesinde temel çıkış noktası belediyenin söz konusu projenin katılımın büyük ölçüde sağlandığı 'örnek' bir proje olduğu iddiasından gelmektedir.

Bu kapsamda proje sonrasında farklı yerlere taşınmış "eski sakinleriyle" görüşmeler gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ön bir saha çalışması yapmak üzere, Örnektepe Mahallesi Muhtarlığı'na gidilmiştir. Aynı gün muhtarlığın yanında bulunan Örnektepe Semt Konağı'nda belediyeden de bir yetkilinin katılımıyla mahalle toplantısı gerçekleştirilmiştir. Muhtar Doğan

Şentürk'ün davetiyle bu toplantıya katılarak gözlem ve dönüşüm projesiyle ilgili bilgi sahibi olunmuştur.

Ancak hanelere ulaşmak muhtarlık ya da semt konağı aracılığıyla mümkün olmamıştır. Çünkü projeden etkilenen vatandaşların yeni ikametleri farklı bölgelere yayılmış durumdadır ve bu bilgileri muhtarlıkta mevcut değildir. Bu konuda Beyoğlu Belediye'sinin yardımına başvurulmuş, kimi maliklerin telefon numaraları elde edilmiş ancak maliklerin kesin olarak reddetmeleri sonucu görüşme yapabilmek mümkün olmamıştır.

Muhtar Doğan Şentürk'ün bilgilerine ve tavsiyesine dayanarak dönüşüm bölgesine bitişik konumda bulunan Halid Bin Velid Cami'ne gidilmiştir. Çünkü Örnektepe Mahallesi' nin 'eski sakinleri' başka yerlere taşınırlar da eski mahallerinin camilerini bir toplanma mekanı olarak görmüş ve zaman zaman burada toplanmaya devam ettirmişlerdir. Özellikle Cuma namazlarına ve diğer vakit namazlarına bu camide katılmaya özen göstermişlerdir. Bu sayede yapılan görüşmelerin büyük çoğunluğu cami ve çevresindeki alanlarda rastlanan mahallelilerle yapılabilmektedir.

Bu noktada çalışmada karşılaşılan en temel problem dönüşüme maruz kalan mahallelilerin farklı semtlere taşınması ve ulaşılacak araçların da sınırlı olması olmuştur. Bir diğer büyük problem ise görüşmelerde yaşanan kadın görüşmecisi limitidir. Görüşmelerde genel anlamda kartopu yöntemi benimsenmiş ve görüşülen bir mahalleli diğer görüşme için referans teşkil etmiştir. Kadın görüşmecilerin eksik olması da bu nedenle açıklanabilir. Cami ve çevresindeki kamusal alanlarda yapılan görüşmeler de sıklıkla "Bizim kadınlarımız size yardımcı olamaz. Onlar bizim gibi değil. Evdedir. Okuma yazma bilmiyorlar ki" olmuştur. Bu cümle, sahada yaşanan en temel sorun olmuştur.

Dönüşüm bölgesinde maliklerin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında da erkek egemenliği göze çarpmaktadır. Belediyeni vermiş olduğu bilgilere göre toplamda 87 ayrı malik bulunmaktadır ve bunlardan yalnızca 10 tanesi kadındır.

İlk yıkımlar gerçeklikten sonra kiracı olarak orada ikamet eden mahallelinin Gazi Mahallesi, Gaziosmanpaşa, Sultangazi gibi farklı bölgelere taşındığı öğrenilmiştir. Diğer yandan malik olarak kira yardımı alan mahalleliler semtlerinden çok uzaklaşmadan Halıcıoğlu, Okmeydanı gibi semtlere taşındıkları gözlemlenmiştir. Buradan da anlayabileceğimiz gibi kiracıların mahalleleriyle bağları çoktan kopmuş durumdadır. Kiracıların organik bağlarının kalmadığından ulaşmak mümkün olmamıştır bu nedenle yalnızca maliklerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışma kapsamında 19 erkek ve 1 kadın görüşmeciyi mülakat yapılmıştır. 19 erkek görüşmeci de cami ve çevresindeki park alanında sosyalleştikleri esnada görüşülmüş, 1 kadın görüşmeciye ise Belediye'den alınan iletişim bilgileri vesilesi ile ulaşılmış ve kendisi görüşmeyi kabul eden tek kadın olmuştur.

Görüşmeler esnasında 20'den fazla mahalleliyle iletişime geçilmiş ve fikirleri alınmış olsa da mülakat yapmayı kabul etmeyenlerin verileri kullanılamamıştır. Bu süreçte karşılaşılan topluluğun muhafazakar görüşlü olduğuna dair bir izlenim edinmiştir. Kadın ve üniversiteden gelen bir araştırmacıya kuşkuyla bakan ya da herhangi bir siyasal partinin çalışması zanneden yerel halka bu araştırmanın akademik bir çalışma için yapılmakta olduğu anlatılmıştır. Çalışmanın sonuçları Örnektepe halkıyla da paylaşılacaktır.

3.3.2. Çalışmada Temel Araştırma Problemleri

Çalışmada halkın dönüşüm süresince olan katılımını incelemek adına başlıca üç temel soru belirlenmiştir. Bu üç alan soru üzerinden alt sorular oluşturularak çalışmanın hipotezleri test edilmiştir.

Çalışmanın temel araştırma problemleri üç bölüme ayrılmıştır. Buna göre;

- Projeye ilişkin katılım sürecinde yerel halkın **bilgi ve bilinç düzeyi** ne durumdadır?
- Proje süresince projeye ilgili olarak **halkın katılım ve ilgili idareyle iletişim düzeyi** nasıldır ve nasıl gerçekleşmiştir?

- Projenin sonucunda projenin ön önemli paydaşlarından olan **yerel halk katılım sürecinin** sağlıklı yürüdüğünü ve sonuç alabildiğini düşünüyor mu?

3.3.3. Çalışmanın Bulguları

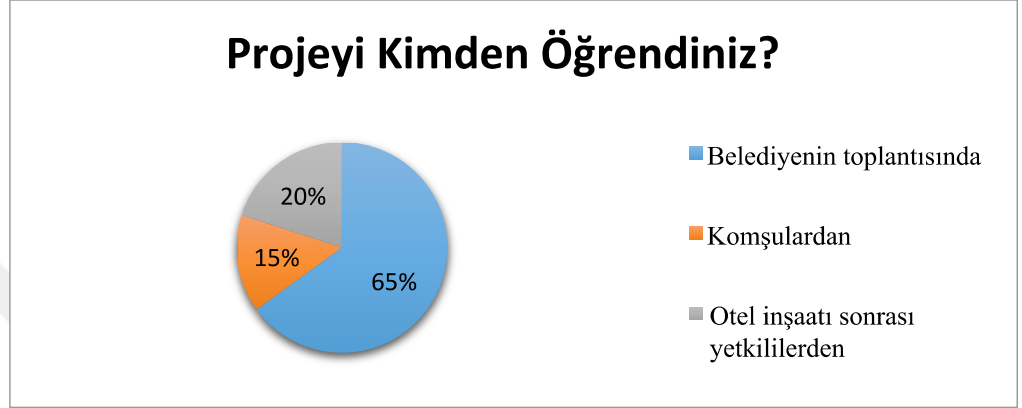
Başta belirlenen üç araştırma problemi kapsamında görüşmecilere 12 soru yöneltilmiştir. Soruların hepsi ve alınan cevaplar aşağıda tek tek analiz edilecektir.

- **Soru 1:** *Evinizin kentsel dönüşüm projesine dahil olacağını kimden ve nasıl öğrendiniz?*

20 Katılımcıdan 13'si evlerinin kentsel dönüşüm projesine dahil olacağını belediye'nin yapmış olduğu toplantı sırasında öğrendiklerini belirtmişlerdir. Dört katılımcı otel inşaatı sırasında evleri zarar gördükten sonra bölgeye gelen yetkililerden, diğer 3 katılımcı ise komşularından öğrendiklerini belirtmişlerdir (Şekil 6).

Katılımcıların 20'si de kentsel dönüşüm kapsamına giren evleri otel inşaatı sırasında zarar gördükten sonra süreçten haberdar olduklarını dile getirmişlerdir. Katılımcılar ilk toplantının otelin de inşaatını yapan inşaat firması ve belediyeyle beraber gerçekleştiğini belirtmişlerdir.

Şekil 6: Projenin öğrenilme kaynağı

- **Soru 2:** Bu süreçte her hangi bir itirazınız ya da öneriniz oldu mu? Olduysa bunlar nelerdir? Dikkate alındı mı?

20 katılımcıdan 5'i süreçte her hangi bir itirazlarının olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla önerilerinin dikkate alınıp alınmadığı konusunda bir cevap sunmamışlardır. Diğer 15 katılımcı ise kendilerine sunulan teklifteki evi beğenmedikleri ve kendilerine uygun olmadıkları gerekçesiyle itiraz ettiklerini dile getirmişlerdir. Bunlardan 10'u evin metrekaresinin kendi evlerinden küçük olması, 5'si ise evlerinin eski manzaralı konumunda olmayacağını düşünmeleri sebebiyle itiraz ettiklerini dile getirmişlerdir (Şekil 7 ve Şekil 8).

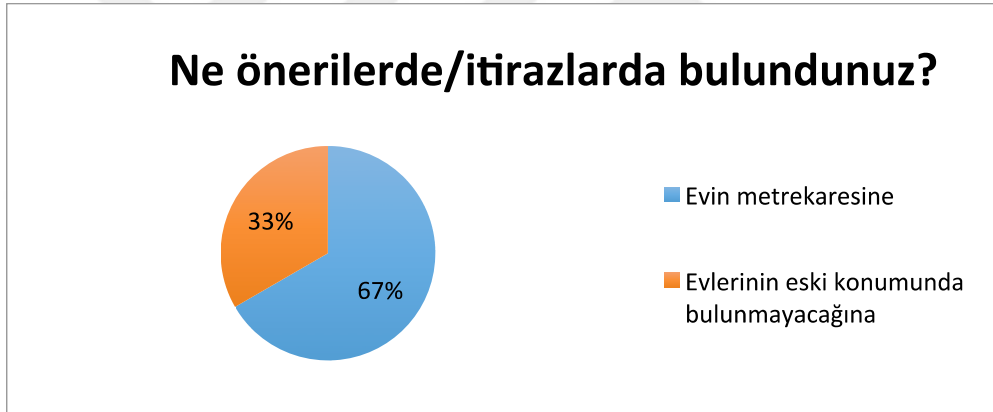
Bu aşamada görüşülen 20 mahalleliden 4 tanesi, öncesinde bölgedeki gecekondu da oturduklarını ve proje kapsamında kendilerine sunulan evlerin metrekaresinin sahip olduklarının çok altında olduğunu aktarmışlardır. Gecekondu sahiplerinin tapusuz oldukları da belirtilmelidir.

Katılımcılar metrekaresinin küçük olması ile ilgili taleplerinin dikkate alınmadığını ve önerileni kabul etmek durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 7: İtiraz/önerilerin olup olmadığı

Şekil 8: Yapılan Öneriler/İtirazlar

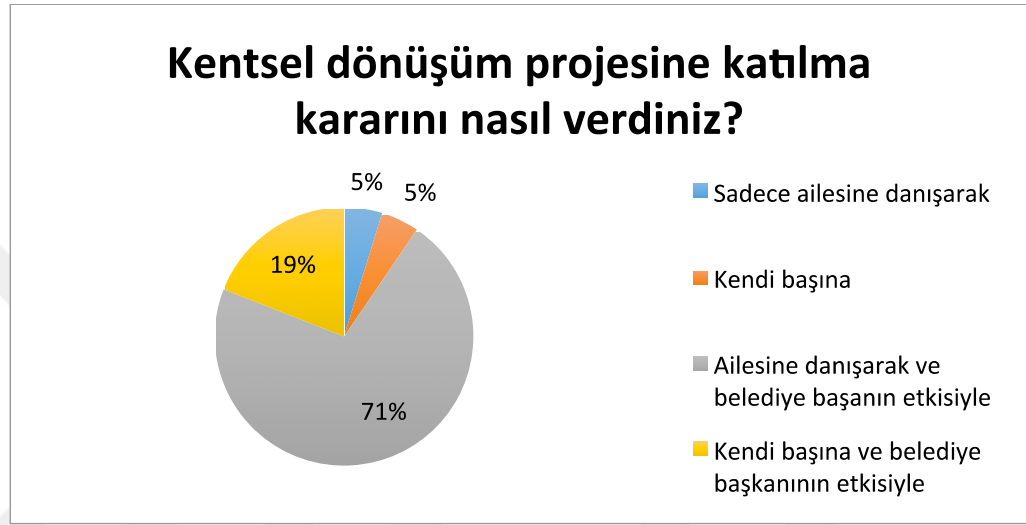
- *Soru 3: Evinizin dönüşüm projesine katılması konusunda kararı siz mi verdiniz? Nasıl karar verdiniz?*

Katılımcılardan 5'i kendi başına karar verdiğini , diğer 15'i ise ailesine danışarak karar verdiklerini belirtmişlerdir.

Toplamda 18 katılımcı karar vermelerinde en etkili sebebin Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar Belediye Başkanı'nın "Ben bu projeye kefilim, herhangi bir sorunuz olduğunda ba-

na gelin.” tarzındaki söylemlerinin kararlarında etkili olduğunu söylemişlerdir. Bu 18 katılımcı, inşaat şirketine güvenmeseler de belediye başkanının söylemlerine güvenerek karar verdiklerini dile getirmişlerdir. Diğer iki katılımcı ise kendi başlarına karar verdiklerini ifade etmişlerdir (Şekil 9).

Şekil 9: Kentsel dönüşüm projesine katılma kararı

▪ **Soru 4:** Projeyi sözleşmeyi imzalamadan önce gördünüz mü?

20 katılımcı da imzalamadan önce sözleşmeyi noterde imzalamadan önce gördüklerini aktarmışlardır. Tüm katılımcılar, daha önce otelde yapılan toplantıda sözleşmeye dair bilgi aldıklarını belirtmişlerdir.

Söz konusu sözleşmeye inşaat şirketi aracılığıyla ulaşılmaya çalışılmış ancak olumlu yanıt alınamamıştır. Şirketin son durumda projeden çekildiği de göz önüne alınmalıdır.

▪ **Soru 5:** Katılım toplantılarında size doğru ve yeterli bilgi verildiğini düşünüyor musunuz? Neden?

20 katılımcıdan 11'i toplantılarda yeterli bilgi alamadığını dile getirmiştir. Bir katılımcının ifadesiyle; 'Toplantı yapılyordu ancak düzgün bir bilgi alamadık.

Herkesi pohpohlayıp gönderiyorlardı. Şöyle güzel proje olacak böyle güzel diyorlardı. Ancak yeterli bilgi alamadık''. 7 katılımcı yeterli bilgi verildiğini düşündüklerini iletmişlerdir. Diğer 2 katılımcı ise bilgilendirme yapıldığını ancak bazı konuların çarpıtıldığına ve yeterince doğru iletilmediğine inandıklarını aktarmışlardır (Şekil 10).

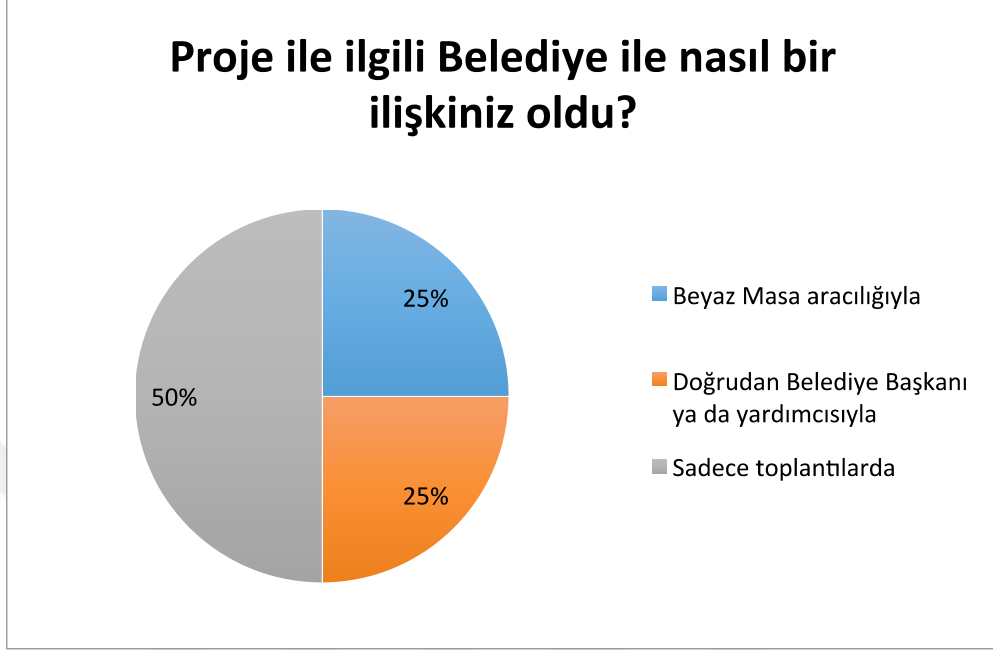
Şekil 10: Bilgilendirilme düzeyi

- **Soru 6:** *İlgili idareyle kentsel dönüşüm projesi kapsamında nasıl bir ilişkiniz oldu?*

20 katılımcıdan 5'i ilgili belediyenin Beyaz Masası aracılığıyla bir ilişki kurduklarını aktarmışlardır. Beş katılımcı ise bilgi almak için sürekli Belediye'ye gidip geldiklerini, kimi zaman Başkan'la kimi zaman da yardımcısıyla görüştiklerini ifade etmişlerdir. Diğer 10 katılımcı, düzenlenen toplantılar dışında belediyeye gitmediklerini, gelişmeleri komşularından öğrendiklerini belirtmişlerdir (Şekil 11).

Şekil 11: Belediye ile ilişki düzeyi

■ **Soru 7:** Kaç kere karşı karşıya geldiniz?

Katılımcıların tümü projenin başından itibaren 6-7 kez belediyenin ve inşaat firmasının toplantı düzenlediğini aktarmışlardır. 10 katılımcı yalnızca belediye tarafından yapılan bu toplantılara katıldıklarını, onun dışında belediyeyle bir temaslarının olmadığını dile getirmişlerdir.

5 katılımcı toplantılar dışında kendi istekleriyle belediyeye gidip durum tespiti de bulunduklarını aktarmışlardır. Bu katılımcılar, belediyeye sık sık gitmelerinin sebebi sorulduğunda kendilerini hatırlatmak amacıyla yaptıklarını belirtmişlerdir.

Diğer 5 katılımcı da belediyenin yaptığı katılım toplantıları dışında haber alabilmek için 1-2 kez belediyeye gittiklerini söylemişlerdir (Şekil 12).

Şekil 12: Belediye ile iletişim düzeyi

- **Soru 8:** Projenin hangi inşaat şirketi tarafından yapılacağını biliyor musunuz? Şirketle de görüşmeniz oldu mu?

Katılımcıların tamamı projeyi yapan şirketin Fam Yapı Amplio olduğunu bildiklerini söylemişlerdir. Kendilerinin sözleşmeyi imzaladığı tek şirketin bu olduğunu ve bunun da ilk aşamada otel inşaatı sırasında sorumlu olan inşaat şirketi olduğunu bildiklerini belirtmişlerdir.

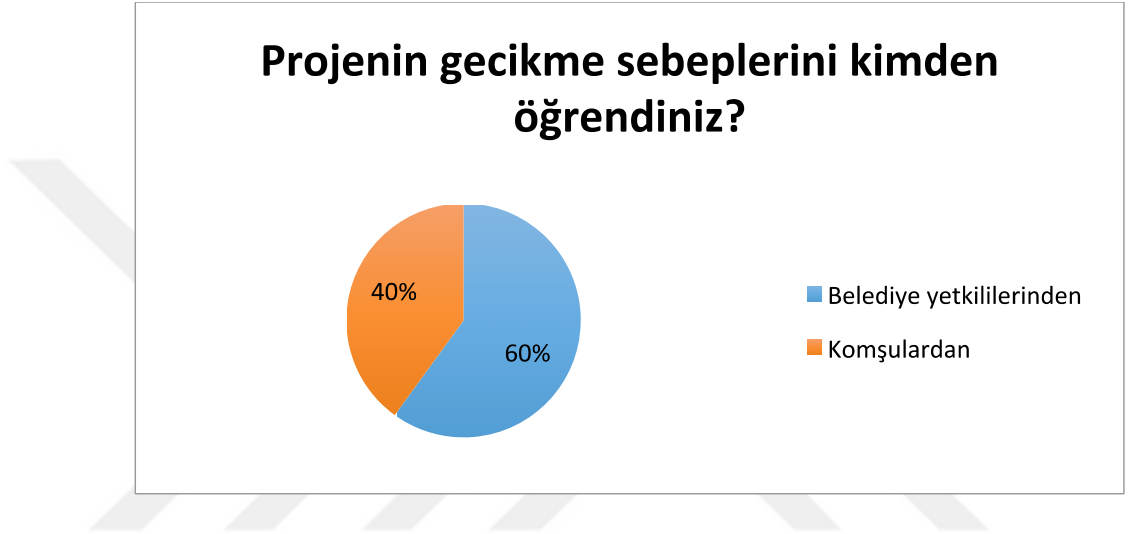
Katılımcılardan 15'i sözleşmelerinin TOKİ'ye devredildiğine dair duyum aldıklarını ancak bu tamamen gerçekleşikten sonra yeni bir sözleşme yapılacağına dair bir noktada kendilerine bir açıklama yapılmadığını aktarmışlardır.

Katılımcıların 8'i kendi evlerinin olduğu bölgede yapılacak evleri inşaat şirketinin satışa çıkarmış olduğunu duyduklarını belirtmişlerdir. Kendilerine gösterilen maketten farklı bir maketle yeni projeleri olarak tanıttıklarını ve Maslak'taki ofislerinde satışa sunduklarını öğrendiklerini aktarmışlardır.

- **Soru 9:** Projede gecikmesine neden olan olaylardan haberdar mısınız? Bu konuda belediye tarafından bilgilendirildiniz mi?

Katılımcıların tamamı ayrı ayrı bazı aksaklıklardan haberdar olduklarını aktardılar. Bunlardan 12'si bu gecikme sebeplerini belediye yetkilileri aracılığıyla, 8 tanesi ise komşuları aracılığıyla öğrendiklerini belirtmişlerdir (Şekil 13).

Şekil 13: Projenin gecikme sebeplerini kimden öğrendikleri

Katılımcıların tamamı belediyenin sürecin uzamasına sebep olarak bu durumları öne sürdüğünü belirtmişlerdir.

Başlıca sebepler yukarıda da belirtildiği gibi şu şekilde sıralanabilir;

Musevi cemaatine ait vakıf toprağının bulunması, karayolları arazilerinin bulunması, tapusuz bölümlerin bulunması, bunların işlemlerinin yapılmasının uzun sürmesi.

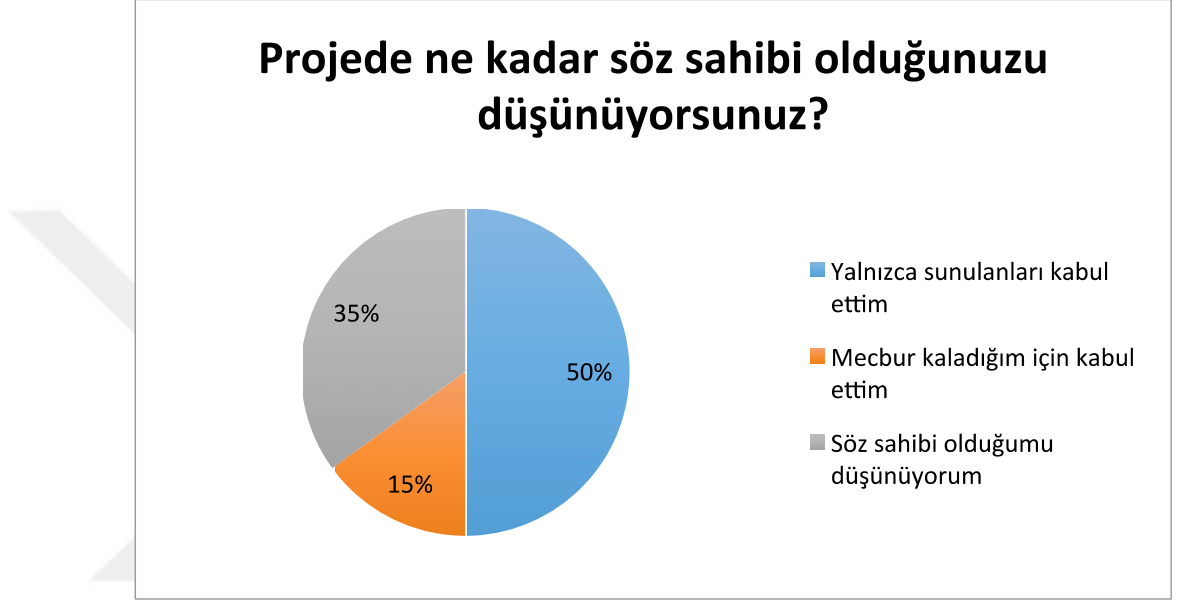
- **Soru 10:** Projenin başlamasından sonuna kadar mülk sahibi olarak ne kadar söz sahibi olduğunuzu ve dikkate alındığınızı düşünüyorsunuz?

Katılımcılardan 10'u bu soruya önümüze geleni kabul ettik şeklinde bir yanıt vermişlerdir. O nedenle söz sahibi olduklarını düşünmemektedirler.

Katılımcılardan 3'ü(tapusuz gecekondü sahipleri) tehditkâr bir ikna sürecine maruz kaldıklarını ve o nedenle söz haklarını kullanamadıklarını ve mağdur olduklarını düşünmektedirler.Katılımcılardan 7'si genel ölçüde söz sahibi olduğunu

düşünmektedir. İstekleri birebir kabul edilmese de genel anlamda söz sahibi olduklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir (Şekil 14).

Şekil 14: Projede ne kadar söz sahibi oldukları

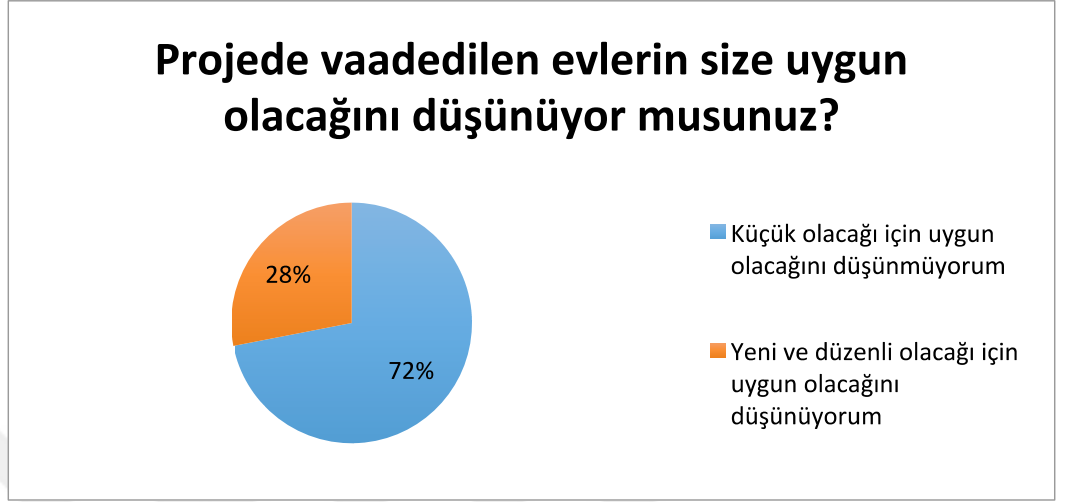

- **Soru 11:** Proje sonunda size sunulan konutun size uygun olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?

Katılımcılardan 12'si projeyle kendilerine verilecek konutun eski evlerine göre daha küçük olacağı için uygun olmayacağını belirtmişlerdir.

Katılımcılardan 8'i ise verilecek evler daha küçük olsa bile yeni ve daha düzenli olacağı gerekçesiyle kendilerine uygun olacaklarını düşünmektedirler (Şekil 15).

Şekil 15: Projede vaat edilen evlerin uygunluğuna dair görüşler

Burada katılımcıların cevaplarından çıkan bir diğer sonuç ise; yenilenen konutların kendilerine uygun olacağını düşünen mahalle sakinlerinin bile mahallenin eski sakinlerinin tamamının proje bitikten sonra orada yaşamaya devam edemeyeceği inancında olmalarıdır.

20 katılımcıdan 8' si proje bittiğinde eski sakinlerin oradaki yeni modern yaşama uyum sağlayamayacağı ya da çeşitli gerekçelerle(aidatlar vs.) evlerini satacaklarını ve taşınacaklarını düşündüklerini belirtmişlerdir.

- **Soru 12:** Projeye katılmanızın size sağladığı olumlu ve olumsuz yönler nelerdir?

Katılımcıların 18'i projenin kendilerine kattığı olumlu yanın, yeni ve düzenli evlere sahip olacaklarına dair inançları olduğunu belirtmişlerdir.

Bununla beraber 20 katılımcı da evlerinin proje sonucunda değerinin artacağını bildiklerini ve bunu da olumlu olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların 15'i komşuluk ilişkilerinin bitmesini bu sürecin olumsuz sonucu olarak göstermişlerdir.

Bunun yanında katılımcıların tamamı evlerinin halen yapılmaya başlamamasının ve kanunen yapacakları bir şey olmamasını da projeye katılmalarından dolayı gerçekleşen olumsuz sonuçlardan göstermişlerdir (Şekil 16). Şekilde de görüldüğü gibi olumlu sonuçlar olarak belirtilen tüm yönler ekonomik temelli olumsuz yönler ise sosyal temellidir.

Şekil 16: Projenin olumlu ve olumsuz yönleri

3.4. BÖLÜM SONUCU

Bu bölümde, Örnektepe Mahallesi'nde gerçekleştirilmiş olan afet odaklı kentsel dönüşüm projesine ve proje süresince halkın katılım düzeyinin araştırılmasına yer verilmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre dönüşüm projesi Belediye'nin iddia ettiği gibi halkın gönüllü olmasıyla değil bir takım mecburiyetler sonucunda kabul edildiği anlaşılmıştır. Hilton Otel inşaatı sırasında mahalledeki bir kaç evin zarar görmesi toplamda 87 hanelik bu projenin başlamasında bir domino taşı etkisi yaratmıştır.

Alan araştırmasıyla ölçülmeye çalışılan üç temel problem alanının cevapları şu şekilde gelişmiştir;

- Projeye ilişkin katılım sürecinde yerel halkın **bilgi ve bilinç düzeyi** ne durumdadır?

Gerçekleştirilen görüşmeler ve tüm bu süreç boyunca yapılan gözlemler sonucunda bölge halkının bilgi ve bilinç düzeyinin kısıtlı olduğu sonucu elde edilmiştir. Katılımcıların projeye ilgili temel bilgilere sahip oldukları söylenebilirse de sürece dair bilgilerinin kısıtlı olduğu ortadadır.

- Proje süresince projeye ilgili olarak **halkın katılım ve ilgili idareyle iletişim düzeyi** nasıldır ve nasıl gerçekleşmiştir?

Belediye'den aldıkları bilgiler oranında fikir sahibi olabilen vatandaşların özel girişimleri dışarıda tutulduğunda hemen hemen 6 yıldır devam eden ve sonuçlandırılmayan bu proje kapsamında en fazla 6-7 katılım toplantısının yapıldığı belirtilmiştir. Evlerinin yerinde bomboş arazi bulunan katılımcılar için daha fazla açıklamanın gerekli olduğu ortadadır.

Bireysel çabalarıyla (belediyeye daha sıkı ilişkiler kurma) bilgi düzeyinin daha fazla olduğu mahalleliler bulunmakla birlikte, bunun genele yayılamayacağı da belirtilmelidir.

İkinci olarak da katılımcıların hemen hepsi Belediye Başkanı'nın rolü üzerinden bir katılım ilişkisi kurmuşlardır. Sözleşmelerden ya da yazılı ifadelerden ziyade başkanın sürece kefil olduğunu belirtmesi üzerinden bir projenin gerçekleştirilmesi ciddi anlamda sorunludur. Önceki bölümlerde Arnstein'in katılım basamaklarında belirtilen bilgilendirme ve ikna kısımlarına denk geldiği düşünülebilir.

Halkın aslında karar verici olmadığı ve önüne sunulan şeyi kabul etmek zorunda olduğu bir durum söz konusudur. Ancak sanki katılım gerçekleşiyormuş gibi bir yanılgı yaratılmıştır.

- Projenin sonucunda projenin ön önemli paydaşlarından olan **yerel halk katılım sürecinin sağlıklı yürüdüğünü** ve sonuç alabildiğini düşünüyor mu?

Yapılan görüşmeler sonucunda tüm katılımcıların da bahsettiği üzere ilgili idare kanunda kendine verilen yetkileri kullanarak katılım sürecini yönettiği söylenebilir. Ancak sonuç olarak yasal düzenlemelerinde idarenin takdirine bırakıldığı yukarıda da belirtilmiştir.

Belediye belli düzeyde katılım toplantıları gerçekleştirmiş (bu toplantıların büyük çoğunluğu proje kabul edilmeden önce yapılmıştır) ve genel çoğunluğu sağlayarak proje kabul edilmiştir. Projenin başlayışı da kendi içinde sorunları barındırmakla birlikte sonrasında bir türlü inşaatın başlamaması farklı mağduriyetler yaratmıştır. Bu noktada katılımcıların çoğu kendilerini ‘mağdur’ olarak tanımlamaktadırlar. Henüz sonuçlanmayan bir projede komşuların arasında spekülasyon bilgilerin yayılma oranı da fazla olabilmektedir. İdarenin bu noktada farklı katılımcı mekanizmaları işletmesi gerektiği ortadadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışma kapsamında katılım perpektifinden toplum temelli kentsel dönüşüm incelenmiştir. Kent, her daim uygarlık ve gelişimle birlikte anılan bir kavram olmuştur. Demokrasinin ilk kez kent devletlerinde ortaya çıkması ve gelişmesiyle de bu ilişkinin tarihsel kökenleri sağlamlaşmıştır. Kentlerin tarih sahnesinde birer aktör olarak görüldüğü ilk günden, günümüze gelene kadar çeşitli görünümleri olmuştur. En genel ifadeyle kent, tarım dışı faaliyetlerin yoğunluklu olarak yapıldığı, uzmanlaşmanın ve heterojen toplum yapısının görüldüğü alanlardır.

Kentlerin ortaya çıktığı günden bu yana uygarlık ve gelişimle birlikte anılmasıyla birlikte, demokratik yönetim ve demokrasi kavramı da ilk kez kent devletlerinde görülmüştür. Demokrasi ve halkın yönetime katılımı arasındaki olumlu ilişki göz önüne alındığında, kentlerin ortaya çıktıkları günden günümüze gelene kadar katılım ile nasıl bir ilişki kurduklarını inceleme gerekliliği doğmuştur.

Bu amaçla ilk olarak demokrasinin doğduğu yerler olarak kabul edilen antik kentte katılımın nasıl gerçekleştiği incelenmiştir. Antik kentler doğası itibariyle nüfusun az olduğu kentlerdir. Bununla birlikte bu kentlerdeki vatandaşlık tanımlaması da yetişkin, özgür vergi veren erkeklere dayanmaktadır. Bu nedenler ve dönemin demokrasi anlayışı sebebiyle antik kentlerde doğrudan katılım uygulamaları görülmüştür. Ortaçağ kentlerinde ise geç dönemlerine kadar katılımcı uygulamalar yerini feodal beylerin, kilisenin ve kralların iktidarına bırakmıştır. Ortaçağ'ın sonlarına doğru Rönesans ve Reform hareketleri neticesinde feodal düzen ve kilisenin hakimiyetine son verilmiş ve modern devlet kurumlarına geçiş yaşanmıştır.

Modern devletin doğması liberal demokratik kökenlere dayanmış ve dolayısıyla kentlerin organizasyonu da buna dayalı olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde ulus devletlerin ortaya çıkması kentlerin bağımsız birer birim olmasının önüne geçmiştir. Modern devletin temsili demokrasisi kentsel yönetime de hakim olmuştur.

Modernizm eleştirisine dayalı olan postmodern yönetim ve kent anlayışı, akademik tartışma anlamında 20. yy' a kadar götürülebilecek olsa da özellikle 1980 sonrası dönemde gündeme gelmeye başlamıştır. Bu felsefe kamu yönetimi kurumlarını da dönüştürmüş, şeffaf, hesap verebilir ve katılımı önceleyen yönetim anlayışını gündeme getirmiştir. Dolayısıyla doğrudan katılım tekrar gündeme alınmaya başlanmıştır. Burada temel sorun alanı postmodern yönetim anlayışının nasıl bir katılım gündeme getirdiğidir.

Çalışmanın devamında katılım ve demokrasi arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. Burada amaçlanan, ilk olarak katılımcı bir biçimde ortaya çıkan demokrasinin daha sonra temsili liberal demokrasiye dönüşmesindeki parametreleri ortaya koymak ve ardından temsili demokrasinin meşruiyet krizi kapsamında katılımcı ve müzakereci demokrasi arayışlarının tekrar gün yüzüne çıkmasını tartışmaktır. Kent yönetiminden bürokrasiye kadar bir çok alanda bu meşruiyet krizinin aşılması adına yeni politikalara yönelinmiştir. Bunlar arasında önemli bir yeri olan katılım, çeşitli şekillerde pratik edilmiştir. Burada önemli olan meşruiyet krizi gerekçesiyle müzakere ve katılıma yönelmenin sonuçta yalnızca o krizi atlatmak adına sembolik düzeyde olup olmadığıdır. Konumuz bağlamında toplum temelli kentsel dönüşüm incelendiğinden bu alanda tutarlı bir toplumsal katılımın tanımlanmadığı ve uygulanmadığı görülür

Türkiye'nin 1990 ve sonrasında neoliberal gelişmelere uyum sağlaması bu dönemden sonra çıkarılan yasaları ve kurumsal düzenlemeleri önemli ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde çıkarılan yasalar kentsel dönüşümü kavramını öne çıkarmıştır. Bununla birlikte neoliberal akımın öncelediği diğer kavramlardan olan yönetim; katılımı ve yerel yönetimleri öne çıkaran söylemleri de dönemin yasalarını etkilemiştir. Neoliberal politikaların katılımı öne çıkarması bu katılımın toplumsal bir içerikte olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim yukarıda incelenen yasal düzenlemeler çerçevesinde katılımın dolu bir içerikte olmadığı anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte kentsel dönüşüm politikasında toplum temelli bir yaklaşım oluşturulabilmesi için katılım ilkesinin düzgün bir şekilde işlediğinden emin olunmalıdır. Kent hakkı çerçevesinden incelendiğinde, katılım ile kentliler yaşadıkları mekan üzerindeki siyaseti yönlendirme imkanı bulurlar. Katılımın olmadığı durumda kentsel siyaseti yönlendirmek ancak bir mücadele alanı olarak ortaya çıkabilir. Mücadele alanı illegal ya da legal olarak yürütülebilir. Kentsel siyasetle hedeflenenin toplumsal uzlaş olduğu durumda; katılımı önceleyen, kentlilerin karar mekanizmalarında etkin rol alabildikleri dönüşümlerin yapılabilmesi için yasal ve kurumsal zeminin buna göre kurgulaması bir gerekliliktir.

Çalışmayı bitirirken tüm bu kavramsal ve yasal çerçeve incelemesi sonrasında; yapılan alan çalışması üzerinden bir takım tespitler ortaya koymak ve öneriler getirmek anlamlı olacaktır. İlk olarak genel olarak toplum temelli kentsel dönüşüm ve katılım üzerine tespitler yapılmalıdır.

İlk tespit kavramsal olarak toplum temelli bir dönüşümün yasal düzenlemelerle desteklenmediğidir. Kentsel dönüşüm mevzuatı Türkiye’de büyük ölçüde 2000 sonrası dönemde oluşmuştur. Mevzuat gittikçe proje bazlı dönüşümü öne çıkaran, kentliyle müzakeredense ikna ya da zorlama yoluyla sonuca ulaşan bir görünümde dir.

İkinci tespit toplumsal katılımın gerçekleşmesi adına gerekli olan yasal ve kurumsal yapılanmanın olmadığıdır. Katılımın olabilmesi için kentlinin teşvik edilmesi ve eğitilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Connor (1998)’ un katılım merdivenin ilk basamağında yer verdiği olgu Türkiye’ de işletilebilen bir mekanizma görünümünde değildir.

Üçüncü tespit siyasal karar vericilerin kentsel dönüşümde toplumsal katılımın teşviki konusunda etkin olmamalarının yanında mevcut katılım algısının da neoliberal temelli olduğudur. Neoliberal temelli katılım ile kastedilen hizmet alan kentlinin müşteri görünümünde olduğu ve dolayısıyla katılımın da ekonomik bir pazarlıktan öteye gidemediği bir durumu ifade eder. Burada bilgilendirme ve ikna etme vardır ancak

toplumsal müzakere ve bilgi alışverişi ya da birlikte planlama kurumlarının olmadığı görülmektedir.

Toplum temelli dönüşüm ve katılım konusunda yapılan genel tespitlerden sonra alan çalışması olan Örnektepe Mahallesi üzerinden yapılan tespitlere geçilmelidir.

Birinci tespit Örnektepe-Sütlüce Mahallesi afet odaklı kentsel dönüşüm projesinin genel durum itibariyle bölgede yapılan dönüşüm İstanbul’da, ve hatta Türkiye’deki proje bazlı dönüşümlerin bir ayağını oluşturduğudur. Neoliberal siyaset kenti parça parça ele almakta ve yasal düzenlemelerle de bunu desteklemektedir. Bu alan bazlı proje kendi başına bir anlam ifade etmese de genel olarak bölgenin mutenalaştırılması sürecinin bir parçası olarak görülmektedir.

İkinci tespit Örnektepe Mahallesi’nde gerçekleştirilen dönüşümün, belediye tarafından gönüllü dönüşüm, halkın katılımının sağlandığı dönüşüm olarak kamuoyuyla paylaşılmasının gerçeği yansıtmadığına dairdir. Burada bahsedilen katılım tam da neoliberal felsefenin müşteri odaklı katılım anlayışına denk düşmektedir. Siyaset yapım sürecinde ya da ilk elden nasıl bir bölgede yaşamak istediklerine dair bir süreç işletilmemiş, karar vericilerin ortaya koyduğu projeyi kabul edip etmeme noktasında bir maddi katılım gerçekleştirilmiştir. Diğer yandan dönüşüm bölgesi olan Sütlüce-Örnektepe bölgesinin son dönemlerde çevresine inşa edilen bir çok yapı göz önünde bulundurulduğunda bu projenin de bölgedeki büyük dönüşümün bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan görüşmeler ve gözlemlerden elde edilen verilerle değerlendirildiğinde Örnektepe halkı, kendilerinden bağımsız gelişen ve gelişmeler sonucunda parçası haline geldikleri bu projede, birer gönüllü aktör olmaktan çok sonradan dahil olmuş unsurlar olarak görünmektedirler.

Bölge halkının Belediye Başkanı’na olan sempatisi görüşmelerde ortaya çıkmış ve başkanın garantörlüğünde olmasının onlar için en önemli kabul edilirlilik unsuru olduğunun üzerinde durulmuştur. Bu da üçüncü bir

tespitin yapılmasını gerektirmiştir. Yerel düzeyde karar verici olan belediyenin proje ile ilgili konumu halkı ikna eden ve sermayeye garantör olan bir düzeydedir. Bu da daha baştan toplum temelli değil sermaye temelli bir yapılanmayı göstermektedir.

Bununla beraber halkın projenin başlaması ve devam etmesinde halkın, aktif katılımcı tarafta olmadığı ortadadır. Önceden kurgulanmış süreçlerin halka bildirilmesi ve onların kabul etmelerinin beklenmesi bu projenin en geniş katılım tanımını oluşturmaktadır.

Dördüncü tespit, projede gerçekleştirilen katılım düzeyine dairdir. Bu düzeyin Arnstein (1969) 'in katılım merdiveninin göstermelik reform basamakları olan bilgilendirme, dayanışma ve iknaya denk düştüğünü söylenebilir. Projede halkın bilgilendirilmesi söz konusudur ve onlarla kısmi olarak pazarlık yapıldığı görüşlerini sunmaları için ortam yaratıldığı ifade edilebilir. Ancak halkın öneri ya da şikayetlerinin esaslı biçimde değerlendirilebileceği bir durum söz konusu değildir. Bu da 'göstermelik reform' adı verilen mekanizmanın hakim olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte projede gerçekleştirilen katılım karar süreçleri ile ilgili olmadığından yalnızca kısmi tasarımsal isteklere uyarlanabileceğinden Miessen (2013:41)' in bahsettiği romantik katılıma da örnek olarak gösterilebilir. Buna göre projenin yapılması ya da yapılmaması ile ilgili karar veremeyen halk, sürece bir şekilde dahil edilmişler ve sanki başından itibaren karar verici olan onlarmış gibi lanse edilmişlerdir. Oysa projenin sunduğu katılımın, göstermelik bir katılımdan daha fazlası olmadığı görülmektedir.

Tüm bu tespitler çerçevesinde temel olarak iki sorun alanı belirlenmiştir. Bunlardan ilki toplum temelli bir dönüşümün ne yasal zeminde ne de uygulamada mevcut olmaması; ikinci sorun alanı ise mevcut katılım süreçlerinin toplumsal katılım değil göstermelik bir katılım olmasıdır.

Bu durum, başta yapılan tartışmalar ışığında değerlendirildiğinde kent katılım ilişkisinin ilk dönemlerden itibaren büyük bir ilerleme

gösteremediğini görmekteyiz. Demokrasinin veri ve demokratik kurum ve yönetimlerin çoğunlukta olmasına rağmen katılım mefhumu Türkiye bağlamında antik kent yönetiminden ileri bir pozisyonda değildir.

Bu noktada sonuç olarak toplum temelli dönüşüm bağlamında katılım üzerine öneriler getirilecektir. İlk olarak yasal yapılanmanın toplumsal katılımı görür bir şekilde yeniden düzenlenmesi, kentlinin katılım üzerine eğitildiği; bilinçli ve gönüllü bir katılım sunabilmesi için gerekli imkanların olduğu bir yapıda olması gerekmektedir. Bu uzun döneme yayılacak ve sonuçları bir anda görülmeyecek bir politika olacaktır. Bununla beraber uzun döneme yayıldığında başarılı olması da o denli mümkün olacaktır. Bu amaçla kent sorunlarının tartışıldığı kent konseylerini daha aktif hale getirmek; ayrıca mahalle ölçeğinde kentli hakkını gözeten komiteler oluşturmak önemli bir adım olacaktır.

Kentsel dönüşüm Türkiye’ de ekonomik beklenti yaratan bir süreç görünümündedir. Bu nedenle katılımcı olacak kentliler, katılımı genel olarak ekonomik çıkarları çerçevesinde bir pazarlık süreci olarak görebilmektedir. Bu sürecin yalnızca ekonomik menfaat düzleminde olmaması toplumsal katılımın mümkün olması ancak eğitimle mümkün görünmektedir.

Katılım gerçekten toplumsal amaçlarla gerçekleştirildiğinde toplumsal refahın artacağı, müzakerenin ön plana çıkacağı ve toplumsal gerilimlerin önleneyeceği bir ideal durumu yaratabilir. O nedenle katılımın toplumsal temele oturtulması ve neoliberal anlayışın hizmet sunan hizmet satın alan anlayışından kurtarılması kentsel hak bağlamında kent yönetimi adına ivedi ve gereklidir.

KAYNAKÇA

- Adanalı, Y. A.; 2011** Dünya'dan "Kent Hakkı" İçin Kentsel Mücadele Örnekleri: Hindistan, Dominik Cumhuriyeti, Brezilya, Venezuela ve ABD. Eğitim Bilim Toplum, 9(36), 14-30.
- Aldemir, Ş. ve Doğan, M.; 2015** Kentsel Dönüşüm Mevzuatı. Neden Nasıl ve Kim İçin Kentsel Dönüşüm, Ed: Duman, B. &Coşkun, İ., Litera Yayıncılık,İstanbul.
- Akın, M. H.; 2009** "Siyasetin Mekanı Kent", Kent Sosyolojisi, Der. Köksal Alver, Ankara: Hece Yayınları, 2012, s. 275-289.
- Akkoç, A. ; 2014** Yunan Demokrasisinin Kavramsal Yönü Ve Toplumsal Arka Planı. Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences, 16(1).,31-42
- Alver, K.; 2012** Kent Sosyolojisi, Hece Yayınları, Ankara.
- Anıl, Y. Ş.; 2006** Antik Çağda Demokrasinin Doğuşu, İstanbul, Kastaş Yayınevi.

- Arnstein, S. R.; 1969** A ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of planners, 35(4), 216-224.
- Aslanoğlu, R.; 1998** Kent, kimlik ve küreselleşme (Vol. 11). Asa.
- Ataöv, A.; 2013** Karar Verme Süreçlerinin Demokratikleşmesinde Stratejik Yaklaşımın Rolü ve Örnek Uygulamalar Süreç Tasarımı, Katılım ve Eylem, Planlama, 23(3):125-133 doi: 10.5505/planlama.2013.39974
- Atkinson, R.; 2004** Kentsel Dönüşüm, Ortaklıklar ve Yerel Katılım: İngiltere Deneyimi. Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, İstanbul.
- Ateş, H.; 2008** "Postmodern Toplum, Devlet Ve Kamu Yönetimi". Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Ed., Nohutçu A., Balcı B., Öztürk N.K., Coşkun B., Seçkin Yayınevi, Ankara, s.387-414.
- Bal, H.; 2015** Kent Sosyolojisi, Seçkin Yayıncılık,

- Bauman, 2011** Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları. Çev. A. Yılmaz. Ayrıntı Yay. İstanbul
- Barber, B.; 1995** Güçlü Demokrasi, Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset, (Çev: M. Beşikçi), Ayrıntı Yay.
- Barry, N.; 2004** Modern Siyaset Teorisi Çev. M. Erdoğan ve Y. Şahin. Ankara: Liberte Yayınları.
- Bayraktar, E.; 2006.** Gecekondu ve kentsel yenileme. Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Begel, Egon E.; 1996** Kentlerin Doğuşu, Cogito: Kent ve Kültürü, (Çev. Ö. Ankan), Sayı 8 , Yaz , İstanbul, s. 7-16.
- Bumin, K.; 1990** Demokrasi arayışında kent. Vol. 10. Ayrıntı Yay.
- Burns, D., Hambleton, R., Hoggett, P.; 1994** The politics of decentralisation: revitalising local democracy. Macmillan.
- Benevolo, L.; 2006** Avrupa Tarihinde Kentler, Çev. Nur Nirven, Afa, 22-23.
- Best, S.ve Kellner, D.; 2011** Postmodern Teori. Ayrıntı Yayınları, İkinci

Basım. İstanbul.

- Boulanger, P., ve Philipidis, G.; 2015** The End of a Romance? A Note on the Quantitative Impacts of a 'Brexit' from the EU. Journal of Agricultural Economics, 66(3), 832-842.
- Brenner, N., Marcuse, P., Mayer, M.; 2012** Cities for people, not for profit: critical urban theory and the right to the city. Routledge.
- Bristol, K. G.; 1991** The Pruitt-Igoe Myth. Journal of Architectural Education, 44(3), 163-171.
- Carter, H.; 1983** An introduction to urban historical geography (No. 04; GF125, C3.).
- Childe. G.; 1950** The Urban Revolution. The Town Planning Review, Vol. 21, No. 1, Liverpool University Press Published. 3-17.
- Cooke, B., ve Kothari, U.; 2002** Katilim: Yeni Bir Zorbalık mı?. Çev. Ç. Ahmet, Demokrasi Kitaplığı
- Connor, D. M.; 1988** A new ladder of citizen participation. National Civic Review, 77(3), 249-257.

Çelik, A. ve Aykanat, Ş.; 2007 Komünlerin (Belediyelerin) Ortaya Çıkışı ve İşlevleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6(22), 101-115.

Çitçi, ; 1996 Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi. Çağdaş Belediyeler, 5, 5-14.

Çınar, A.; 2013 Modernizm, Kent ve Toplum. Bursa: Emin Yay.

Çukurçayır, A.; 2002 Siyasal katılma ve yerel demokrasi. Çizgi Yayınevi.

Dahl, R.; 1998 A Democratic Dilemma: System Effectiveness versus Citizen Participation, Political Science Quarterly, Vol. 109, No. 1, pp. 23-34.

; 2010 Demokrasi üzerine. Çev. B. Kadioğlu. Ankara: Phoenix Yay.

Doğanay, Ü.; 2003 Demokratik usuller üzerine yeniden düşünmek. İmge Kitabevi.

- Duby G.; 1964** A History of French Civilization (with Robert Mandrou), New York: Random House.
- ; 1995** Ortaçağ İnsanları ve Kültürü, İmge Yayınevi, Ankara.
- Dryzek, J. S.; 2000** Deliberative democracy and beyond: Liberals, critics, contestations. Oxford University Press on Demand.
- Dryzek, J. S.; 2004** Pragmatism and Democracy: In Search of Deliberative Publics. The Journal of Speculative Philosophy, 18(1), 72-79.
Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/25670498>
- Ergun, T.; 1997** Postmodernizm ve kamu yönetimi. Amme İdaresi Dergisi, 30(4), 3-16.
- Erol, A.; 2013** Kapitalizm Bağlamında Modernizm, Postmodernizm Ve Kentleşme(Eleştirel Bir Bakış). Kent Üzerinde Özgür Yazılar, Ed. E. Cem, M. Güneş, AD Ergun. Bağlam Yay.,İstanbul,70-83

- Eroğul, C.; 1999** Devlet yönetimine katılma hakkı. İmge Yayınları, İstanbul.
- Ertan, K. A.; 2003** Kentin Tükenişi ve Ütopyalar, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 36 Sayı 2 Haziran 2003, s. 143-165
- Engels, F.;1997** İngiltere’de Emekçi Sınıfının Durumu, Sol Yayınları, Çev. Yurdağül Fidancı.
- Erten, M.; 1999** Nasıl Bir Yerel Yönetim. İstanbul: Altın Kitapları.
- Evans, A. W.; 1975** Rent and housing in the theory of urban growth. Journal of Regional Science, 15(2), 113-126.
- Fung, A.; 2009** Empowered Participation: Reinventing Urban Democracy. Princeton University Press.
- Gehl J.; 2013** Cities for People, Island Press, , Amsterdam.
- Göncüoğlu, S. F.; 2005** Tarihte Hasköy, Sötlüce ve Halıcıoğlu Semtleri Monografisi, İstanbul: Sinpaş Kültür Yayınları

- Gözübüyük, A.Ş.; 2003** Anayasa Hukuku, Son Değişikliklerle Güncelleştirilmiş 11. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara
- Gutmann, A., v Thompson, D.; 2009** Why deliberative democracy?. Princeton University Press.
- Gül H. ve Ergun C.; 2016** ‘Kentin ve Kentsel İşlevlerin, Mekanın ve Yapının Tarihsel Gelişimi ve Dönüşümü’, Mekanın ve Yapının Tarihsel Gelişimi ve Dönüşümü, Kente Dair, Der.: M. S. Tümtaş, A. Dericioğulları Ergun ve C. Ergun, Bağlam Yayınları, İstanbul, s. 53-90
- Harvey, D.; 2008** The Right To The City , The New Left Review 53, 23-40.
- ;2012** Paris, modernitenin başkenti. Çev. Kılınçer, B. Sel Yayıncılık.
- Hatt, P. K., & Reiss Jr, A. J.; 2002** 20. yüzyıl Kenti. İmge Kitabevi, Çev: B. Duru ve A. Alkan, Ankara.
- Heater, D.; 2007** Yurttaşlığın Kısa Tarihi. Çeviren:MD Üst. Ankara: İmge Yayınları
- Held, D.;1992** Democracy: from city-states to a

- cosmopolitan order?. Political studies, 40(1), 10-39.
- Heywood, A.;2014** Siyaset Teorisine Giriş, Çeviren: H M Köse, Küre Yayınları.
- Holton, R. J.; 1999** Kentler, kapitalizm ve uygarlık. Çev: R. Keleş, İmge Yay., İstanbul.
- Huntington, S. P.; 1996** Üçüncü Dalga ‘Yirminci Yüzyılın Sonlarında Demokratlaşma’, çev. Ergun Özbudun, Yetkin Yayınları, Ankara. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.
- İzci, İ.; 2014** Katılımcı Yerel Yönetim Genel Bir Bakış. İçinde. Katılımcı Yerel Yönetim. Ed. İzci, İ., Kalkedon Yay, 267.
- Jacobs, J.; 2011** Büyük Amerikan şehirlerinin ölümü ve yaşamı Çev. : B. Doğan, Metis Yayınları.
- Jäger, J.; 2003** Urban land rent theory: a regulationist perspective. International Journal of Urban and Regional Research, 27(2), 233-249.
- Kayıkçı, M.; 2007** Düşünce mekan ilişkisi bağlamında Eski Yunan’da kent, Kent Ve Politika Ed:

- Ayşegül Mengi), İmge Yayınevi
- Keleş, R.; 1998** Kentbilim Terimleri Sözlüğü, İmge Yayınevi
- ;2005** Kent ve kültür üzerine. Mülkiye Dergisi, 29(246), 9-18.
- ;2015** Kentleşme Politikası, **İmge Kitapevi**, Ankara
- Kıray, M. B.; 1972** Örgütlemeyen Kent. Sosyal Bilimler Derneği Yayınları A-1 Ankara, 156.
- Köker, E.; 1997** ‘Politikanın İletişimi İletişimin Politikası’ Vadi Yayınları, Ankara
- Keskinok, Ç.; 1999** Kentleşme Siyasaları, Kaynak Yayınları, İstanbul
- Kurtuluş, H.; 2013** ‘Sınıflar Mekansal-Kentlerin Sınıfsal İnşası ve Orta Sınıf’, Kent Üzerine Özgür Yazılar, Ed.: Ergun C., Güneş M., Ergun A.D., 15-31, Bağlam Yay., İstanbul

- Lampard, E.; 1965** Historical Aspects of Urbanisation Ed.: P. M. Hauser and L. F. Schnore. The Study of Urbanization. New York: Wiley, 519-54.
- LeGates, R. T. ve Stout, F.; 2015** The city reader. Routledge.
- Lefebvre, H.; 2013** Kentsel Devrim, Sel Yayınları, İstanbul
- ; 2016** Şehir Hakkı, Sel Yayınları, Çev: Işıl Ergüden, İstanbul
- Mazı, F.; 2008** Antik Çağda Düşüncenin Kentsel Mekana Yansıması/The Reflection of the Thought to the Urban Space in Antique Ages. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(10).
- Mill, J. S.; 1977** “Considerations on Representative Government”, **Collected Works of John Stuart Mill**, Volume XIX, Ed. John M. Robson, Toronto and Buffalo, University of Toronto Press, s. 371-577.
- Miessen M.; 2013** Katılım Kabusu, çev. Doğan B., Metis Yayınları, İstanbul

- Mosse, D.; 2002** "Halkın Bilgisi", Katılım ve Patronaj: Kırsal Kalkınmada Eylemler ve Temsiller. Katılım: Yeni bir zorbalık mı? Ed: Cooke, B., Kothari, 34-60, Demokrasi Kitaplığı
- Mouffe, C.; 1992** Democratic citizenship and the political community, Miami Theory Collective.
- Mumford, L.; 2013** Tarih Boyunca Kent., İkinci Basım, İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Mutz, D. C.; 2006** Hearing the other side: Deliberative versus participatory democracy. Cambridge University Press.
- Ökten, S. ; 2012** Türkiye’de Postmodern Kamu Yönetimi Uygulamaları, 228-243 Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(5).
- Öymen, ;2011** Demokrasiden Diktatörlüğe, Remzi Kitabevi. İstanbul
- Özden, P. P.; 2013** Kentsel Yenilemenin Unutulan Ögesi: Toplumsal Yenilenme, Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları, ed. Uğurlu,Ö., Pınarcıoğlu,

- N.Ş., Kanbak, A., Şiriner, M.,Örgün Yay.,
İstanbul.
- ;2016** Kentsel Yenileme Yasal ve Yasal ve
Yönetmelik Boyut, Planlama ve Uygulama.
İmge Kitabevi, 2. Basım
- Özdemir, D.; 2010** Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat,
Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul
Uygulamaları, Nobel Yayınları.
- Özservet, Y. Ç.; 2014** İstanbul Sütlüce-Halıcıoğlu Bölgesi
Yerleşim Dokusunun Dönüşümü. Artium,
2(1).
- Pirenne, H.; 1994** Ortaçağ kentleri: kökenleri ve ticaretin
canlanması (Vol. 21). Çev.: Ş. Karadeniz,
İletişim Yayınları.
- Pustu,Y.; 2005** Yerel Yönetimler ve Demokrasi. Sayıştay
Dergisi, (57).
- Ringen, S.; 2010** Demokrasi Neye Yarar. Özgürlük ve Ahlaki
Yönetim Üzerine,(Çev. N. Elhüseyni),
YKY, İstanbul.
- Roberts, P.; 2000** The evolution, definition and purpose of

urban regeneration. Urban Renaissance: A Handbook, 9-36.

Roberts, P. ve Sykes, H.; Urban regeneration: a handbook. Sage.
2000

Roussaeu, J. J.; 2004 İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Morpa Kültür Yayınları, 2. Baskı.

Sadri, S.Z.; 2013 ‘‘Kentsel Dönüşüm ve Kentte İnsan Hakları’’, Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sartori, G.; 1993 Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, Çev. T. Karamustafaoğlu, M. Turhan, Ankara: Yetkin Basımevi

Schiller, T. (Ed.); 2011 Local direct democracy in Europe. Springer Science & Business Media.

Schumpeter, J.A.; 2010 Kapitalizm,Sosyalizm ve Demokrasi, Çev. H. İlhan, Alter Yayınları

Sevinç, M.; 1999 Postmodernizm ve Kent, Birikim Dergisi, Sayı:124,s 54-59.

- Sitembölükbaşı, Ş.; 2005** Liberal demokrasinin çıkmazlarına çözüm olarak müzakereci demokrasi. Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi, 5(10), 139-162.
- Sjoberg, G.; 2002** Sanayi Öncesi Kenti, Der. ve Çev.A. Alkan ve B. Duru (Der. ve Çev.), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Yayınevi, Ankara, s. 37-54.
- Şahin, C.; 2013** Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun'a yönelik bazı eleştiriler. M. Yasin ve C. Şahin (Ed.), Kentsel dönüşüm hukuku içinde (s. 49-70). İstanbul: İstanbul Üniversitesi S.S.ONAR İdare Hukuku ve İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Şahin, Z. Ş.; 2015** Uluslararası Örnekler Işığında Bir Kavram ve Kamu Politikası Olarak Kentsel Dönüşüm, 'Neden, Nasıl ve Kim için Kentsel Dönüşüm. Der.: B. Duman ve İ. Coşkun. Litera Yay.,s. 53-85.
- Şengül, H. T.; 2009** Kentsel çelişki ve siyaset. İmge Yayınları, Ankara.

- Şenel, A.; 1995** Siyasal Düşünceler Tarihi. Bilim Ve Sanat Yay., 4. Kısaltılmış basım.
- ; 1999** İlkel Topluluktan Uygur Topluma. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tallon, A.; 2013** Urban Regeneration in the UK. Routledge.
- Tekeli İ. ve İlkin S.; 2000** Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması”, Doğu-Batı, Sayı 10.
- Tekeli, İ.; 2014** ‘Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek’ Kent, Kentli Hakları, Kentleşme Ve Kentsel Dönüşüm, Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Thorns, D. C.; 2004** Kentlerin Dönüşümü, Çev. E. Nal-H. Nal, Soyak yay., İstanbul.
- Tilly, C.; 2014** Demokrasi. Çev. E. Arıcan, Phoenix Yayınevi
- Topal, Kadir A.; 2004** Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’ de Kent Neresidir?, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dergisi, Cilt:6 Sayı:1 276-294.

Touraine, A. ; 2015

Demokrasi Nedir,(6. Baskı), O. Kunal
(Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tunç, H.; 2008

Demokrasi Türleri ve Müzakereci
Demokrasi Kavram?. Gazi Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(1-2), 1113-
1132.

**Türkün,A., Ünsal, B.Ö.,
Yapıcı, M.; 2014**

İstanbul’ da 1980’ler Sonrasında Kentsel
Dönüşüm: Mevzuat, Söylem, Aktörler ve
Dönüşümün Hedefindeki Alanlar. Mülk,
Mahal, İnsan-İstanbul’da Kentsel Dönüşüm,
Ed: Türkün, A., 79-141.

Uğurlu, Ö.; 2010

Kentlerin Tarihsel Gelişimi. Türkiye
Perspektifinden Kent Sosyolojisi
Çalışmaları, ed. Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıoğlu,
M. Şiriner, İstanbul, Örgün Yayınevi, 25-69.

Üstün, G.; 2009

Kentsel dönüşümün hukuki boyutu. XII
Levha.

Verba, S.; 2003

Would the dream of political equality turn out to be a nightmare?. Perspectives on politics, 1(04), 663-679.

Yaman, M.; 2012

Türkiye’de Kentsel Dönüş(tür)me Uygulamaları Sosyo-Politi Bir Yaklaşım,MKM Yay., Bursa.

Yentürk, B.; 2012

Sütlüce’den Geçtin mi? Okmeydanı-Hasköy-Halıcıoğlu-Kağıthane, Kitabevi yay., İstanbul.

Yetiş, M.; 1999

Antik Atina'da Demokrasinin Gelişimi: Soloncu Pasif Devrimden Peisistratos'un Tiranlığına, AÜ SBF Dergi, , Cilt:54 Sayı:2,

Yıldırım, M.; 2009

Modernizm, postmodernizm ve kamu yönetimi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(2), 380-397.

İnternet Kaynakları

Hatusarı, Z.; 2011

<http://www.milliyet.com.tr/tarlabasi-ni-milyar-dolara-tasiyan-donusumun-yeni-rotasi-kara-koy/ekonomi/ekonomidetay/04.06.2012/1548961/default.htm> (Erişim tarihi:01.09.2016)

**State of European Cities
(EC) Report, 2007**

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban/stateofcities_2007.pdf (Erişim tarihi:11.04.2016)

Till, J. (2006)

The architect and the other. Open Democracy.
https://www.opendemocracy.net/ecology-landscape/architecture_3680.jsp. (Erişim tarihi: 01.08.2016)

Özdemir,H. (2009)

Sütlüce Kültür Merkezi bitti mi? <http://v3.arkitera.com/h39465-sutluce-kultur-merkezi>. (Erişim Tarihi: 06.09.2016)

Weber M., 1969

Classic Essays On The Culture Of Cities, The Nature of the City, **Prentice Hall, Inc.**, Englewood Cliffs, New Jersey,1969, Erişim Tarihi:03.01.2016,
http://www.laits.utexas.edu/berlin/pdf/scholarship/Weber_The%20Nature.pdf (Erişim tarihi: 01.06.2015)

Yazman, D; 2011

Örnektepeliler Evlerine Ne Zaman Kavuşacak?, <http://v3.arkitera.com/h63914-ornektepeliler-evlerine-ne-zaman-kavusacak.html>. (Erişim Tarihi: 03.01.2016)

Yılmaz, E.M.; 2012

<http://www.arkitera.com/haber/6977/halicin-kiyisindaki-ornektepede-gonullu-donusum-basliyor> (Erişim tarihi:01.09.2016)

Diğer Kaynaklar

<http://hilton-garden-inn-istanbul-golden-horn-turkey.booked.net/#/reviewtab> (Erişim Tarihi: 05.05.2016)

<http://www.sanayicidergisi.com/sanayii-tarihi/gunumuze-uykulukculari-miras-birakan-tesis-sutluce-mezbahanesi.htm> (Erişim Tarihi: 05.05.2016)

<http://galeri3.arkitera.com/var/albums/Haber/2013/06/04/Henri-Prostun-Gezi-Parki-/06.jpg> (Erişim Tarihi: 15.04.2016)

<http://galeri3.arkitera.com/var/albums/Haber/2013/06/04/Henri-Prostun-Gezi-Parki-/11.jpg> (Erişim Tarihi: 05.05.2016)

<http://www.pruitt-igoe.com/urban-history/> (Erişim Tarihi: 05.06.2016)

<https://newhavenurbanism.org/american-urbanism/city-beautiful-movement/> (Erişim Tarihi: 05.05.2016)

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.775.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2016)

<http://www.birgun.net/haber-detay/gop-ta-ilk-acele-kamulastirma-tebligati-yurtasa-gonderildi-> (Erişim Tarihi: 15.05.2016)

<http://www.beyoglubuyukdonusum.com/sutluce-ornektepe/detay/Fotograf-Galerisi/18/17/0#prettyPhoto> (Erişim Tarihi: 20.08.2016)

<http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/10/05/basbakan-kentsel-donusumu-baslatti#> , (Erişim Tarihi: 22.07.2016)

http://www.dha.com.tr/turkiye-genelinde-buyuk-yikim_371916.html, (Erişim Tarihi: 03.05.2016)

<http://www.beyoglubuyukdonusum.com/sutluce-ornektepe/detay/Proje-Hakkinda/17/16/0>, (Erişim Tarihi: 23.08.2016)

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/11/20121104-1.htm>

